

GOBIERNO de
GUATEMALA
DR. ALEJANDRO GIAMMATTEI

MINISTERIO DE
EDUCACIÓN

B'eeyaal

RUSAMAJIXIIK NIMAAQ TAQ RUK'AYEEWAAL
CHI PAAN TAQ AJTIJAAL K'IN RUK'OJLIB'AAL
OJTAQIINEEM.

Tz'utujil

Autoridades Ministeriales

Claudia Patricia Ruíz Casasola de Estrada
Ministra de Educación

Edna Leticia Portales de Núñez
Viceministra Técnica de Educación

María del Rosario Balcarcel Minchez
Viceministra Administrativa de Educación

Carmelina Espantzay Serech de Rodríguez
Viceministra de Educación Bilingüe e Intercultural

Vilma Lorena León Oliva de Hernández
Viceministra de Educación Extraescolar y Alternativa

Equipo de autoría y mediación

Ministerio de Educación -MINEDUC
Carmelina Ixcoy Leon de Tipaz DIGECUR
Marta Lizeth Cuellar Bances DIGECADE
Guadalupe Ajquejay Coj DIGEBI
Claudia Judith Sánchez Ayala DIGEESP
Ninfa Ileana Bolaños Martínez DIGEESP
Otto Estuardo Lorenzana Méndez DIGEEX
Lesbia Ruth Guerra Orellana DIGEF
Salvador Pacach Ramírez DIGEF
Henry Estuar Ruíz Rivera DIGEMOCA

Secretaría Ejecutiva de la Coordinadora Nacional
para la Reducción de Desastres -SECONREDB-
Yvoni Yuvini Cifuentes Alvarez
Dirección Preparación
Marlon Rigoberto Mayen Cifuentes
Dirección de Respuesta
Berardo Obdulio Fuentes Ruano
Dirección de Recuperación
Nelson Abraham Ramirez López
Dirección de Mitigación

Apoyo técnico

Leonel Galán Paniagua Despacho Superior
Annelisse Lainfiesta Soto de Zepeda DIGECUR
Juan Pablo Filippi Galicia DIGECOR
Edy Joselo Martínez Cruz DIGEMOCA
Asesorado por equipo técnico de la Secretaría
Ejecutiva de la Conred
Equipo de Diseño y Diagramación
Eddy Adalberto Cay Tavico
Sandra Emilia Alvarez Morales

© Ministerio de Educación (Mineduc)
Dirección General de Currículo (Digecur)
6a calle 1-36 zona 10, Edificio Valsari, 5o nivel, Guatemala, C.A. 01010
Teléfono: (502)2362 3581 - 2334 8333 - 2362 2457
www.mineduc.gob.gt/digecur
www.mineduc.gob.gt

Segunda Edición
Guatemala, 2022

B'eeyaal

RUSAMAJIXIIK NIMAAQ TAQ RUK'AYEEWAAL
CHI PAAN TAQ AJTIJAAL K'IN RUK'OJLIB'AAL
OJTAQIINEEM.

Tz'utujil

Aj Chituy Ajsamajmaa'

Claudia Patricia Ruíz Casasola de Estrada I
K'amol b'eeey Aj Chituy Tijoooneem

Edna Leticia Portales de Núñez
Ruukaab' K'amol b'eeey Aj Chituy Rub'eeeyaal Tijoooneem

María del Rosario Balcarcel Minchez
Ruukaab' K'amol b'eeey Aj Chituy Rub'aaqiil Tijoooneem

Carmelina Espantazay Serech de Rodríguez
Ruukaab' K'amol b'eeey Aj Chituy Tijoooneem pa Ka'i' Tzijob'al k'in B'ajnikiil

Vilma Lorena León Oliva de Hernández
Ruukaab' K'amol b'eeey Aj Chituy Ruuq'a' Jalajoj Tijoooneem

Domingo Yojcom Rocché
Nim laj K'amol Beey rixiin Tijoooneem pa Ka'i' Tzijob'al pa Mokob'ajniib'aliil -DIGEBI-

Flor de María Bubón Peña de Ayala
Ruukaab' K'amol Beey rixiin Tijoooneem pa Ka'i' Tzijob'al pa Mokob'ajniib'aliil -DIGEBI-

René Edmundo Solórzano Villagrán
Pa'l chi riiy ja Ruukaab' Roochooch ja Tijoooneem kixiin Tinaamitaal ee K'o Chuwach Nimaq taq
Ruk'ayeewaal rixiin ja Tijoooneem pa Ka'i' Tzijob'al pa Mokob'ajniib'aliil -DIGEBI-

Ajsamajmaa' To'oooneelaa' rixiin ja Tijoooneem pa Ka'i' Tzijob'al pa Mokob'ajniib'aliil -DIGEBI-
Guadalupe Ajquejay Coj
Salvador Quiacaín Rocché

Ajq'aaxal tziiy pa Tz'utujil tzijob'al
Edgar Leonel Quievac Yojcom

Ja jun saamaaj ri' xyaa' rachoq'b'al rumaal ja Tz'utujil Tinaamitaal rixiin ja K'ulb'il Yol Twitz Paxil k'o chi
paan jar Iximuleew.

Iximuleew, 2022

Ja wuuj ri' utz nseep ruwach owi nelesax rachib'al, xar waa ri' nnajtax ruub'ii' jar Aj Chituy
Tijoooneem (Mineduc) utz k'a nojtaqixi b'aar tz'ukarinaq to wi' k'in ma tikooj chi ch'akab'al puwaq.

B'eeyaal

RUSAMAJIXIIK NIMAQ TAQ RUK'AYEEWAAL CHI PAAN TAQ
AJTIJAAL K'IN RUK'OJLIB'AAL OJTAQIINEEM.

Ja wuuj ri' xtab'anitaj rumaal ja CONRED mookaaj, ee rachib'iil jar ee ajsamajmaa' rixiin Ajch'ituy Nimamookaaj Tijoooneem k'in Ajtz'iib' Nimamookaaj rixiin ja CONRED. Ja tz'ijb'atal chi paan ja wuuj ri', jaa ri' wachix chi paan ja moloj taq ri'iil, nik'on ruwach taq wuuj k'in julee' na'ooj chik kuuk'iin nimaq taq ajsamajmaa' tijoooneelaa' kixiin taq ajtiijaal jar ee k'o chi paan ja Mookaaj Tijoxeel Ajsamajeel rixiin ja Nimaq taq Ruk'ayeewaal.

Tz'utujil

Ko'l rub'iixiik	11
Najbeey taq na'ooj	13

Paraaj 1

TIJOONEEM K'IN CH'OB'ON SAAMAAJ CHI RIIJ JA RUSAMAJIXIIK NIMAQ TAQ RUK'AYEEWAAL K'IN KICHAJIXIIK JA TIJOXEELAA'	19
---	----

1.1 Tijoooneem k'in rusamajixiik ja nimaq taq ruk'ayeewaal chi ruchajixiik jar ajtiijaal	20
1.2 Ch'ob'on taq saamaaj utz k'a nsamajixi ja nimaq taq ruk'ayeewaal k'in ruchajixiik jar ajtiijaal.	20

Ruukaab' Paraaj

NAJB'EY 'TAQ NAA'OOJ CHI RIIJ JA RUSAMAJIXIIK JA NIMAQ TAQ RUK'AYEEWAAL K'IN CHAJILIK TIJOONEEM	22
---	----

2.1 Chapon saamaaj	23
2.2 Ruk'ayeewaal rixiin ja yotajeem	23
2.3 Ruwach Ruk'ayeewaal	23
2.4 Ruwachuleewiil	24

Paraaj 3

JA RUSAMAJIXIIK JA RUK'AYEEWAAL K'IN TZ'ILO'OONEEM	27
--	----

3.1 Rusamajixiik ja ruk'ayeewaal rixiin tz'ilo'oneem	28
3.2 Na'oojiil' chi riij ja ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'oneem	28
3.3 Ruq'etexiik ruwach	28
3.4 Ruqasaxiik/Ruq'iiliik	30
3.5 Ruchomarisaxiik	30
3.6 Ruk'ulb'axiik/Ruchoq'ob'aliil	30
3.7 Rutzuriik/Ruchomatajiik	31

Paraaj 4

MOOKAAJ RIXIN RUSAMAJIXIIK JA RUK'AYEEWAAL-CGER-	33
--	----

4.1 Rub'eeyaal saamaaj rixiin ja mookaajCGER	34
4.2 Rub'iixik kisaamaaj chi rusamajixiik ja ruk'ayeewaal pa taq ajtiijaal	36
Rejtaliil rusaamaaj ja k'amoj beey rixin ruk'ayeewaal - CGER	36
Paraaj: Choomin saamaaj	37
Paraaj:Rusamajixikiil	39
Paraaj:Rejtaliil	42
Paraaj:Ruchajixiik naquun	43

Mookaaj rixin kajuleew k'in chomin saamaj rixin k'utuuneem	42
Samajiineel Ruchajixiik Ajtiijaal k'in mookaajiil ruk'iin e ruwinaqiil q'etol taq tziiij.	45

Paraaj 5

K'ULK'UB'AXIK CHI RUUWACH SILOJ RII'IIL CHI PAAM AJTIIJAALK'IN K'OJLIB'AL RIXIN TIJOB'AL RII'IIL 47

5.1 Rub'eyaaliil chi ruuwach ruk'ayeewaal	48
A. Rub'eeyaliil rixin rukojiik rukojoliil rixin rub'ixikiil	48
B. Rucholajiil chi rusiiliik ja CGER.	49
C. Rub'eeyaliil rixin tzijooneem pa ruk'ayewaliil.	50
D. Rub'eeyaliil chi rusamajixiik k'utub'al rixin ruk'ayeewaal.	50
E. Rucholajiil chi riiij eleem chi paam ja k'ojlibal rixin ajtiijaal.	52
F. Najbey rub'eeyaal rixin k'ulk'ub'axik toq q'axinaq chik jar eeleem.	53
G. Rub'eeyaal rixiin rujaachiik/k'uluj ri'iil kixiin ajtiijaa' kuuk'in tatiixeelaa' k'in ee pa'l chi kiiij.	54
H. Rub'eeyaliil ruchajixiik jar ajtiijaal ja toq k'o jun ruk'ayeewaal chi riiij.	54
I. Rucholajiil rixin tz'atooj rixin yuqub'al k'uxlaal.	54
5.2 Rub'eyaaliil toq q'axinaq chik ja b'antajeem	56
A. Rejtaliil saamaaj chi ruwach muqul ya'.	57
B. Rejtaliil saamaaj rixiin jar elisan q'aaq'.	57
C. Rejtaliil saamaaj chi ruuwach jab' owi ixkomel jab'.	57
D. Rejtaliil saamaaj qaajeem chaaj chaaj rixin juyu'	58
E. Rejtaliil saamaaj chi ruuwach kab'raqan	58

Paraaj 6

RUB'EYYAAL RIXIN TO'OONEEM K'IN KITZ'EETIIK WINAQII' EE YAWA'II' PA SILOJ RII'IIL 59

Chomin saamaaj rixin eeleem kixin winaq ja ma ee tz'aqat ta pa jun chomin rii'ii	61
Rub'eeyaliil eeleem ja utz kixin winaq ee yawa'ii'	64
Rukojiik rub'eeyaliil eeleem pa jun siloj rii'iil	65
Rukojiik naa'ooj rixin ke'elisaxiik winaq ee yawa'ii' pa jun siloj rii'iil	66

Paraaj 7

RUCHOMIXIKIIL SAAMAAJ RIXIN RUCHAJIXIIK AJTIJAAL 66

K'ojlib'al:

Ruk'ayib'al Rucholajiil Rukowilaal Ajtiijaal	69
K'ojlib'al 1. Ruq'ijixiik ja tijob'al jaay	71
K'ojlib'al 2. Ruk'ayeewaal nxibeeni ja tijob'al jaay	72
K'ojlib'al 3. Ko'li Chojq'aq'iil chi paam ja tijob'al jaay	73
K'ojlib'al 4. Pa'leem chi nya'taj ruk'ayeewaal chi paam ja tijob'al jaay	76
K'ojlib'al 5. Rejtaal ruko'lirisaxiik ja ko'li chojq'aq'iil chi paam ja tijob'al jaay	78
K'ojlib'al 6. Runuk'uuj ja mookaaj nsamaj chi riiij ruk'ayeewaal ja rukowilaal ajtiijaal	79

K'ojlib'al 7. Keeb'ii' ja mookaaj ee to'oneelaa' toq k'ooli ajninaq rixiin	80
K'ojlib'al 8. Rucholajiil ruya'iik kinaa'ooj jar ee rixiin ja CGERSE	81
K'ojlib'al 9. K'atziineel rixin samajib'al ja rajawaxiik nkooji	82
K'ojlib'al 10. K'atziineel rixin rutze'jtiik chupuj q'aaq'	83
K'ojlib'al 11. K'atziineel rixin saamaaj chi rii najbeey to'oneem	84
K'ojlib'al 12. Rajawaxiik rixin nyab'ex rejtaliil ja tijob'al jaay	85
K'ojlib'al 13. Rajawaxiik rixin sik'ib'al nq'ijlob'ax rii'iil	89
K'ojlib'al 14. Ruq'ixiik k'ojlib'al rixin chojmin rii'iil k'in molb'al rii'iil to k'o jun eeleem	90
K'ojlib'al 15. Tz'ijb'an keeb'ii' ajtijoxeelaa', ajtijoneelaa' k'in rumookaaj ja tijooneem ja nk'aatzin jun nimalaj nimaaneem chi ke.	91
K'ojlib'al 16. Ajilaaneem chi re ejqale'm	92
K'ojlib'al 17. Kijajchiik ajtijoxeelaa' chi ke nepa'e chi kiiij	93
K'ojlib'al 18. Rupaajiik najbeey taq rupoqonaal	94
K'ojlib'al 19. Saamaaj chi rii nuk'uumeen	96
K'ojlib'al 20. Ruchololoxiik tijon rii'iil chi rii k'amb'ajaaneem k'in tijtobeneem	97

Paraaj 8

TZ'AQATIIL/RUUK'AAJ	97
8.1 Rub'eyaliil k'in Chojmilaal	98
8.1.1. Rub'eyaliil rixin Sendai rixin ruko'lirisaxiik ruk'ayeewaal (2015-2030)	101
8.1.2. Chojmilaal Nimaamaq' rixin rukowil keechii' winaqii' ma ee tz'aqat ta	101
8.1.3. Na'ojiil Nik'aj Setul rixin ruchojmixiik ruk'ayeewaal -PCGIR-	103
8.2 Kowilchi', Rub'eeyaal, Na'ojiil k'in Rucholajiil	104
8.2.1. Cholk'asleemaal rixin Iximuleew	104
8.2.2. Rukowil Saqamaq' rixin K'ulak'ut Rukowilchi' Ajilab'al 12-91	104
8.2.3. Rukowilchi' Ajilab'al 58-2007 Rukowil Nimalaj Tijooneem	104
8.2.4. Rukowilchi' Ajilab'al 109-96 Rukowil Tziiij rixin K'amoj rii'iil pa Saqamaq'	105
8.2.5. Rukowil tziiij ajilab'al 49-2012, Ya'ol Rub'eeyaal rukowil tziiij k'amoj rii'iil amaq' Ko'lirisal ruk'ayeewaal	105
8.2.6. Rub'eeyaal Ruko'lisaxiik Ruk'ayeewaal -NRD2-	105
8.2.7. Nimarisaaneem chi re Rukowil Chituy 247-201 Rub'eeyaal Saamaaj chi riiij Ruk'ayeewaal chi re Rukowiil Ajtijjaal (Rukowilchi' Ajilab'al 3-2021)	105
Taq tziiij	107
B'aar xk'amar to wi	115
K'olib'al b'aar nsamajix wi' ja rucholajiil rukowilaal ajtijjaal	117

Ja rub'eeyaal rusamajixiik ja nimaq taq ruk'ayeewaal pa taq ajtiijaal k'in ruk'ooliib'aal tijooneem, nraajo' k'in nyaariij nerutiijooj jar ajtiijaal rixin tinaamit k'in ajtiijaal kixin b'iyoosaa', k'amol taq b'eey, utz k'a chi nkisamajij ja rub'eeyaal ya'tajinaq to kumal niik'aj setul chik, chuwach xa naq ta ruk'ayeewaal, utz k'a utz neek'eje' wi' ja tijooneelaa' kachib'iil ja tijoxeelaa'.

Ruchapoon:

- Rusamajixiik ja nimaq taq ruk'ayeewaal ruchapoon rii'rojoneel, utz k'a nqaj rachoq'aaq' k'in utz neek'eje' wi' k'in neekoowiini nkeeto' kii' ja winaqii'.
- Nsamajixi ja na'oojib'al k'in samajib'al kixiin ja winaqii' utz k'a neekoowiini nkeeto' kii' chuwach ja nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan jar ajtiijaal k'in ruk'ooliib'aal Tijooneem.
- K'asb'a'n ruuq'iij ja ruukoojiik rusamajixiij ja nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan ja k'asleemaal rixiin q'iij q'iij.
- Winaqarsaxiik k'in rukoojiik rub'eeyaal ja saamaaj chi paan taq ajtiijaal, rub'ina'aan Plan de Seguridad Escolar Acuerdo Ministerial 247-2014. Acuerdo 3-2021 Ampliación del Sistema de Gobernanza)
- Moolooj ri'iil kixiin jar ee ajtinamitaa' chi paan ja rub'ina'aan Plan de Seguridad Escolar Acuerdo Ministerial 247-2014. Acuerdo 3-2021 Ampliación del Sistema de Gobernanza) utz k'a nmajitaj rukoojiik qasb'al rachoq'aaq' ja ruk'ayeewaal pa taq ajtiijaal k'in pa tinaamit.

Najb'ey paraaj

Nuuya' ruuq'iij ja tijooneem, rumaak chi nkoowiini nuuk'as na'ooj, xikinaaj, ya'ooj wachaaj k'in ruk'ulb'a'xiik chuwach jun ruk'ayeewaal. Nch'u'kala'aal chi nik'a'tziini nkonox na'ooj chi riiij ja ruk'ayeewaal pa taq ajtiijaal.

Ruukaab' paraaj

Nuuk'ut chi keewach jar ajtiijaal ja rukoojiik na'oj taq tziij rixiin ja Rusamajixiik Nimaq taq Ruk'ayeewaal.

Roos paraaj

Nuuya' rub'iixiik naq tib'ij tziij ja Rusamajixiik Nimaq taq Ruk'ayeewaal, naq nraajo' k'in naq nkaanoos chi juunal ja rusaamaj.

Ruukaaj paraaj

Nuumaj eel najb'ey taq rusaamaaj ja Comité de Gestión de Riesgos para la Seguridad Escolar

–CGERSE– (Moolooj Samajil Nimaq taq Ruk'ayeewaal rixiin ja Kito'iik jar Ajtiijaal) rumaak chi jaa' rutata' ruutee' ja samaaj. Nchooli ja saamaaj nik'a'tziini nb'aani.

Roo' paraaj

Nuutik ja saamaaj k'in ruub'eey ja naquun, utz k'a nb'aan jun kowiineem chi riiij ja ruchomarisaxiik wi k'o jun ruk'ayeewaal owi rajawaxiik.

Ruwaaq paraaj

Nuuya' rub'eeyaal k'in rusamajixiik chi keewach jar ajtijoxeelaa' ja ma qas ta kuk'aan taq kii' owi je'e k'amol taq b'eey chaqajaa'.

Ruwuuq paraaj

K'o chi paan ja rub'aaqil saamaaj k'amb'al tziij b'anob'al rixiij ja Plan de Seguridad Escolar (Acuerdo Ministerial 247-2014. Acuerdo 3-2021, ampliación del Sistema de Gobernanza) utz k'a nb'antaji ja elisab'al achib'al chi paan ja jun juunaa'Tijooneem.

Ruwaxaaq paraaj

K'o chi paan ja wuuq kowil chii' rupa'leemaal ja Rusamajixiik ja Nimaq taq Ruk'ayeewaal chi paan ja taq ajtiijaal. K'ooli chaqajaa' jun cholatziij, wuuq b'aar elisax wi' jee' taq na'ooj k'in rub'aaqil saamaaj nsamajb'exe ja Plan de Seguridad Escolar (Acuerdo Ministerial 247-2014. Acuerdo 3-2021, ampliación del Sistema de Gobernanza) kuuk'iin ja mookaaj to'oneelaa'.

Chi paan ja 23 rixiin ja najb'ey iik' chi re ja junaa' 2014, xtz'ukar to ja Sistema de Gobernanza rixiin ja Rusamajixiik Nimaq taq Ruk'ayeewaal k'in Kamik Saaachik, rixiin ja Seguridad Escolar pa Ministerio de Educación, pa ruuq'a' jar Acuerdo Ministerial 247-2014 rixiin ja Ch'ituy Tijoooneem; rumaak ja ruk'amarik saamaaj chi riiy ja nimaq taq ruk'ayeewaal owi kamik saachik.

Ja ruchapoon wi rii' ja Sistema de Gobernanza rixiin ja Rusamajixiik Nimaq taq Ruk'ayeewaal k'in Kamik Saaachik, rixiin ja Seguridad Escolar ja ri':

- Rajch'ituy Tijoooneem, arjaa' nk'amo b'eeey, ja k'a wi ma tik'eje'e koowiini nuuk'aq kaan chi ruuqul ja saamaaj ja Ruukaaj Ruukaab' Ajch'ituy Tijoooneem, ja k'amoj ruub'eeey ja xamal saamaaj.

- Nimak'amol b'eeey kixiin konojeel ja K'amol taq b'eeey Tijoooneem pa taq paraaj Iximuleew, nuuk'am keeb'eeey k'in neeruujik' jar eek'amol taq b'eeey ee k'o chi paan taq paraaj Iximuleew ee ka'i' ruuk'iin ja Comunicación Social, choq arjaa' ja rusu'mal rub'aqil riiy ja saamaaj ronojeel.

- K'amol b'eeey rixiin ja K'at Na'ooj Tijoooneem.

- K'amol b'eeey rixiin ja Tz'etooneel Nik'oooneel Tijoooneem, eje'ee' ari' neeya'o rub'eeeyaal ja saamaaj.

I. Rujiikaal Saamaaj K'at Na'ooj Tijoooneem k'in Kilixiik Tijoxeelaa' rixiin ja nimalaj Iximuleew Tijoooneem; DIGECUR nk'amo b'eeey, neeto'oni: Digebi, Digeex, Digeesp, Digeef y Digeade.

II. Rujiikaal Saamaaj Ruub'eeeyaal Ruk'ulb'a'xiik Ruk'ayeewaal. DISERSA nk'amo b'eeey; neto'ooni DINFO, DIGEFOCE,

DIGEPSA, DAFI, DIREH, DICONIME, DIDEMAQ.

: Dinfo, Digefoce, Digepsa, DAF, Direh, Diconime, Didemag.

III. Rujiikal Saamaaj rixiin jar Ochoochiil. DIPLAN nk'amo b'eeey; neeto'ooni: DIAJ, DIDECO k'in DIGEACE.

IV. Rujiikal Saamaaj Nik'oooneem, Ch'ob'oooneem k'in Nuk'uuneem rixiin ja Rub'iixiik tziiy. DIGEMOCA nk'amo b'eeey; neeto'ooni: DICOMS, DIDAI, DIDEFI, DIGEDUCA.

1.2. K'amoj ri'il k'in q'ijlo'n ri'il.

Ja Dirección General de Coordinación de direcciones departamentales de educación -Digecor- arjaa' npa'e chuwach ja k'amoj keeb'eeey k'in neechapowi ja tijoooneel pa taq paraaj iximuleew chi runuuk'iik ruch'obj'iik k'in ruk'a'xiik ja rusamajixiik ja Sistema de Gobernanza chi paan ja Rusamajixiik ja Nimaq taq Ruk'ayeewaal k'i Kamik Saachik chi paan kimookexiik jar Ajtijaal jar ee k'o chi paan ja Nlmanuk'uuneem.

1.3 Kitaqakiil tajqo'm ja mookaaj neesamaj pa ruuk'u'x ja Ch'ituy Tijoooneem

Utz k'a nya'taj rachoq'aaq' ja Sistema de Gobernanza rixiin ja Gestión de Riesgo y Desastres rumaak ja Seguridad Escolar; ja keek'u'x ajsamajmaaq' rajawaxiik nkik'aak'ajisaaj ja Nimana'ooj Nuk'uuneem juunaa' juunaa' rumaak ja rusamajixiik ja nimaq taq ruk'ayeewaal, pa rujiikaal ja saamaaj utz k'a utz neeli ronojeel ja rajawaxiik toq maja'n tuumaj, toq rumajoon chik k'in toq q'axinaq kan jun rajawaxiik owi jun ruk'ayeewaal; nb'aan jun ruchoolaajil saamaaj rixiin k'in nya'taji ronojeel ja rub'eeeyaal samaaj chi ke konojeel jar ee ajsamajel Tijoooneem

1.4 Kitaqakiil tajqo'm ja mookaaj neesamaj pa taq paraaj lximinuleew

Ja mookaaj neesamaj pa taq paraaj lximinuleew rajawaxiik chi:

- Nkeeb'an ja nuk'un saamaaj na'ooj Gestión de Riesto rixiin ja Seguridad Escolar chi paan ja kuleewaal, utz k'a nkeek'am ruub'eey ja saamaaj k'in nkeek'am kii' kuuk'iin julee' chik mookaaj; rajawaxiik chi nkeek'an ja saamaaj chi wach toq k'o jun ruk'ayeewaal, owi nkeechomarisaj opon kii' chuwach, kani' chi ke ja tijoxeelaa' ee k'o pa taq ajtijaal toq maja'n tuumaj, toq rumajoon chik k'in toq q'axinaq kan jun rajawaxiik owi jun ruk'ayeewaal.

- Nkeetz'et wi k'ooli ja nuk'un saamaaj na'ooj chi paan ja juununal ajtijaal, jaa wi' nsamajixi jar ojtaqiineem k'uutuun chi paan ja Curriculum Nacional Base; nkeek'an ruub'eey ja tijon ri'il kuuk'in ja Comité de Gestión de Riesgos rixiin ja Seguridad Escolar ee k'o chi paan ja juununal ajtijaal.

- Nkeenuk' ja Comité Departamental rixiin ja Gestion de Riesgo rumaak ja Seguridad Escolar, kee wa ri':

I. K'amol ruub'eey Tijooneem chi paan ja paraaj lximuleew.

II. Ajsamajmaaq' ja k'amoyon ruub'eey b'anoj taq jaay owi ajsamajmaaq' ja k'amoyon ruub'eey ya'on rachoq'aaq' ja Tijooneem tinaamitaal, arjaa' nchaajiini k'in nsamajiini ja mookaaj.

III. Ajsamajmaaq' pa'l chi rij ja rub'eeyal Tijooneem, arjaa' nya'o ruub'eey ja saamaaj xtikeeb'an jar ee k'amoyon ruub'eey ja Tijooneem pa taq tinaamit.

IV. Ajsamajmaaq' chajil
rupuwoqiil Tijooneem, arjaa'

ntz'etowi wi k'ooli ronojeel ja ik'a'tziineel chi re ja saamaaj chi paan ja paraaj lximuleew.

V. Ajsamajmaaq' q'axal tzij chuwach tinaamit, arjaa' nya'o rub'iixiik ja saamaaj nb'anitaj chi ruuk'uuliik jun nim laj ruk'ayewaal.

1.5 Kisaamaaj taqakiil jar ajtijaal ee k'o chi paan ja tinaamit.

Utz k'a nwachix ruwach ja saamaaj, chi paan jar ajtijaal rajawaxiik:

I. Nk'amar ruub'eey ja kisaamaaj ja mookaaj, ya'oj rejtaal k'in elisab'al rachib'al ja nimaq taq ruk'ayeewaal kuuk'iin konojeel ja Tijooneem tinaamitaal.

II. Nnuuk' rub'ajniik ja kitijoxiik jar ajsamajeelaa' kixiin jar ajtijaal, kachib'iil julee' chik mookaaj, kani' chi re chaqajaa' ja Ch'ituy Tijooneem.

III. Nnuuk' ruub'eeyaal naq nb'aan chi rukoojiik ja Plan rixiin ja Seguridad Escolar, toq maja'n tuumaj, toq rumajoon chik k'in toq q'axinaq kan jun rajawaxiik owi jun ruk'ayeewaal.

IV. Npaaji ja rukoojiik jar ojtaqiineem k'o chi paan ja Curriculum Nacional Base, chi paan ja nimaq taq na'ooj ri': Rupa'leemaal k'iyeem Tinaamitaal k'in Ruwach' Uleew Chajili.

Kee wa' nb'aan chi runuuk'iik ja Mookaaj Samajil Nimaq taq Ruk'ayeewaal ri', chi paan juujunal ajtijaal:

Ee k'a'i tijooneelaa' kachib'iil ja k'amol keeb'eey; arjaa' ja k'amol b'eey nnajb'eyaani ja mookaaj, utz k'a nkisamajij ja Plan rixiin ja Seguridad Escolar.

1.6 Ruseepiik jar Acuerdo Ministerial 247-2014 Sistema de Gobernanza en la Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar. (Acuerdo Ministerial Número 3-2021).

Jar artículo 6 rixiin jar Acuerdo Ministerial 247-2014, k'o chi paan chi ncha'taji ja Mookaaj Samajil Nimaq taq Ruk'ayeewaal pan Ajtijaal (Comité Escolar de Gestión de Riesgo para la Seguridad Escolar CGERSE,) najb'eyan rumaal ja k'amol ruub'eey ajtijaal k'in ee ka'ij' tijooneelaa', chi rusamajixiik k'in k'amoj rajan ja saamaaj nb'aan chi riiq toq maja'n tuumaj, toq rumajoon chik k'in toq q'axinaq kan chik jun rajawaxiik owi jun ruk'ayeewaal; k'a ja k'aa ri' npaaji ja rukoojiik jar ojtaqiineem k'o chi paan ja Curriculum Nacional Base chi paan ja Rupa'leemaal k'iyeem k'in Tinaamitaal k'in Ruwach' Uleew Chajili

Chi paan jar artículo 4 rixiin jar Acuerdo Ministerial 300-2020 elisaan to rumaal ja Ch'ituy Tinaamitaal Utziil Xamaliil (Ministerio de Salud Pública y Asistencia Social) nb'ij chi paan chi konojeel jar ajtijaal ee k'o pan Iximuleew, rajawaxiik chi npa'e jun k'amol ruub'eey ja saamaaj chi riiq jar Utziil Xamaliil Tijooneem, ruuk'iin jun mookaaj ja nuutz'et k'in nuuq'ij jun nimalaj ruk'ayeewaal chi paan ja Mookaaj Comité Escolar de Gestión para la Reducción de Riesgo; utz k'a nto'ooni ruuk'iin ja ruk'ayeewaal xuuya' kaan ja SARS-CoV-2; chi keequl nk'ale' wi' ja rusamajixiik jaa wi' k'o jun yab'ilaal xtuuk'aq rii' chi kiiq ja tijoxeelaa', tijooneelaa' k'in konojeel jar ajsamajmaa' k'in nkeeya' rub'iixiik jaawi k'ooli ja yaab'iil ri' k'in jaawi ee k'o yawa'ii' chaqajaa'.

Xch'oob'i chi konojeel jar ajtijaal ee k'o pa ruuq'a' jar Iximuleew Tijooneem rajawaxiik chi neek'eje chi paan ja Comité Escolar de Gestión de Riesgo kani' nb'ij jar artículo 6 rixiin jar Acuerdo Ministerial Número 247-2014, utz k'a nilixi jar rajawaxiik petinaq rumaal ja SARS-CoV-2. k'o chi paan jar Acuerdo Ministerial 3-2021.

1.7. De la Corresponsabilidad del Sistema de Gobernanza en la Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar.

Konojeel ja q'etol taq tziiq, tijooneelaa', k'amol ruub'eey taq ajtijaal, ajsamajmaa' konojeel, k'o rujawaxiik chi ne'ok chi rusamajixiik ja nimaq taq ruk'ayeewaal k'in Ruchajixiik Tijooneem, kani' chi re ja:

- B'atab'
- Winaqiil
- Chaak patan
- B'aqilaal saamaaj

1.8. Sistema de Gobernanza rixiin ja Gestión de Riesgo y Desastres rumaak ja Seguridad Escolar.

Q'anij jutiiq k'ask'oli, q'anij q'iiq q'iiq rumajoon saamaaj kuuk'iin ja tijooneelaa', ajsamajmaa' konojeel, tijoxeelaa' k'in Tijooneem tinaamitaal.

Ja Ch'ituy Tijooneem nuuya' ruub'eeyaal ja rusamajixiik ja Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar.

2. Ja Plan Institucional de Respuesta –PIR rixiin ja Ch'ituy Tijooneem - Mineduc.

Ja Plan Institucional de Respuesta –PIR rixiin ja Ch'ituy Tijooneem (Ministerio de Educación) nuuk'ut ja rub'eeyaal saamaaj chi ke ja tijooneelaa', ajsamajmaa' konojeel k'in julee' chik to'oneelaa'; utz k'a neekoowini neesamaj chuwach jun nimalaj ruk'ayeewaal xtuusok rulewaal jar Iximuleew. Ja rupa'leemaal ja jun samaaj ri' ya'onaq rumaal ja Sistema de Comando de Incidentes – SCI, rumaak chi re ja ya'oj ruub'eey na'ooj k'in rusamajixiik ruuk'iin ja mookaaj CONRED.

2.1. Ja Plan Insititucional de Respuesta – PIR rixiin Ch'ituy Tijooneem

Ja PIR nok araanxax rub'ojniil owi kaq rub'ojniil q'alisaan rumaal ja k'amol b'eeey rixiin ja Mookaaj k'in Tz'ijb'ajay rixiin ja CONRED, kani' b'ijtajinaq chi paan ja nuk'uuneem rixiin ja SCI; kee ri' chi re chaqajaa' ja julee' paraaj saamaaj chik jar ee pa'l chi rii ja rilixiik ja ruk'ayeewaal toq npeeti k'in naq rajo'b'eej nb'antaji.

Ja k'a Plan Institucional de Respuesta chi rii ja rub'eeyaal b'iitajinaq nsamaj wi', jaawi nxule'i owi njote'i ja rub'ojniil kojonnaq rumaal ja SE-CONRED chi rutanab'a'xiik ja PIR.

Ja k'a MINEDUC ma kee ri' ta nuub'an chi re kani' CONRED; jar arjaa' q'anij xa jutii tzijili ja rub'ojniil chi rusamajixiik owi rutanab'a'xiik ja PIR; kani' xb'iix qaaj q'anij jutii tzijili, ka kani' ta SE-CONRED, nuuk'ex rii' toq k'o rajawaxiik; nchuupi toq k'o rajawaxiik k'in nqaj pa kaq ja rub'ojniil, araanxax owi nok q'an.

Ja b'ijtaj qaaj ri' rumaal ja Sistema de Gobernanza de Gestión de Riesgo y Desastres rumaal ja Seguridad Escolar nsamajix rumaal ja Mineduc k'in jaa ri' k'asal pa keewi' ja mookaajii'.

2.2. Ja neeqaj wi' nraajo'

Ya'oj ruub'eeyal saamaaj chi re ja mookaaj kani' k'aqoon chi ruuqul ja tajqo'm rumaal ja b'atab', chi riilixiik ja tinaamit chi paan rutziil chuwach ja nimaq taq ruk'ayeewaal, rajawaxiik owi kamik sajchik, nb'ina'ax chi re Riesgo Emergencia owi Desastre – RED-

2.3. Nimaq taq q'ijob'al

- Ya'oj ruxiimaal ja samajib'al k'in ronojeel ja naquun ik'a'tziineel chi re ja saamaaj chuwach jun nimalaj ruk'ayeewaal chi paan jar lximuleew, chi paan jun paraaj lximuleew, chi paan jun tinaamit owi chi paan jun ti ruuq'a'tinaamit.
- Ya'oj ruxiimaal ja samajib'al k'in ronojeel ja naquun ik'a'tziineel chi ke ja tijoxeelaa'

ee k'o chi paan jalajoj taq tijob'al, utz k'a ma tikeekupe' chi re ja tijoj kii' rumaal jun nimalaj ruk'ayeewaal, kani' chi re chaqajaa' chi paan ja tinaamit.

Ko'lataq q'ijob'al

- Nnuuk' ruchomarisaxiik ja ruwuwoqiil ja nkooj chuwach jun nimalaj ruk'ayeewaal nb'iina'ax chi re RED.
- Nkonoxi k'in nsamajix chi keewach julee' mookaaj chik jun to'oneem utz k'a neekoowiini nkisijpaj je' taq naquun utz k'a nb'aan kowiineem chuwach jun nimalaj ruk'ayeewaal.
- Nwookex rulooq'iij ja naquun nik'a'tziini, kani' chi re je' taq samajib'al nkooj chuwach jun nimal ruk'ayeewaal nb'iina'ax chi re RED.
- Neenuuk'i ja winaqii', mookaajii' ja ee chapitajinaq kaan chi rusamajixiik jun nimalaj ruk'ayeewaal.

2.4. Raqaniil ja saamaaj rixiin ja Plan Institucional de Respuesta -PIR-

- Saamaaj ja q'anij naatz'et toq nwachiini: Rutiikik jun mookaak chi paan jun jiik laj nuuk'uuneem, elenaq to chi rii ja SCI, utz k'a nwachix ruwach ja naquun nb'aani, kani' b'anoon chi re ruchomarisaxiij ja rub'eeyal saamaaj.
- Rusamajixiik ja na'ooj owi ojtaqiineem chuwach jun nimalaj ruk'ayeewaal: utz k'a nkeeya' ruxiimaal ja kisaamaaj jar ajsamajmaa' rixiin ja Ch'ituy Tijooneem, utz nka'taj chik e ja kisaamaaj ja utz nkeeb'an chi re, utz k'a neekoowiini neeto'ooni.

2.5 Rusaamaaj ja mookaaj chi paan jun rajawaxiik

Rutz'aaqaat rii' ruuk'iin ja saamaaj nkeeb'an chi kijuujunaal ja paraaj k'o chi paan ja PIR; k'o julee' rub'eeyal

3. Plan Nacional de Respuesta –PNR Seconred

Ja PNR nuuchol julee' saamaaj nb'an chuwach jun rajawaxiik, nch'ukula'aj runimaxiik ja kisamaaj julee' mookaaj chik, k'in nniimaaj ja k'amoj b'eey rixiin utz k'a ma tikeexol rupaaj ja naquun, jaawi keeri' xtib'aani nq'iil rachojq'aaq' ja ruk'ayeewaal chi paan jar lximuleew.

Ruuk'iin ari' jaa ri, ja ruxamaliil ja PNR nyaa' ruxiimaal k'in ja SEConred nb'iij chi ja saamaaj k'in rutz'eetiik ja nimaq taq ruk'ayeewaal q'anij yuqul chi keequl konojeel, ajsamajmaa' k'in mookaaj kixin ajtinaamitaa', eje'ee' konojeel kojotaq naq rub'oojniik k'o wi' jun sik'iineem k'in kojotaq nkeenuk' kii' chuwach, utz k'a nka'ko'i ja rachojq'aaq' jun ruk'ayeewaal npet chi riij jun tinaamit.

3.1. Ruchoomaal ja Plan Nacional de Respuesta –PNR

Ja Plan Nacional de Respuesta –PNR- rixiin jar lximuleew nseera'iij ja saamaaj chi paan jar lximuleew, k'in nuuk'am riij ruuk'iin ja kinuuk'iik ja julee' mookaaj chik chuwach ja nimaq taq ruk'ayeewaal, ma tirelesaj kaan ja ruchoolaajiil konojeel jar ee pa'l chuwach, utz k'a ajninaq nb'aanlo'x kowiil chuwach jun ruk'ayeewaal.

Chi riij ja xb'iix qaaj ri', ja PNR nuuya' ruub'eey ja julee' saamaaj ri':

- Ruub'aaqiil nuk'uuneem kixiin ja mookaaj chuwach ja ruk'ayeewaal, rub'i'na'an: Riesgo, Emergencia o Desastre Situación -RED-.
- K'aqoj saamaaj taqakiil chi ke ja mookaaj pa kijuujunaal.
- Ya'oj rub'eeyaal naq nb'aan moolik ri'iil chi riij toq k'o jun rajawaxiik owi ruk'ayeewaal.

3.2. Ja neeqaj wi'nraajo'

Nuuchol ja rub'eeyaal utz k'a jar mookaaj k'amol taq b'eey chuwach ja nimaq taq ruk'ayeewaal (las Coordinadoras para la Reducción de Desastres) neek'eje' chi paan ja tinaamit toq k'o jun ruk'ayeewaal, utz k'a ajninaq nto'ooni k'in nub'an la'ja rusaamaaj kani' b'iin chi re, nuukoj ronojeel ja rusamajib'al k'in ma tok chi raqan juun chik mookaaj, k'in xa juun nel wi' ja tziiij.

3.3. Q'ijob'al

- Nyaa' jun samajib'al chi ke konojeel ja mookaaj ee yuqul ruuk'in CONRED, ja nuuk'ut chi keewach ja b'eey nkeek'am eel chi rub'aaniik ja saamaaj nk'utux chi ke chuwach ju rajawaxiik owi ruk'ayeewaal, nb'iina'ax c hi re RED, kani' rajawaxiik nkeeb'an.
- Nyaa' ruxiimaal ja nuk'un saamaaj ch'ob'oon kixiin ja q'etol taq tziiij jar ee k'o chi paan ja Coordinadoras para la Reducción de Desastres.
- Utz rukoojiik nb'aani ja ramaaj k'in samajib'al ya'oon rumaal toq k'o jun ruk'ayeewaal owi rajawaxiik.

3.4. Ch'ob'on taq saamaaj

Ja b'anoj kowiil chuwach jun ruk'ayeewaal rajawaxiik nk'uutuuj julee' ch'ob'on taq saamaaj:

- Jun mooken saamaaj kuuk'iin konojeel ja mookaajii' utz k'a nuuya' b'eey chi re ja rusaamaaj nuub'an ja CONRED kuuk'iin konojeel jar ajsamajeelaa' ee k'o ruuk'iin, k'in nkoowiini nuuya' rupalaj chuwach ja ruk'ayeewaal xa b'aar ta chi ri': (Colred, Comred, Codred, Corred, Conred).

b. Ma tilesaj kaan ja k'uutuun chi ke pa b'atab' tziiij konojeel ja mookaajii', jani' nkeeb'an chi re ja kisaamaaj utz k'a utz xtikeeb'an chi rusamajixiik ja RED, k'in ma ki'koteemaal ntzuri.

c. Nkeeya' chi utz naq ruub'eeey xtikeeb'an chi re toq xke'eeqaj chuwach jun ruk'ayeewaal (na'ooj k'in rusamajixiik) chi re' awa' je' taq RED xtikeek'ul owi xtikeewil, chi paan ja Colred, Comred, Codred, Corred, Conred).

d. Nkanox jun k'olib'al b'aar nsamajix wi' ja na'ooj nb'iina'x chi re Centro de Operaciones de Emergencia Nacional –COE; b'aar k'o wi' ronojel ruwach taq samajib'al k'o chi paan, utz k'a neekoowiini nkik'amala' kii' chi riiij, k'in neekoowiini nkiq'ijla' kii' chi rub'ajniik ja kisaamaaj toq xtikeewil jun ruk'ayeewaal owi rajawaxiik.

e. Tiya' jun wuuj b'aar tz'ijb'atal wi' ja rub'eeyaal saamaaj, utz k'a qas jiiik k'in ch'ajch'oj riiij ruwach ja naquun xtib'aan chi paan ja k'olib'al rub'iina'aan Centros de Operaciones de Emergencia -COE-. Ja Ch'ituy Tijoooneem k'o chi paan ja Plan Nacional de Respuesta chi paan ja Sección de Planificación, Número de Función.

2. Rutz'eetiik ruchajixiil ja to'b'al ri'iil: Ja ri' chapoon rumaal ja mookaaj Sosep; Mookaaj to'oneel Mineduc, SBS, Mides, MDN. Ee k'o chi paan chaqajaa' ja Sección de Planificación, Número de Función.

2.1 ja Tz'etol To'b'al ri'iil kixiin winaqii' rumaal jun rajawaxiik chuwach jun ruk'ayeewaal, chapoon rumaal ja Sosep; Mookaaj to'oneel Mineduc, SBS, Mides.

Paraaj 1

**TIJOONEEM K'IN CH'OB'ON SAAMAAJ CHI RIIJ JA
RUSAMAJIXIIK NIMAQ TAQ RUK'AYEEWAAL K'IN
KICHAJIXIIK JA TIJOXEELAA'.**

- 1.1 Tijooneem k'in rusamajixiik ja nimaq taq ruk'ayeewaal utz k'a ee chajtali jar ajtijaa'.
- 1.2 Ch'ob'on taq saamaaj utz k'a nb'antaji ja saamaaj chi riij ja nimaj taq ruk'ayeewaal rumaak ja kichajixiik jar ajtijaa'.

Paraaj 1

TIJOONEEM K'IN CH'OB'ON SAAMAAJ CHI RIIJ JA RUSAMAJIXIIK NIMAQ TAQ RUK'AYEEWAAL UTZ K'A EE CHAJTALI JA AJTIJAA'

Ja tijooneem nyaariij nuuk'as ruk'asleemaal k'in runa'ooj ja winaq, utz k'a utz nuub'an chi paan ja ruk'asleemaal, utz nuub'an chi ruwach ja ruwach' uleew, utz nk'eje' kuuk'iin rach taq ajtinaamit, k'in neruniimaaj ja k'amol taq b'eey. Ja na'ooj, saamaaj je'e k'in julee' chik naquun nuub'an chi paan ja ruk'asleemaal, jaa ri' nto'o rixiin chi paan ja ruk'asleemaal kuuk'iin konojeela jar ee k'o chi paan ja Tijooneem tinamitaal utz k'a ja k'iyeem konojeel nkeewil.

Ja chuwach CONRED nim ja ruk'ayeewaal k'o chi paan ja ruleewaal, rujuyub'aal k'in rutaq'aajiil jar Iximuleew, kee ri' chi ke chaqajaa' ja ruwinaqiil, qas lawalo' chi re b'aar yuqul wi' raqaniil ja ruleewaal, xa k'a rumaal ari' ma k'aayeew ta neepet nimaq taq ruk'ayeewaal chi rii. Rumaak k'a ri' rajawaxiik chi nb'iix chi ke ja winaqii' k'in nk'uut chi keewach pa taq ajtijjaal naq nb'aan chi re rusamajixiik k'in nb'aan jun kowiil chuwach jun nimalaj ruk'ayeewaal.

1.1. Tijooneem k'in rusamajixiik ja nimaq taq ruk'ayeewaal chi ruchajixiik jar ajtijjaal.

Rajawaxiik chi ja winaq looq'nuuna' k'in nchaajiil ja ruwach'uleew, utz k'a materub'iririj to ruk'ayeewaal chi rii chi paan ja q'ij saq pejtinaq chuwach.

Rajawaxiik chi ja tijooneem tinaamitaal nkiq'ijla' kii' k'in nkeeb'an juun chi rii ja saamaaj kuuk'iin jar ee k'amol taq b'eey, chi paan ja tinaamit, utz k'a xtikeya' ta rupuwoqaal ja saamaaj ri'; kani' chi re chaqajaa' xtiqaj ta pa keewi' ja winaq naq nb'aan chi ruk'uuliik jun ruk'ayeewaal toq xtipecti, utz k'a neekoowiini nkeeto' kii' chuwach toq k'o jun rajawaxiik.

Chi paan awa' ja tijooneem tinaamitaal rajawaxiik chi nyaa' rachoq'aaq' ja Rusamajixiik ja Nimaq taq Ruk'ayeewaal k'in Kichajixiik jar Ajtijjaa' (Gestión

del Riesgo para la Seguridad Escolar) utz k'a nkojtaqii naq ruub'eey, nkeenuk' opon kii' chuwach ja ruk'ayeewaal k'in naq nkeeb'an chi ruchomarisaxiik jaawi' k'o jun kamik sajchik xtib'antaji.

1.2. Ch'ob'on taq saamaaj utz k'a nsamajixi ja nimaj taq ruk'ayeewaal k'in ruchajixiik jar ajtijjaal.

1.2.1. Ya'oj rachoq'aaq' k'in kojox ojtajiineem chi rii ja Qaatee' Ruwach' Uleew chi paan ja ja Currículo Nacional Base -CNB-.

1.2.2. Ja Currículo Nacional Base nuuya' ja k'utuuneem chi rii ja q'ilo'ooj rachoq'aaq' ja ruk'ayeewaal chi paan ja tinaamit, xa b'aar ta juyu' taq'aaj, pa nimaq owi pa taq ch'iti'n mookaaj, k'in chi paan konojeel ja tijooneem tinaamitaal.

1.2.3. Nch'ukula'x jun q'ijlo'n ri'il ruuk'iin ja tijooneem tinaamitaal utz k'a nmool ri'il chi rii ja ka'ko'eem rachoq'aaq' ja nimaq taq ruk'ayeewaal k'in neekoowiini nkeeb'an kowiil chuwach jun rajawaxiik.

1.2.4. Nb'aan jun nuk'un saamaaj chi rii jun Plan de Seguridad Escolar (Acuerdo Ministerial 247-2014. Acuerdo 3-2021, chi ruuseepiik ja Sistema de Gobernanza) utz k'a nnuuk' ri'il chuwach ja ruk'ayeewaal, netijoxi k'in ne'ilixi jar tijoxeelaa' chuwach jun ruk'ayeewaal.

1.2.5. Ya'oj rachoq'aaq' ja CNB ruuk'iin jar rusamajixiik jar ojtaqiineem ja yuqul ruuk'iin ja tijon ri'iil chi rijj ja Seguridad Social k'in Ambiental, ja nuub'an utz chi re ja rusamajixiik ruka'ko'iik ja nimaq taq ruk'ayeewaal.

1.2.6 Ja nuuk'ik ri'iil chi paan ja tijooneem tinaamitaal pa popol kamoon chi rijj ja ruka'ko'iik ja nimaq taq ruk'ayeewaal, chik i juujunal nkeeya' chi keewach ja saamaaj k'in nkeemol kii' chi rijj, utz k'a utz nb'aan chi re rukoojiik jar ik'a'tziinel

taq naquun.

1.2.7. Ya'oj rub'eeyaal ja kamoon taq saamaaj, Jar oxi' taq ch'ob'on taq saamaaj ri'rajawaxiik chi nuuxim rii' chi utz, utz k'a utz neeli ja saamaaj nb'aan chi rijj ja Rusamajixiik ja nimaq taq ruk'ayeewaal chi ruchajtalliil ja tijooneem chi paan taq ajtijaan k'in kee ri' chaqajaa' ja pa julee' chik k'olib'al.

Paraaj 2

NAJB'EY TAQ NA'OOOJ CHI RIJ RUSAMAJIXIIK NIMAQ TAQ
RUK'AYEEWAAL K'IN CHAJILIK TIJOONEEM.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

- 2.1. Chapon saamaaj
- 2.2. Ruk'ayeewaal rixiin ja yotajeem
- 2.3. Ruwach ruk'ayeewaal
- 2.4. Ruwachuleewiil

Paraaj 2

NAJB'EY TAQ NA'OOOJ CHI RIJ
JA RUSAMAJIXIIK NIMAQ TAQ
RUK'AYEEWAAL K'IN CHAJILIK
TIJOONEEM.

Chapon saamaaj:

Ja chapooneemnb'ij tzij jun kononeem rixin to'oneem kixiin ja puuq ee k'ooli kaamiik k'in ma keekitz'iila' ja puuq rixin chuwaag, utz ta nkeeb'an chi kojiik ja naquun ja ma ti tz'iila' ja ruuwach uleew.

Ja puuq xek'eje'i naab'eey xa juun xkeeb'an ruk'iin ja ruuwach uleew, xkeeya' rejttaal ja naquun nb'antaji (ruuq'ij jab,saq'ij, npaax juyu',julee' chik.

Xarwaari ja toq xek'iyiri ja winaq, xk'iij naquun rixin nimaq taq ch'iich', keematz'iib', ruya'oon jotoleem pa taq qatinaamit, xarwaari ruya'oon ruk'ayeewaal chaqajaa' chi paan ja ruuwach uleew.

Ja ruchajixiik ja ruuwach uleew qas rajawaxiik k'in ajninaq cha utz nqaj ruchooq'aaq' ja ruk'ayeewaal k'in yotajik ja nuuya' ruk'ayeewaal pa taq mookaaj.

2.2. Ruk'ayeewaal rixiin ja yotajeem

Tib'ij tzij ja k'exoojntz'atataj chi ruuwach uleew owi ja rub'ano'm jar aachi, Nuuk'ut k'a jun ruk'ayeewaal pa k'ik'asleemaal ja winaqii', pa taq Koochooch, kichajixiik, ruuwach uleew k'in tzuqub'al kii'.

Ja ruk'ayeewaal ntz'atataji kaamiik, xa jutij rumajoon k'in nuuk'ex rii'xarwaari' utz nq'eet chi ruuwach chaaniimntz'aati chi utzja nimaq taq ruk'ayeewaalja kojoon rejttaal kumaal ja nimaq taq ajsamajeelaa' rixiin Conred.

Ja qanaa'ooj chi rij ja juk'ayeewal k'ooli kaamiik k'in ja xtipe na, k'in ja k'ooli pa qatinaamit nuuk'ut chi qaawach ja naab'ey saamaaj cha nqamajeel ja Ja rusamajixiik ja chajiineem rixin ajtijaal.

• **Ruk'ayeewaal rixin b'ajnikiil k'in kajuleew:**
Jun yujuuj rixiin ja kajuleew rach'ib'iil jar aachi: muqul ya',ujl,ch'ajooneem, saq'ij, julee' chik. (Conred, 2018).

2.3. Ruuwach ruk'ayeewaal

Jun ruk'ayeewaal jaari' jun naquun owi k'exoojk'o ruchooq'aaq' nerutz'iila' ja winaqii', koochooch, ruuwach uleew, jar ee k'o pa ruk'ayeewaal.

Cha ntz'atataji jani' k'in nojtaqixi, nlik'ib'axi jani' ruuwach:

Ruk'ayeewaal rixin ruuwach uleew. Nunaataaj ja k'exooj rixin kaqiq'aal, ya'aal, ruuwach uleew (jani' k'ab'aran k'in npaax juyu')rub'aaniik ja juyu' taq'aaj k'in ruq'ijjool, k'o ruchooq'aaq' nerutz'iila' ja winaqii',jani' chi re koochooch kik'oliib'aal (Conred, 2018)

Nuujach rii' pa:

- **Ya'aab'ajil:** k'ab'araqan,siloj ruuwach uleew, npaax juyu'.
- **Ya'aliil:** ujl, muqul ya', b'iritajeem.
- **Iq'asib'il:** nimaq taq kaqasalk'um, junraqan,jab,saq'ij,ruya'aal teew.
- **Ruk'ayeewaal rixin b'ajnikiil k'in kajuleew:**
Jun yujuuj rixiin ja kajuleew rach'ib'iil jar aachi: muqul ya',ujl,ch'ajooneem, saq'ij, julee' chik. (Conred, 2018).

muqul ya' ja xa k'exoon ruk'ojlib'aal chi ruuwach ja juyu' taq'aaj, yakoon pa taq ruuk'u'x tinaamit k'in ma chomiin ta ruub'eey ja b'inel ya.

» b'oqotajeem rumaal chayoj chee' owi nosaaneem uleew chi ruuwach taq juyu' ja ma qas ta kow k'ooli.

» k'atisan k'achee'laaj rumal saamaaj kixin winaq.

Ruk'ayeewwal rixin winaqileem/ nuk'uleem ch'iich. Rukoojiik tz'aqat laj taq naa'ooj, nuuya' rub'ixiik julee' naa'ooj ,kow rupalib'aliil, rub'anob'aliil jar aachi ruumaal rusaamaaj. (Conred, 2018)

Jaawa' nuujach rii' pa:

- Ruxaaniil: Chikatajeem, eleem rixin chuwas'ibeliilk'in tijooj chuwalaj taq ruxaniil aq'oom ja tz'ilo'ooneel.
- K'ataneliil: K'aatik k'in chikatajeem.
- K'amasaqaliil: Ruchoq'aaliil k'in yujuk'amasaqiil.
- Ajk'iyaliil mookaaj: moloj kixin winaqii', nimaq taq moloj rixin k'amoj rii'tiil.

Q'anij qatzii' wi' ja mookaaj rixin ajtijaal ,ja runaquuniil k'in roochooch, k'o chi ruuwach ja tz'ilo'ooneem k'in nimaq taq ruk'ayeewwal, xarwaari ja sokooj k'in tz'ilo'ooneem ruk'ulaaj rii' juk'iin ja k'ojlib'al b'aar k'o wi chi ruuwach juyu' taq'aaj.

2.4. Ruwachuleewiil

Jun k'asleemaal ja yataliik owi rixin ruwachuleewiilpeteninaq q'ii' saq ja k'iq'axaan to ja winaq, chomiin to rumaal ja b'ajnikiil k'in rub'eeyaal kajuleew, ruk'aan rii' ruk'iin ja k'iyaleemk'in nuuya' rujikaal ja ntz'iila' ja winaq owi tinaamit ja toq k'o jun k'exooj nuub'an ja jakuleew, ruk'ayewaliil winaqileem owi kajuleew, nuk'ayeewaj k'a

Ja k'asleemaal rixin totajeem. (Conred, 2018) Jun utzilaj rutz'aatii' k'in ruch'oob'iik, ja wuwachuleewiil k'o rub'eeyaal ja ruch'oob'iik kin rucholiik. Jawari':

Ruwachuleewiil winaqileem: Ma k'o ta k'amoj rii'tiil, moloj rii'tiilk'in junaaniil chi ruuwach ja juk'ayeeaal k'in tz'ilo'ooneem, nuuq'et chikochooq'aaq' chi ruq'eetiik, qasan ruchooq'aaq' owi pa'b'aan rii'tiil, chaqajaa' ja kichapab'aal xama nim ta cha nkeeb'an juun chib'il kii'. (Conred, 2018)

- Ruwachuleewiil q'aaq'iil: Jun achooq'aaq' chi rujikiik jun saamaaj, k'amoj rii'tiil rixin k'iyaleemrixin saqamaq'k'in ruqasaleemiik achooq'aaq' chi chomiineem pan ayoniilpa taq amaq'axeel tinaamit, pa tinaamit k'in mookaaj, ja nuuq'il ja ruchomixiik ruk'ayeewal. (Conred, 2018)
- Ruwachuleewiil puwaqiil: Ntz'atataj jun k'ulataqiil k'asleemal chi rii' kich'aakoojchi junaal tinaamit lxim uleew, amaq'axel tinaamit, tinaamitowi winaqaleem chi k'exooj winaqiil. Tib'ij tzii', ja meb'a'iil nk'iyirisaaj ja ruk'ayeewaal (Ruwachuleewiilkixin mookaaj ja qas k'o rujawaxiik chi ke, kajaleemsaamaaj, tz'ilileem kasleemaal, ee k'amoleel winaqiil, mololon taq saamaaj). (Conred, 2018)
- Ruwachuleewiil rixin ajtijaal: Nunaataaj ja nimaq taq kajaleem chi rii' ajtijaal, kajaleen chi rii' ja mas qas ta kitijon kii' k'in ma ee ajtijaa' ta, ma k'o ta rub'eeyaal ajtijaalja nutzijooj ruya'iik kajuleew, jani' chi re qajuyu'aal, kab'araqaniilk'in taq rub'eeyaal utzilaj k'asleemaalpan ayooniilow pa mookaaj chi ruuwach jun ruk'ayeewalow wi tz'ilo'ooneem (saqil naa'ooj chi rii' ja rixin tinaamit k'in amaq'axel tinaamitchi ruuwach ja juk'ayeewaal). (Conred, 2018)

- Ruwachuleewiilrixin na'oojiil:yajoneel naa'ooj, cholon tzii, yuqub'al k'u'xulaalk'in qaanaq taq na'oojiil ja nq'eeteej ja k'amoj rii'iilpa siloj rii'iil rixin kajuleew k'in winaqii'b'aar k'o wi ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'oneem.
- Ruwachuleewiil rixin mokajiil:Saq'ooriil k'in kowachapooj kixiin ja mokajiil,jani' chi ja jik'ik'eem, k'amoj taq b'eeey rixin q'aaq'iilk'in na'oojiil pan ayoniil, nq'eeteej ja yatajeem rixin k'asleemaalk'in nutarab'a' kaan ja ruk'ayeewaal k'in rujolojeem.
(Conred 2018)
- Ruwachuleewiil juyu' taq'aaj: Nunaataaj ja tz'ilo'on rii'iil rixiin ja k'amoj rii'iil rixin winaq ruk'iin ja kajuleew, rumaal majooneemk'in yajooneem, (Ruwachuleewiilrixin juyu' taq'aajchi ruuwach ja yatajeemowi ja nb'erusila' to ja winaq,k'in julee' nimaq taq ruk'ayeewaal chik ja k'o chi riiij).
(Conred, 2018)

- RuwachuleewiilUleewiil: Nunaataaj ja ruleewiil jun tinaamitpa jun ruk'ayewal k'ojlib'al, ruk'ayeewaal rumaal meb'a'iilk'in ja kajaleem yatajik chi pan jun k'ojlib'al ja utz. Rumaal k'a ja ruuwachuleewiil pa lxim Uleew, nyataji rumaal ja meb'a'iil, k'o k'a nimaq taq jaay pu'uun rub'aaniikpa taq k'ojlib'al b'aar k'o wi ruk'ayeewaal. Ronojeel k'a awa' ruk'ayeewaal ruk'ulaaj rii' ruk'iin ja ma k'o nuk'uuneem pa tinaamitrixin wawee'iil, komonaal, amaq'axeel tinaamitk'in junatinamitaal ixim uleew, kojoon k'a ch'a'ooj chi riiij rumaal ja rub'eyal tziiijCódigo Municipal.
(Conred, 2018)
- Ruwachuleewiil rixin b'ajnikiil: Ma k'o ta k'amoj rii'iil chi ruuwach ja ruk'ayeewaal, ma tajo'xi nmool rii'iil chu ruuwach ja ruk'ayeewaal, Itzel taq uk'axik chi riiij ja q'aayis.

Ronojeel ja ruwachuleewiil nq'alisaaj chi qaawach ja rukab'araqaniil ja ruk'ayeewaal pa taq ajtijaalcha nqak'ameel siloj rii'iil ja nqasaj ruchooq'aaq' ja ruk'ayeewaal njotob'a' ta ruchoq'aaq'iil k'in rukowiil ja samaaj chi ruuwach ja k'exooj petinaq chi qaawach.

Paraaj 3

Ja rusamajixiik ja ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'oneem

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

- 3.1 Ja rusamajixiik ja ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'oneem
- 3.2 Na'oojiil chi riij ja ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'oneem
- 3.3 Ruq'etexiik
- 3.4 Ruq'iiliik
- 3.5 Ruchomarisaxiik
- 3.6 Ruchoq'ob'aliil
- 3.7 Ruchomatajiik

Paraaj 3

Rusamajixiik ja Nimaq taq Ruk'ayeewaal

3.1. Rusamajixiik ja ruk'ayeewaal rixin tz'ilo'oneem

- Ja rusamajixiik ja ruk'ayeewaal tz'ilo'oneem, k'o jun rub'aaniik, ojtaqiineem k'in qasaaneem chi rii ja tz'ilo'oneem, chomarisani rii'il chi ruk'ulk'ub'axiik ja ruk'ayeewal ja ruk'uulaaj ja b'ajnikiil, ja nyataji xa naq ta ramaaj, jani' chi re, natok kow chi ruuwach ja ruk'ayeewaal nya'taji.

• Jar ajtijaal k'o jun kisaamaaj chi rutz'atisaxiik ja siloj rii'ilchi ruq'etexiik k'in ruq'iiliik ja ruk'ayeewaal, jani' chi re ja tijooneem chi ruyakiik jun k'ieem pa k'amoj rii'il.

• Ronojeel ajtijaal rajawaxiik nuukoj ruchooq'aaq' chi rutz'atiik ja ruchoolajiiltziij rixiin ja Ruchomarisaxiik ja ruk'ayeewaal rixin ruchajixiik ajtijaal.

Siløj rii'il chi rusamajixiik ja ruk'ayeewal rixin tz'ilo'oneem

3.2. Na'oojiil chi rii ja ruk'ayeewaal

Ja rumaajiik ja jun utzilaj saamaaj rixin ruk'ayeewaal rajawaxiik naatz'at na ja tz'ilo'oneem. Ronojeel ja nqaab'an ja nqaqasaaj ruchooq'aaq' ja ruk'ayeewaal nqaab'an ruk'iin qanaa'ooj ja ruk'uulaaj rii' ruk'iin ja tz'ilo'oneem k'in ja ruwachuleewiil k'o chi paan ja tinaamit.

Junalik siløj rii'il

- a. Tz'atoj ruk'ayeewaal k'in ruwachuleewiil cha nqojtaqii ja ruk'ayeewaal rixin ja tz'ilo'oneem. (Ver Formatos 2,3 y 4)
- b. Nuk'uuneem kixiin mookaaj ja nkeetz'at ruk'ayeewaal cha nkojtaqii naq nkeech'ob' ja mookaaj.

- c. Nojtaqixi ja k'exooj ja q'anij nyataj wi k'in ntz'iila' jar ajtijaal owi mookaaj.
- d. Tz'atooj kixin winaqii', naquun k'in rujayil ja nqaab'eeni ja ruk'ayeewaal rumaal ja k'exooj ja nb'antaji.
- e. Ruch'oob'iik ja ruuwachuleewiil kixin winaq, naquun owi rujaayiil rixin ajtijaal chi ruuwach ja ruk'ayeewaal tz'atoon,
- f. Rutz'aatiik ja k'ojlib'al rixin ruk'ayeewaal nyaa' rejtaal chi ruuwach jun konob'al oochoochib'al rixiin jar ajtijaal.

Rub'eeyaal ruuwachuleewiil

- Ruq'eteliil ja rub'eeyaal q'ii ja k'in naa'ooj, jani' ruchajixiik k'in kilixiik jar ajtijaa' ja k'o ruk'ayeewaal chi ke chi paan jar ajtijaal.
- Ja roochooch jar ajtijaal k'o pa jun k'ojlib'al ja ma utz ta.
- Kajali ja tz'atoj wachiil kixiin ja tijooneelaa' cha nkijikikii ruchoolaal k'in rusamajixiik ja chajiineem rixiin jar ajtijaal.
- Kajali ja k'amoj rii'il tijoneelaa' k'uk'iin ja mookaaj rixin q'etab'al tziij.

Ruwachuleewiil rixin puwaq

- Ma k'o ta chapab'al rixin iliineem rixiin ajtijaal, rutzurisaxiik kin ruchoq'ob'al jar ajtijaal.
- Kajal rupuwaqiil ja samajib'al ja nik'atziini nk'ulk'ub'exi ja nkooji ja pan ajtijaal.

Ruwachuleewiil ruk'ayewaaliil moloj rii'il rixin ajtijaal

- Ma k'o ta ruchooq'aaq' ja saamaaj kixiin ja tijoneelaa'.
- Qaanaaq owi ma k'o ta ruchooq'aaq' ja mookaaj rixin ruk'ayeewaal.
- Ma k'o ta jun chapoj q'ab'aaj k'uk'iin jar ajtijaal kuk'iin k'amol taq b'eey.
- Qanaq ruchooq'aaq' ja saamaaj kixiin jar ee pa'b'aan chi riij..

Ruwachuleewiil rixiin jar ajtijaal

- Ma k'o ta rub'eeyaal tijooneem rixin b'ajnikiil chi paan jar ajtijaal chi rusamajixiik ja ruk'ayeewaal.
- Ma k'o rutzijoxiik cha nak'axtaj naat naqaajja ruk'ayeewaal k'o pa taq ajtijaal.
- Xa taq jutziit saamaaj owi tijooneem cha nakanooj naq naab'an ja toq k'o ruk'ayeewaal.

Ruwachuleewiil rixin k'ojlib'al

- Yakoj taq jaay ja ma kow ta chi ruuwach ja silooneem owi kab'araqan.
- Ookeem k'in eeleem rixiin ja jaay ja ma qas ta utz kib'anoon chi paan jar ajtijaa'.
- K'ojlib'al kixiin jar ajtijaa' ja xa nq'axax ruuwi' ja nek'eje' chi paan.
- Ruuwach taq xaan paxinaq chik owi xa ma utz chik ta..
- Tz'ulibal, yab'al naquun k'in wujub'alja ma k'o ta ruchapab'aal chi ruuwach taq xaan.

Ruk'ayewaaliil tz'ilo'ooneem pan ajtijaal

- K'o ta jun silooneem owi kab'araqan nim nyataji keewa' k'a ja tz'ilo'ooneem k'in tzaqik nuuya' ri':
- Ntzaaq to ja ruuwach xaan, ruuwi' jaay,

k'olkib'al naquun k'in wujab'al.

- Nesokotaj ajtijaa' owi winaqii'
- Ajtijaa' owi winaqii' netz'apa'e.
- Ajtijaa' owi winaqii' nekami.
- Ntz'ilo'oxi ja kematz'iib'.
- Ntz'apa'e ruuchii' jar ajtijaal.

3.3. Ruq'etexiik ruwach

Chomin rii'il ja nq'eeteej ja ruk'ayeewaalja ne'ilitaj na. Nuuya' ruq'etexiik cha ma tiya'taji nkooji ja k'ojlib'al b'aar k'o wi ja ruk'ayeewaal, ruk'exiik ja k'ojlib'al rixin ruuwach uleewnjawachixi owi nbaan jaay rixin ajtijaal chi ruuwach ja ma ti tz'aat rub'eeyaal.

Siloj rii'il chi juunalikiil

- Ya'oj rub'eeyaal ja ruyakiik jaay nsamajix ta pa jun rub'eeyaal rixin chomarisaneem nuk'uuneem rixiin ja junjunaal tinaamit.
 - Ya'oj ruchooq'aaq' ja saamaaj kixin ja mookaaj rixin ajtijaalchi paan ja rub'eeyaal saamaajcha nb'antaj pa taq kitinaamit.
 - Nwinaqarisax naa'ooj ja njoolooj ruk'ayeewaal ja ntijob'ex rii'il.
 - Ilooneem rixiin ja to'ooneem ja b'aar nsaach wi' nimaq taq puwaq rixin tinaamitk'in saamaaj rixin jotoleem cha ma tilitaj ruk'ayeewaal.
 - Chajiineem chi rutz'aatiik ja nsamajixi chi ruq'etexiik ja ruk'ayeewaal.
- NRD- k'in rejtalilil ja yakoj jaaycha nq'etexi ja ruk'ayeewaal.
- Nnik'oxi ja pa taq tinaamit chi ma ti b'aan okeem chi ruuwach ja k'ojlib'al b'aar ko wi ruk'ayeewaal, ja nuuyoj ja ruuwach uleew owi k'achee'laaj.

3.4. Ruqasaxiik

Ja ruk'ayeewaal ja ma xq'ilitaj ta, nik'atziini naaya' rusamajixii knqasax ruchooq'aaq' ja ruwachuleewiilutz k'a ja ruk'ayeewaal xa ko'li k'in ja toq nuub'an ja k'exooj, ja sokooj k'in tz'ilo'oneem xa ko'li.

Siloj rii'il chi junalikiil

- Kojoj rub'eeyaal naa'ooj k'in samajib'alchi ruko'lirisaxiik ja ruk'ayeewaal.
- Tz'atooj chi riij ja ruya'tajiik k'in jani' rajlaal ja ruwachuleewiil pan ajtijaal.
- Watwachiineem k'in konooneem jani'ja naquun k'in roochooch jar ajtijaalcha ntz'aati jani' nik'atziin chi re.
- Nk'utuxi ja ruya'iik rejtaaliil ja naquunk'in saamaaj rixiin ja ruq'etexiikruk'ayeewaal chi paan ja saamaaj rixin tinaamitcha njotb'axi ja ruchajixiikk'in rutz'aatiik jar ajtijaal.

3.5. Ruchomarisaxiik

Toq chomaristanaq chik ja ruq'etexiikowi ruq'iiliik ja ruk'ayeewaal, qatzii chi nyataj jun rejtaal chi ruuwach ja ruk'ayeewaal rajawaxiik k'a ari' nutaq'axi ja saamaajja nk'ulub'exitoq nyataji ajninaq ja ruk'ayeewaal. Ja qas nik'atziini naab'eey nsamajixik'in nb'analoxi jaa' ja rucholaaj rub'eeyaal jar ajtijaal, ja ruk'aan nuk'uuneem, rejtaaliik'in naquun ja nik'atziin chi re ja nk'ulk'ub'exi ja ruk'ayeewaal ja q'anij ajninaq.

Siloj rii'il chi junalikiil

- Nepab'ax ruwinaqiil jar ajtijaal ja k'o kijqale'mja nek'eje'ook chi ruuwach ja ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'oneem.
- Ruya'iik runuk'iik ja rub'eeyaal saamaaj rixin ruchajixiik jar ajtijaal ja toq k'o ruk'ayeewaal ja q'anij ajninaq.
- K'amoj rii'il kuk'iin ja mookaaj chi rusamajixiikja ruqasaxiik ruchoq'aaq' ja ruk'ayeewaalcha nuchomarisax rii'il chi

ruuwach ja naquun rixin chuwaag.

- Nuk'uuj rejtaaliil ja naquun ja k'ooli, naquun ja nkooji, tijooneem, ya'oj rub'eeyaaalsaamaaj rixiin ja rujawaxiik pan ajtijaal.
- Ntz'aati naq chi ruk'ayeewaliil nchaa'i ja nyaa' ruq'iijool k'in nsamajix chi paan jar ajtijaal.
- Nuk'uuj rub'eeyaal saamaaj rixiin ruchajixiik jar ajtijaalja ruk'aan rub'eeyaal k'in rejtaaliil ja saamaajjani' toq nyataj tz'ilo'oneem ja q'anij ajninaq.
- Watwachiineem rixiin ja saamaaj ja toq nk'amb'ajaxi ja tijon rii'il cha nchomarisaxi ja rub'eeyaal saamaaj, jani' chi ke ajsamajeelaa, mookaaj, ja nek'eje' chi paan ja chomirisaneem.

3.6. Ruk'ulub'axiikil

Ruk'ulk'ub'axiik ja ruk'ayeewaal ja toq nyataji ,to'oneem ja q'anij chaaniim.naquunja neruuto' ja winaqii'ja neqab'eeni ja ruk'ayeewaal, kumaal ja mookaaj kichomarisaa kii'chi paan jar ajtijaal, nkeekoj rub'eeyaal saamaaj, rejtaaliil saamaajcha nkiqasaaj ruchooq'aaq' ja ruk'ayeewaal.

Siloj rii'il chi junalikiil

Cha nsamajixi ja RED nchomarisaxi ka'i' mookaaj:

Mookaaj q'ijiineel: Jun rub'eeyaal nkooji ja nk'uluwi ja saamaajb'aar nb'anitaj wi ja naquun chi paan ja ruleewaal jar ixim uleew, ja saamaaj nuub'an:

- Rutz'aqatisaxiik ja rub'eeyaal ruchomarisaxiik ja Ruk'ayeewaal-SCI-.
- Saamaaj rixin konooneem k'in ilooneem.
- K'amoj rii'il kuk'iin mookaaj ee to'oneel, chi riij ruk'ayeewaal ja ruk'aan nimalaj tz'ilo'oneem, k'aatik K, jaay owi k'achee'laaj.
- Saamaaj ja q'anij ajninaq.

Mookaaj Nuk'uuneel: Ya'ol ruchooq'aaq' ja naquun nik'atziin chi re ja tinaamit ntz'ilo'oxi,kixiin jar ee k'amol taq b'eey jar ee k'o chi paan ja saamaaj rixiin ja mookaaj kinuk'uun.

Chi paan ja junalikiil saamaaj k'ooli:

- a. Jikooj taq saamaaj chi riij ja naquun ja nyatajiRED k'in nulqaaji.
- b. Ya'oj rub'eeyaalk'in rej taliil chi riij ja ruk'ujliik ruk'aayeewaal.
- c. Ya'oj rub'iixiik saamaaj rumaal ja ruwinaqiil ja K'ulul saamaaj rixin ruk'ayeewaal -COE- k'in mookaaj ee to'oneel ajninaq.
- d. K'amoj rii'iil kuk'iin ja mookaaj -COE ja wi k'o rujawaxiik, ee jaqoj ruuchii' jar ajtijaalcha nto'on chi riij ja rjuk'ayeewaal, ja nchoq'ob'ex rumaal ja Chituy Ajtiiij.
- e. Rutaqiik ja watwachiineem rixiin ja tz'ilo'ooneem nb'antajik'in ruch'ob'iik ja rajawaxiik rixin ajtijaal Ja neqaj chi paan ja COErixin ruk'ayeewaalk'in chi paan ja Chituy Ajtiiij –MINEDUC.
- f. K'amoj rii'iil kuk'iin ja mookaaj rixin tinaamit k'in mookaajee k'ooli, rutz'aatiik ja rjuk'ayeewaalRED.

3.7. Rutzuriik

Chi ruuwach ja saamaaj rixin ruk'uuliik ja b'antajeemnsamajix k'a ja rujaqiik, ruchomarixaxiikowi ruq'olixiikja jaayk'in naquun ja k'o rik'atziil, tz'ilo'oon owi joq'oon. Chaqajaa' nsamajixi ja ruto'iik ja xib'en rii'iil cha nsamajixi ja sokotajik rixin yuqub'al k'uxlaal.

Siloj rii'iil chi junalikiil,

- a. Nriliij ja saamaaj rixin ja Chituy Ajtiiij chi paan ja ruto'iik chi junalikiil tinaamit , cha nkonoj rub'eyaalb.

Chi paan jar ajtijaal.

- b. To'ooneem chi ruya'iik pa tziiij owi chi ruuwach wuuj ja nk'utux rumaal ja

Chituy Ajtiiij, cha ntararab'ex rucholajiil ja nuk'uun k'in qatziiij chi paan ja rub'eeyaal yakoooneem.

- c. Q'alisaaneem rixiin ja tz'ilo'ooneem pa Chituy Ajtiiijcha nyaa' ruq'iijool ja ruchomarixaxiik k'in ruto'iik.
- d. K'utuuneem chi paan ja Chituy Ajtiiijja watwachiineem rixiin ja xoraalcha ntz'aati b'aar nq'axax chik wi.
- e. Nnimaxi ja rub'eyal saamaaj chomiin rumaal ja Chituy Ajtiiij.

Paraaj 4

MOOKAAJ RIXIN RUSAMAJIXIIK JA RUK'AYEEWAAL-CGER-

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

- 4.1 Rub'eeyaal saamaajrxiin ja mookaajCGER
- 4.2 Retaliil kisaamaaj chi rusamajixiik ja ruk'ayeewaal pa taq ajtijaal
 - » Rejtaliil rusaamaaj ja k'amoj b'eey rixin ruk'ayeewaal -CGER-
 - » Paraaj: Ruchomarisaxiik
 - » Paraaj: Rusamajixiik
 - » Paraaj: Runuk'iik
 - » Paraaj: Ruchapiik Chapab'aal
 - » Samajiineel Rub'ixiik Ruwinaqiil
 - » Samajiineel Ruchajixiik Ajtijaal k'in mookaajiiljuk'iin e ruwinaqiil q'etol taq tzi-ij

Paraaj 4

MOOKAAJ RIXIN RUSAMAJIXIIK JA RUK'AYEEWAAL-CGER-

Ja mookaaj rixin rusamajixiik ruk'ayeewaal -CGER- ja k'o ruchoq'ob'al chi paan ja rjub'eyal tziiij No.247- 2014, Sistema de Gobernanza en la Gestión de Riesgo y Desastres para la SeguridadEscolar jaari' pa'b'aan chi riiij k'in k'o rijqale'm nuk'am rii' kuk'iin ja mookaaj chi ruq'etexiik, ruqasaxiik ja chomiineem (toq maja'ni), ruk'uxulaxiik (toq najiini), rutoriik (q'axinaq chik), chi paan ja junjun ajtijaal.

Ja nraajo' ja CGER nchoomiiij nerumol ja mookaaj -CGER- ja nesamajiini ja ruchomarisaxiik ja ruk'ayeewaal (jani' chi ke jar ajtijaal ee yujuun, k'iyamookaaj, ,centrosdelSubsistemaExtraescolar, Nufed ja b'aar ma qas ta ee k'o wi ja tijoneelaa', nkik'utuuj to'oneem chi ke ja mookaaj rixij ajijaal cha nb'aani ja saamaaj rixiin awa' q'ijob'al wuuj (Guía).jani' chi ke jar ajtijaal ja nkamanij riiij ja jaay k'in ruq'iijool ja tijooneem, nkek'am k'a kii' ja mookaaj ee to'oneel chi paan ja ronojel saamaaj.

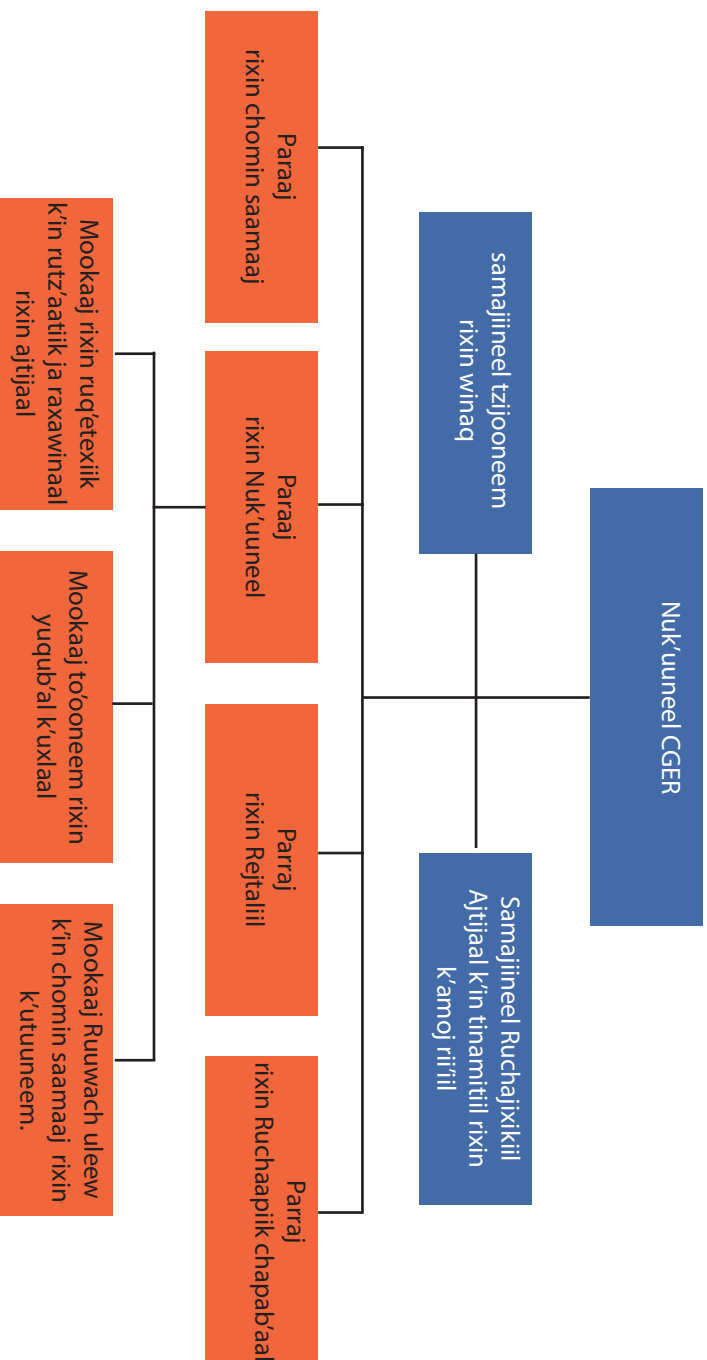
Rajawaxiik ja tijooneemk'in ja kib'aaniik ja tijoneelaa'chantz'aati ja kisaamaajchikijunjunaal jani' chik ja kiraxawinaqiil k'in naa'ooj.

Ja pan achib'al 4.1 Nk'uuti ja rusaamaaj ja CGER cha nuchoomiiij ja rusamajixiik ja ruk'ayeewaal. Jaari' saamaaj ja k'amoon rub'eeyaal chi paan ja mookaaj pa'l chi rusamajixiik chi junatinamit lxim uleew ja nuuya' ruk'ujliik ja saamaaj chi paan ja Conred k'in nuuk'am rii' ruk'iin ja nuk'un saamaaj rixiin ja Chituy Ajtiiij Mineduc.(VerFigura 4.1.Función delCGER)

4.1. Rub'ixiik tijooneem pa mookaajrixiin ja CGERSE:

- Ja jun k'amol b'eey nuchomiiij ja CGER kuk'iin ja tijoneelaa', ee tz'atol saamaaj k'in konojeel ja nesamaji.
- Jar ajtijaal jar ee k'iy ajsamajeelaa' rixiin utz nkimookaaj kii' pa k'iy (Ruchomarsaxikiil, ruk'axikiil, Rejtaliil k'in ee nik'ooneel).
- Jar ajtijaal ja xa ma ee ma nim ta ajsamajeelaa' ee rixiin , (k'amab'al tziiij: tijooneel ee k'iy rumookaaj) nkimookaaj kii' jani' ja nekowiini, b'aar ruk'asleemaal.
- Xaee b'ajani' k'a jar ajsamajeelaa' chi paan jar ajtijaal, ja k'amol b'eey nuuya' ruchooq'aaq' ja saamaaj rixiin ja ruk'ayeewaal.
- Nojel ajtijaal rajawaxiik nk'eje' jun runuk'iik saamaaj ruk'iin k'in nuukoj ja ruchajixiik ajtijaal k'in kojooj rub'eeyal saamaaj toq cha qajalaal nyataji ja ruk'ayeewaal.
- Ja CGER rajawaxiik nkanooj k'amoj rii'iil chi paan ja rutinaamit cha neumol k'in nerukoj ja mookaaj cha nuuwil ja ruqasaxiik ja ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'oneem.

Rub'eyaliil rusaamaaj ja CGER

Achib'al 4.1. Rusamaaj ja Cegerse

La CGER Jani'ja ruchooq'aaq' nkeje' k'a pa ruk'exwaach ja kisaamaaj ja mookaaj Gestión del Riesgo de Desastres Jani' chi re: na'oojiil chi riij ja ruk'ayeewaal, ruq'etexiik k'in qasan ruchooq'aaq', saamaaj ja nk'ulk'ubexi, ruk'ujliik ja q'anij chaaniim k'in rutzuriik ja toq q'axinaq chik

Rub'iixiik: Jaawa' mookaaj netzaani ja rusaamaaj, nuuk'am ja rajawaxiik chi jununaal ajrtijaal k'in kixiin jar ee k'amol taq b'eeey.

4.2. Rub'ixikiil kisaamaaj

Rucholajiil rusaamaj ja k'amol b'eeyrixiin ja mookaaj Ruchomarisaxiik ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'ooneem -CGER

Ja nuk'uuneel rixiin ja CGER nchoomii rujawaxikiik k'o jun rijqale'm nuusil ja saamaajja q'anij chaaniim. Nuuk'am ruutzam ja k'amol b'eey rixin ajtijaal.

Utz nuucha' jun to'ooneel ja nuuk'am ja saamaaj rixiin ja nuk'ub'al mookaaj ja toq ma k'o ta ja k'amol b'eey, cha utz k'a nyaa' ruchooq'aaq' ja CGER chi paan jun ruk'ayeewaal ja chaqajalaal nulqaaji.

Ja wi nim ja ruk'ayeewaal nya'taji, ja k'amoj rii'il utz nq'axax pa tziiij ruk'iin k'amol b'eey k'in nyaa' pa keeq'a mookaaj ee to'ooneel rixin q'eteb'al tziiij, k'amab'al tziiij: Colred, Comred, jani' julee' chik ja nkeeya' chikequl ja saamaajja nk'ulk'ub'exi ja ruk'ayeewaal. Toq nq'aaxi nnojisaxi ja wuuj nuk'uun rub'ina'aan 18 chi re jar ajsamajeel rixiin ja saamaaj pa ruuwi' ajtijaal.

Jani' rub'eeyaal kisaamaaj, parajiilowi mookaaj rajawaxiik npab'a'x jun tijooneel chi riiij ,pa kik'exwaach jar ajsamajeelaa' ee pa'l chi riiij ja saamaaj rixin nuk'uuneem.

Ja wi ma qas ta ee k'ooli jar ajsamaneelaa' nkeejach pa keewi' ja tijoneelaa', k'amol b'eey k'in ee nuk'uuneel, parajiil k'in mookaaj rixiin ja rejtalib'al saamaajrixiin ja CGER.

Na'oojiil chi riiij ja ruk'ayeewaal

- Nuk'uuj chi riiij rub'aaniikja chomin saamaaj chi riiij ja ruchajixiik ajtijaal k'in ronojeel ja saamaaj toq maja'ni, ntajiinik'in toq q'axinaq chik ja moolooj, ntz'aqtzaxi ja saamaaj nuk'uun cha nchajixi ja kiraxawinaqiil jar ajtijaa'.
- Rijqale'm nunuk' ja mookaaj rixin ja CGER.
- Nuuk'am rii' ruk'iin ja CGER nunuk' ruk'iin

ja mookaaj rixin q'eteb'al ruk'ayeewaal k'in nk'uxla'aaj ja rutz'aatiik ch'ach'ojiil kixiin jar ajtijaa'.

- Nuk'uuj saamaaj kuk'iin ja Chituy Ajtiiij cha nenuuk' mookaaj k'in ajsamajeelaa' k'in ee watwachiineel rixiiij jar ajtijaal.
- Nesik'ixi jar ajsamajeelaa' ee petinaq naat naqaaj cha nkeeto' ja mookaaj.
- Ya'ol rucholaaj moloj rii'il k'in rub'eeyaal saamaaj k'in rumajiik ja watwachiineem.
- Ruk'axiik ja watwachiineem rixin ruk'ayeewaal.
- K'utuuneem rixin rejtalilil ja watwachiineem.

Ruq'etexikiil

- Q'utuuneem k'in rutz'aatiik ja saamaaj rixin tijooneem ja nuuk'am rii' ruk'iin ja tunuj saamaaj rixin ja nuk'uj saamaaj k'in rujachiik rixin tijooneel.
- K'amoj rub'eeyaal rixin ja k'ask'oteem chi rutz'aatiik q'iiij q'iiij ja ruchajixiik ajtiiij k'in k'otzib'al k'uxlaal chi paan jar ajtijaal.
- Ya'ol ruchooq'aaq' winaq ajtinaamit chi riiij ja ruuwach uleew chi ruq'etexiik ja ruk'ayeewaal.
- Ya'oj ruchooq'aaq' ja sijpan saamaaj chi ruchajixiik ja ruuwach uleew.

Ruqasaaniil

- Ruk'aamiik k'ask'oteem chi riiij saamaaj, rutz'aatiik ja rujaayiil ajtijaal chi ruchomarisaxiik owi runimarisaxiik jar ajtijaal.
- Silooj rixiin ja naquun k'in rejtalilil rupuwaqiil ja rusamajixiik ruk'ayeewaal owi rukoojiik rejtalilil qasal ruchooq'aaq' ruk'ayeewaal.
- K'amoj rii'il kuk'iin to'oneelaa' ee ajtinaamit chi ruchomarisaxiik ejtalilil rixin ruq'etexiik ruk'ayeewaal nkooji ja rupuwaqiil ja sijpaan kumaal mookaaj Aj Ixim Uleew owi rixin julee' tinaamit.

Ruchomarisaxikiil

- K'amoj k'ask'oteem chi riij saamaaj chi rusamarisaxiik ja chajin ajtijaal k'in ntz'aqatisax ta rusamajixiik.
- Runuk'iik ja mookaaj ee k'o pa ruuq'a'chi rujachiik saamaaj ja nya'taji.
- Konooneem rixiin ja naquun nik'atziini cha nkooji ja toq k'o ruk'ayeewaal.
- Kamoj b'eey chi riij ja nuk'uuneem rixin tijon rii'iil, tijon rii'iil rixin k'amb'ajaneem ja nk'ulk'ub'exi ja toq nyataji ja ruk'ayeewaal.
- Nuk'uuj chi riij saamaaj pa taq ajtijaal chi riij ja ruq'etexiik ruk'ayeewaal "na'oojiil chi riiij ja ruk'ayeewaal", "Ojer taq ojtaqiineem k'in naa'oojiil", "Ruchaapiik saamaaj rixin ja Chituy Ajtiji", "Ruqaxaxiik ja ruk'ayeewaal".

Ruk'ulk'ub'axiik

- Toq ntajiin jun siloj rii'iil, nwatwachiiij k'in nuutz'at jani' ja ruk'ayeewaal k'in ja ruk'ojlib'aal ja tz'ilo'ooneem.
- Rutz'aatiik ja ruk'ulk'ub'axiik ja rajawaxiik jawi q'anij chaaniim. K'amab'al tziiij, watwachiineem, ookeem pa taq ajtijaal, tz'apin ruuchii' ajtijaal owi ruq'axaxiik pa jun k'ojlib'al ja utz.
- Ruya'iik saamaaj rixiin ja CGER
- Ruya'iik rejtalil k'in rub'eeyaal rixin ruk'ulk'ub'exiik, k'amab'al tziiij ,eeleem owi natike'qaaj, nato' aawii', chopoj rii'iil k'in ayab'eeneem, kichooliik ja tijoneelaa' ja wi rajawaxiik chi ke ja nek'ulub'aani.
- K'amooj saamaaj chi riij ja k'ask'oteem, ya'oj yuqub'al k'uxlaal, tz'elewaach k'in kow ntziijooni cha nsamajiiij ja ajninaqiil.
- Ja wi rajawaxiik utz naq'axaaj ja sak'ajiil chi riij jun winaq chik, owi nsamaji pa kamoon k'in k'amoj rii'iil.

- Runik'oxiik ja tz'ilo'ooneem ja ntajiini nkisamajiiij ja tijoneelaa' aa pa'b'aan chi riij ja saamaajcha nch'oob'i wi rajawaxiik jun k'exoj rii'iil.

Rutzuriik

- Rutz'aatiik ja rejtalil rujawaxiik cha ntzuri ja naquun rixin ch'ob'ooj k'a jaa' k'a ri' nwatwachixi ja tz'ilo'ooneem.
- Nuk'uuneem kuk'iin ja mookaaj ja kootaq chi utz cha nilixi ja rajawaxiik rixin yuqub'al k'uxlaal k'in na'oojiil.
- Ya'oj ruq'ijool ja rajawaxiik chi ke ja ajtijaal k'in tijoneelaa' cha nuq'aaxi chi utz ja ruk'ayeewaal.
- Ya'oj ruq'ijool ja qas rajawaxiik cha nb'an melojeem chi paan jar ajtijaal k'in nunimarisax kito'iik ja wi rajawaxiik.

Tijoneemab'al

- Ya'oj rub'ixiik ja rajawaxiik rixin uxula'neem owi utzureem, chomirisaneem owi qa'xaneem rixiin k'ojlib'al rixin ajtijaal.

Paraaj:Chomin saamaaj

Na'oojiil chi riij ja ruk'ayeewaal

- Ruchomarisaxiik ja k'iyilaj saamaaj rixiin ja ruchomarisaxiik ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'ooneem rixin ja chajin ajtijaal, nuumolk'in nsamajiiij rutzijoxiikja nk'utumaj chi paan ja saamaajcha npaxij ruq'alisaxiik chi paan ja mookaaj CGER. Nq'axaaj ja rusaamaaj chajiineel rixin ajtijaalk'in tinaamit, kuk'iin chaqajaa' jar ee rixin q'eteb'al tziiij ee pa'b'aan chi riij.
- Molooj rixiin ja rutzijoxiik ruk'ayeewaal rachib'iilrii' ruk'iin ja tz'ilo'ooneem k'in ruwachuleewiltz'atoon rumaal ja watwachiineel rixiin.
- Ruk'axiij ja rub'ixikiil saamaaj chi paan ja k'iyilaj rub'eeyaal ruchomarisaxiik ruk'ayeewaal ja k'o ruchooliik chi paan awa' k'amob'al wuuq."na'oojiil chi riij ja ruk'ayeewaal, ruqasaxiik, ruchomarisaxiik, ruxula'nsaxiik."

- Rusamajixiik rejtalil ja watwachiineem runataxiik ruk'ayeewaal ja xtiyataj na k'in tz'ilo'ooneem ja xtitz'atataj na chi ruuwach ja k'exooj tz'elewachiin opoon.
- Ruq'axaxiik ja yatajeem rixin watwachiineem rixin ruk'ayeewaal rixin ajtijaal.
- Rupixab'axiik ja tijooneel rixin ajtijaal, cha q'iij q'iij ta nuutz'at ja keeb'ii' jar ak'aalaa' cha saqq'alaaj chi ruuwach toq nyataj jun RED.
- Rukowirisaxiik toq nuumaj juunaa' ja rub'ixiik chi junalikiil chi junjunaal ajtiij k'in nuk'ameel ja jawari':
 - a. Ruub'ii' k'in ruukab'ruub'ii' tz'aqat rixiin jar ajtiij k'in ja pa'l chi riij.
 - b. Ochoochiil owi rusik'ab'al toq k'o jun yatajeem ajninaq
 - c. K'aqatiil.
 - d. Ruuwach rukik'eel.
 - e. Ja wl k'o juun ruya'b'iil.
 - f. Ja wi k'o rujawaxiik, nunik'ox chi paan ja -SIRE cha ntz'aqati ja rucholajiil.
- Kamoj keeb'ii' jar ajtiijaa' k'in tijoneelaa' ja kuk'aan jun yab'iil: Covid-19, dengue, ti'onil wi'aaj, raxateew, zika, yitz'il paamaaj, tifoidea, k'in ronojeelaaj ja yab'iil nwinaqar to chi riij ruk'ayeewaal, jani' chi re ya, ch'ach'ojeem k'in josq'iineem.
- Ruq'utuxiik ja tziiij rixin ruk'ayeewaal ja nkib'iij ja q'etol taq tziiij rixin tinaamit k'in rixin junatinamitiil ixim uleew.
- Ruq'utuxiik ja ruuwach kajuleew, rub'eyaal saamaaj ajninaq ja nya'taji, q'eet owi julee' naquun rixin chajiineem ja utz nuk'axi.

Ruq'etexiik

- Newoqaxi jar ee pa'b'aan chi riij saamaaj rixiin ja ruuwach uleew.
- Ya'oj rejtalil ja ruq'etexiik saamaaj ja nb'aan chi paam k'in chi riij jar ajtijaal cha nuq'alisax rutziixiik.

- Tz'atooj chi riij ja tijooneem cha nruk'aaj tijooneem chi riij ja ruuwach uleew wi nyojtaji owi nchajixi.
- Ya'oj na'oojiil chi riij ja samajiin chik kuk'iin winaq ee ri'jaa' chi k'ulataqiil cha nojtaqixi jani' xkeeb'an eje'ee' ojeer ruk'iin ja ruuwach uleew.

Ruq'iilik

- Ya'oj rejtalil ja rajawaxiikchi ruq'iilik ja ruk'ayeewaal rixiin jar ajtijaal.
- Ya'oj rejtalil chi ruuwach wuuj ja ruk'axiik jar ajtijaal k'in ja ruchomarisaxiik ja rujayiil .
- Nuk'uuj rejtalil ja ruwuwaqiil ja nok chi ruq'iilik ja ruk'ayeewaal ja nrajob'eej jar ajtijaal.

Ruchomarisixikiil

- K'amoj rejtalil ja ruwinaqiil ee pa'b'aan chi riij chi rusamajixiik ja ruk'ulk'ub'axiik ja ruk'ayeewaal ja q'anij ajninaq.
- Ruya'ik rub'eeyaal rixin siloj rii'iil ja q'anij rixiin k'in k'amoj rub'eeyaal tziiij rixiin jar ajtijaal. Ya'oj jun k'ojlib'al b'aar nnuuk' wi' ja saamaaj rixiin ja (PC) chi riij ja naquun nya'taji RED.
- Ruya'ik k'ojlib'al b'aar nk'uul wi' rii'iil ja talaani jani' chi re eeleem chi paan owi chi riij jar ajtijaal.
- Nuk'uj rejtalil ja b'eey b'aar nb'aan wi eeleem owi ookeem.
- K'amoj rub'ixiikiil ja rajawaxiik jani' chi re ja rujayiil, ilineb'al, rejtaliil xoraaj/ achib'alii lrixiin jar ajtijaal.
- Rukonoxiik ja naquun nik'atziini ja nk'ulk'ub'exi ja ruk'ayeewaal nyataji ja q'anij chaaniim.
- Ya'oj rejtalil ja rajawaxiik rixiin ja tijooneem ja nk'ulk'ub'exi, rixin ch'iich' k'in naquun tob'al rii'iil ja qas nik'atziini kixiin jar ee ajmookaaj CGER.

- Kiyujiik jar ajsamaneelaa' ee rixiin ja mookaaj CGER pa rub'eeyaal k'in rejtalilil ja siloj rii'il chaaniim ja nok rutz'aaqaat ja nuk'un saamaaj rixiin ja chajin ajtijaal.
- Rusamajixiik k'in ruq'alisaxiik ja nuk'un saamaaj rixin ruchajixiik ajtijaal.
- Runuk'iik k'in ruya'tajiil saamaaj rixin tijooneem, rusamajixiik k'in tijoxik rii'il.
- Ruchomarisaxiik rixin jun juunaa' saamaaj rixin tijon rii'il cha natijoj aawii' chi rii ja saamaaj, runuk'utajiik k'in rejtalilil ja ruk'ulk'ub'axiik chi paan ja q'iij k'aqoon chi rii jar ajtijaal rixiin ja Chituy Ajtij.
- Nuk'uj rii'il kuk'iin ja mookaaj owi mokajiil rixin k'ulk'ub'axik rixin tinaamit cha neto'ooni k'in nkimokaaj kii'.

K'ulk'ub'axikiil

- Yujuj rutzijoxiik ja ruk'ayeewaal rixiin ja tz'ilo'oneem nb'antaji chi rii jun naquun chi paan jar ajtijaal.
- Molooj rixiin ja tz'ilo'oneem k'in rajawaxiik ja to'oneem rixin winaq ja q'anij ajninaq k'in to'ik rixin yuqub'al k'uxlaal.
- Yujuj rutzijoxiik saamaaj rixin ruk'ulk'ub'axiik ruk'ayeewaal b'antajinaq ruk'iin ja RED.
- Ya'oj rub'ixiik ja rajawaxiik kixiin ajtijaa'k'in tijoneelaa' rixin parajiil rixin rejtalilil chi rujachiik owi ruk'uutiik naquun.
- Rub'aaniik k'in rujachiik rejtalil saamaaj rixiin ja yatajeem chi re ja CGER, ruya'iik silooneem k'in woqxeneem tziij chi rii ja saamaaj nb'antajinaq chik.

Rutzuriik

- Runuk'iik b'ii'aaj rixiin jar utzureem toq nq'aax jun ruk'ayeewaal.
- K'amoj b'ii'aaj rixin rejtalilil rixiin jar utzureemk'in chomirisaaneem ja nsamajixi.
- Ruchomarisaxiik saamaajja nyuqub'a' k'uxlaal kixiin ja tijoneelaa' k'in ajtijaa' toq nq'aax jun ruk'ayeewaal.
- Ya'oj rejtalilil samaaj chi re ja k'amol b'eey jani' chi re rajawaxiik rixin tijooneem k'in naquun cha nchomix rii'il k'in nk'ulk'ub'exi ja saamaaj chi re jun naquun petinaq.

Paraaj: Rusamajixikiil

Na'oojiil chi rii ja ruk'ayeewaal

- Rusamajixiik ja siloj rii'il k'in saamaaj ja nuk'uun ruchooliik ja nerajob'eej ajsamajeelaa' rixiin jar ajtijaal.
- Tz'atoj rixiin ja k'exooj ja nq'iijij jar ajtijaal k'in nb'ina'x chi re tz'ilo'oneel.
- Tz'atoj rixiin ja ruk'ayeewaal ja npet na chi kii ja ruwinaqiil ja rumookaaj ajtijaal, naquun nkooji owi rujayiil ajtijaal chi rii ja ruk'amoon to ja k'exooj owi tz'ilo'oneem.

- Yujuj rutzijoxiik ja ruk'ayeewaal ja nya'taj chi paan b'antajik k'in rawaxiik nq'iil chi ruuwach cha ma kerutz'iila' jar ajsamajeelaa' ee pa'b'aan chi ruuwach ja saamaaj.
- Ya'oj rutzijoxiik ja saamaaj kuk'iin ja nek'ulub'aani ja tzij rixin tinaamit cha ntz'atataji ja ruk'ayeewaal k'in ruwachuleewiil ja ntz'iila' jar ajtijaal.

Ruq'etexiik

- Ya'oj rub'eeyaal tzij cha nchoq'ob'exi naquun ja ya'oon rub'eeyaal chi paan ja chomin saamaaj ja nq'eteb'exi ja ruk'ayeewaal.
- Tz'atooj chi rii ja runaquun ajtijaal, ruchomarisaxiik, runimarisaxiik owi yakoj jaay nb'antaji pa rub'eeyaal saamaaj k'in nuk'un saamaj rixin ajtijaal.
- Ruq'alasaxiik k'in ruya'iik ejtaliil owi k'utub'al chi paan jar ajtijaal ja b'aar nk'ool wi aq'oom chuw ruxulaa'k'in natjiiq' rumaal, nunatax k'a chi paan ja chomin saamaaj rixin jar ajtijaal.
- Rukojiik rejtalilil ja runuk'uun ja Chituy Ajtiij chi rubantajiik ch'ajch'ojeeem.

Ruq'iiliik

- Ruk'axiik moloj cha nchoq'ob'exi ja saamaaj ruk'iin ja rejtalilil choomiin ja nq'ilo'b'exi ja ruk'ayeewaal.
- Tz'atooj chi rii ja ruk'eexiik ja rujayiil ajtijaal ja ma tuukoch' ruchooq'aaq' ja ruk'ayeewaal.
- Nuk'uuj k'in rujachiik saamaaj ja nyataj chi paan ja paraaj rixin ja chomin saamaaj nuuchol rejtalilil ja ruq'etexiik ja ruk'ayeewaal ja chapatanaq ruya'tajiik.

Ruchomarisaxiik

- Cha'ooj rixiin ja ruwinaqiil ajtijaal ja nchomiini ja saamaaj rixin k'ulk'ub'exik.
- K'utuj rii'iil chi paan ja tijon rii'iil k'in siloj rii'iil rixin jar iliineem ja q'anij chaaniim jani' chi re: naab'ey to'oneem, yuqub'al k'uxlaal, rukonoxiik k'in riiliik, ruuchuupiik q'aaq' k'in watwachiineem rixin ja tz'ilo'oneem, rejtalilil ch'ajch'ojeeem rixin ja Chituy Ajtiij k'in Chituy Raxawinaqiil.
- Ya'oj rutzijoxiik jani' chi re rajawaxiik chi riij tijooneem k'in kiweqiik jar ee ruwinaqiil ja mookaaj rixin ruk'ulk'ub'exiik saamaaj.
- Nuk'uuj kuk'iin ja winaqi' ee to'oneel owi ee ya'ol rujikaal ja tijooneemchi ke ajtijaa' k'in tijoneelaa' ja nuuk'an rii' ruk'iin rub'eeyaal k'in rejtalilil saamaajja nya'taji toq k'o siloj rii'iil.
- K'amoj b'eey chi rusamajixiik k'amb'ajaaneem k'in tijon rii'iil chi paan ja chomin saamaaj rixin ja Chituy ajtiij - Mineduc.

K'ulk'ub'axiik

- Silooj rixin ja Chomin saamaaj rixin ja ruchajixiik ajtijaal ton nyataj jun naquun RED.
- Koojooj kixiin ja winaq ja kootaq neto'ooni chi ruuwach jun naquun RED.
- Rusamajixiik ja rub'eeyaal k'in rejtalilil saamaaj ja nuuk'ut ja to'oneem chi ruuwach jun naquun chi paan ja chomin saamaaj rixin ruk'ayeewaal. Nnuuk' kuk'iin ja mookaaj ee k'o pa tinaamit k'in ruleewaal lxim uleew chi rusamajixiik xoltaleel saamaaj ja nuuya' to'oneem.
- B'anoj saamaaj rixin iliineem jani' chi re: kilixiik ajtijaa' cha nb'aan tz'aaneem kuk'iin/ tz'aaneem pa taq moloj rii'iil k'in

k'ojlib'al ja utz, jachoj ak'aalaa' pa keeq'a' ja ruwinaqiil, kinaquun ak'aalaa', toq ma te k'amar kumaal ja tatixeelaa' owi ee pa'l chi kiiij.

- Ya'ooj tziyooneem kuk'iin ja k'o kijqale'm nekeeto' ja paraaaj rixin ruchomarisaxiik k'in rejtalilil saamaaj cha nuuya' rujikaal naquun cha nya'taji.
- Rub'ixiik chi re ja pa'b'aan chi riiij ja ruchomarisaxiik saamaaj naq nb'aani ja nk'ulk'ub'exi ja yatajeem rixin ja ruk'ayeewaal.
- Ruya'iik chi ruuwach wuuj ja rusamajixiik ja saamaaj nk'ulk'ub'exi, rub'eeyaal k'in rejtalilil cha ntz'aati ja yojooneemk'in nchomarisaxi.

Rutzuriik

- Ya'oj iliineem rixin yuqub'al k'uxlaal chi ke jar ajtijaa' jar ee k'o pa ruk'ayeewaal k'in xetzilo'xi.
- Nuk'uuj kixiin ja ajtijaa' jar ee cha'oon k'in nkeek'ut ki' k'uxlaal.
- Tz'atoj rujawaxiik ja ntajiini k'in iliineem chi ke jar ajtijaa' toq nq'aaxi ja ruk'ayeewaal, chi ke tijoneelaa' k'in ruwinaqiil ja CGER.
- Roqxenaxiik saamaaj ja nik'atziini k'in nto'ooni rixiin ja utzureem toq nq'aaxi ja ruk'ayeewaal.

Mookaaj rixin Ruq'etexiik k'in rilixiik ja raxawinaqiil rixiin jar ajtijaal Acuerdo Ministerial3-2021.

Ronojeel jar ajtijaal rixiin ja Ruchomarisaxiik Ajtijaal rixin Ixim Uleewl nek'eje'e chi paan ja mookaaj rixin ruchomarisaxiik ruk'ayeewaal, ja k'o chi paan ja artículo 6 del Acuerdo Ministerial número 247-2014, k'in nutaqeel jun ruwinaqiil rixin raxawinaqiil ajtijaal k'in ja mookaaj rixin ruq'etexiik k'in rutz'aatiik ja ntz'atowi ja ruk'ayeewaal rumaal ja SARS-CoV-2.

Konojeel ja jar k'amolo ruub'eey ja tijooneem chi paan ja paraaj tinamitaal nkeeya' keewachi

chi re ja mookaaj xnajtax qaaj ri' k'in eje'ee' jar ee ya'ol rusaajaamaaj ja pa'l chi riiij ja Salud E Escolarrachib'iil ja Comisión rixiin ja ruq'etexiik k'in rutz'aatiik jank'amowija silojrii'iil nuub'an ja ISARS-CoV-2 k'in nkeeya'el rusaamaaj cha nb'iiniparub'eeyaal jamookaaj Chituyk'in Raxa winaqiil MSPAS, cha nunuk' opoon ja toq maja'ni ti chapataj ja k'utub'al saamaaj rixiin ja rejtalilil ch'ajch'ojiil rixiin ja ruq'eteb'aliil k'in ruchajixiik ja COVID-19, ntz'aat k'a j arejtaliil rixin melojeem pan ajtijaal k'in yaa' rub'ixiik rumaal ja Ch'ituy Ajtiiij.

Na'oojiil chi riiij ja ruk'ayeewaal

- Nkonox jun ruwinaqiil jar ajtijaal ja npa'b'ax chi riiij ja raxawinaqiil.
- Nwoqxenax chi re ja ruk'axiik k'amoj rii'iil rixin ch'ajch'ojiil k'in rejtalilil rixiin ja Chituy Ajtiiij rachib'iil ja Chituy Raxawinaqiil chi paan jar ajtijaal.
- Kijqale'm nkichoomiij, samajiineem pa kamon, netijoxi k'in neno'jaxi jar: jar ajtijaa', tijoneelaa', ee nuk'uneelaa'k'in jaa' ja CGER ee rixiin chi junjunaal ajtijaal chi ruk'axiik ja chomin saamaaj rixin ruchajixiik jar ajtijaal, rub'eeyaal eeleem owi ookeem, k'uluj rii'iil, ejtalilil, k'amb'ajaaneem, tijon rii'iil, silooneem ja ma k'o ta rub'iik, keeri chaqajaa', k'in watwachiineem rixiin ja tz'ilo'oneem rixin ruk'ayeewaal.

Mookaaj to'oneel yuqub'al k'uxlaal

Na'oojiil chi riij ja ruk'ayeewaal

- Ya'oj ruchooq'aaq' ja saamaaj, chomin saamaaj k'in ejtaliil rixiin ja yuqub'al k'uxlaalja toq k'o jun ruk'ayeewaal, kixiin jar ajtijaa' k'in tijoneelaa'nkixib'ej kii'.
- Saamaaj pa k'amoj rii'iil cha nechajixi k'in netz'aati jar ajtijaa' k'in tijoneela' ja k'o kiyaab'iil.

Mookaaj rixin kajuleew k'in chomin saamaaj rixin k'utuuneem

Na'oojiil chi riij ja ruk'ayeewaal

- Nuk'uj saamaaj rixin na'oojiil, ruq'etexiik k'in ruqasaxiik ruk'ayeewaal, ruchomixiik, ruk'uk'ub'exiik, rutzuriik, b'iis oooq'eej, ruk'ulaaj rii' ruk'iin ja kajukeew k'in k'amoj wachiil chi paan ja yab'aaliil.
- Rusamajixiik saamaaj rixin k'utuuneem, chaq' chi paan ja tijooneem rixin kajuleew, Gestión de Riesgo y Desarrollo Sostenible.

Mookaaj rixin kajuleew k'in chomin saamaaj rixin k'utuuneem

Na'oojiil chi riij ja ruk'ayeewaal

- Nuk'uj saamaaj rixin na'oojiil, ruq'etexiik k'in ruqasaxiik ruk'ayeewaal, ruchomixiik, ruk'uk'ub'exiik, rutzuriik, b'iis oooq'eej, ruk'ulaaj rii' ruk'iin ja kajukeew k'in k'amoj wachiil chi paan ja yab'aaliil.
- Rusamajixiik saamaaj rixin k'utuuneem, chaq' chi paan ja tijooneem rixin kajuleew, Gestión de Riesgo y Desarrollo Sostenible.

Paraaj: Rejtaliil

Na'oojiil chi riij ja ruk'ayeewaal

- B'anoj saamaaj rixn ruq'etexiik, ruchaapiik k'in ruk'amariik ja rejtaliil rajawaxiik rixiin ja ruchomarisaxiik ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'oneem rixin ruchajixiik jar ajtijaal chi paan ja k'iyilaj saamaaj choomiin k'in nuk'uun.
- Kitz'aatiik ee jaru' ruwinaqiil, runaquniil k'in rujayiil

jar ajtijaal.

- Watwachineem chi riij ja rujayiil k'in k'ojlib'al rixiin jar ajtijaal .
- Watwachiineem chi riij ja ruuwachuleewiil owi ruk'ayeewaal.
- Pajooneem k'in nik'oneem chi riij ja ch'ayooneem k'in kamisaaneem chi paan ja xoraal ja nuuya' rukayeewaal chi paan jar ajtijaal.

Ruq'etexiik

- Ya'ojnaa'oojchiruchaapiikjajuyu'taq'aajjani' jun naquun rixiin tijooneem chi ruk'ujtiik ja ruk'ayeewaal k'in ruuwachuleewiil.
- Q'utuuneem rixiin q'oliineem, chomiineen, runimarisaxiik owi yakoj jaay cha nuk'ameel ja rub'eeyal saamaaj rixin rejtaliil k'in rub'eeyaal saamaaj rixin ruk'ayeewaal.
- Rutzijoxiik ja ruchajixiik qajayu'aal cha looq' nnaa'i k'in ma ki ta neqaj pa ruk'ayeewaal chi ruuwach naatiil.

Ruqasaxiik

- Chomin rejtaliil puwaqiil watwachiin riij ja qasan ruchooq'aaq' ruk'ayewaal rixiin ja rujayiil k'in runaquniil jar ajtijaal k'o chi ruwachuleewiil.
- Nuk'uuj chi riij ja ruchajixiik q'iij q'iij ja ruuwi', k'oxtoon, pa jaay, pa'lib'al b'eey, chomin k'amasaq, ch'ajch'ojeem, ruub'ey ya', ruub'ey tz'uuj owi rujayiil jar ajtijaal k'ooli.
- Nik'oneem chi riij ja rujayiil (ruuwi' jaay, ruujuul ya', ruub'ey ya', qasan owi jotob'an ya') toq maja'n tumaj jab' k'in chaqajaa' jar ee k'o chinaaqaaj juyu' cha ma tiqaj chaaj chi kiij.
- Nuk'uuj rub'aanik jar ejtaliil rixin qasan ruchooq'aaq' owi ya'oj ruchooq'aaq' ja ruuxee' jaay, b'olojaay owi temajaay, ruuwi' owi julee' chik cha nyuqe' aak'u'x ruk'iin chi ruuwach ja ruk'ayeewaal tz'atoon.
- Tz'atooj rujawaxiik cha k'o ruuyaa' ronojel q'iij, k'ama saq, talutziiy owi jun rutz'aqaat chik ja nto'ooni chi paan ja ruchajixiik ajtijaal.

Ruchomarisaxiik

- B'anoj ruwujaal ja rub'eeyaal saamaaj k'in ejtaliil rixin siloj rii'iil.
- B'anoj rejtaal k'in rutz'ib'axiik ja rixin kaamiik ja naquun nkooji kin ntiiji chi paan ja k'ulk'ub'axik rixiin ja ruk'ayeewaal.
- K'utuj naquun rixiin jar ajtijaal.
- Ya'oj rub'ixiik kixiin ja to'oneelaa'ee ajtinaamit, mookaaj ja ma ee rixiin ta saqamaq'ee k'o pa tinaamit mookaaj ee to'oneel ee sipal keeq'ii cha nekooj chi paan ja chomin saamaaj rixiin jar ajtijaal
- Rusamajixiik k'utuuj cha nya'to naquun samajib'al ja nik'atziini nkooj chi paan ja siloj rii'iil.
- Tz'atooj rixin ja samajib'al rixin sik'iineem ja k'ooli, jani' chi re: sik'ib'al, taluch'iich, ilib'al rixin kematz'iib', sik'ibal, julee' chik.
- Ruk'utuxiik yatajeem rixin samajib'al rixin sik'iineem, jani' chi re: sik'ibal rixin pa jaay, sik'ib'al, taluch'iich', qulach'iich', julee' chik.
- K'amoj rii'iil kuk'iiin jar ee raajaaw ch'iich' ja nek'atziini rixin eeleem rixin ajtijaal kin newatwachixi ee jaru' jar ajtijaa' k'in tijoneelaa'.
- Tz'atoj wachiil chi paan ja chomin saamaaj, k'amb'aja'neem k'in tijon rii'iil.
- Ruchomixiik saamaaj rixin tijooneem kixin tijoneelaa' rixin rub'eeyaal k'in ejtaliil rixin ruk'ulk'ub'axiik ja ruk'ayeewaal.
- Chomin nimaqii rixin kina'taxiik jar ajtijaa'k'in tijoneelaa' jar ee kaminaq chi paan ja ruk'ayeewaal.

Ruk'ulub'axik

- K'ejeleem rixin tziijooneem ja k'o ruq'iijool kuk'iiin ruwinaqiil ja julee' chik saamaaj cha nkek'ameel rejtalilil ja naquun chi paan ja siloj

rii'iil.

- Jachoj naquun ja k'ooli.
- Ya'oj rejtalilil k'in ruchajixiik ja samajib'al k'in naquun ja nik'atziini.
- Ruchomixiik ja wi k'iy ja rajawaxiik cha nk'utux julee' chik ja samajib'al.
- Ya'oj rub'ixiik kuk'iiin ja paraaj rixin chomil samaaj ja rajawaxiik rixin naquun ja k'o pa keeq'a'.
- Ya'oj rub'ixiik kuk'in ja to'oneel cha nkamanix riij ja saamaaj kuk'iiin.
- Watwachiineem rixiin ja tz'ilo'ooneem cha ntz'atb'exi ja ruchooq'aaq' k'in ntz'atb'exi ja rajawaxiik k'in rilixiik cha nutzuri chaaniim.

Rutzuriik

- Ya'oj rub'ixiik ja rupuwaqiil rixin rajawaxik k'in runaquuniil cha nkooj chik jutii, ruchomixiik k'in rutzuriik.
- Q'utuuneem chi riij ja q'oliineem owi ruchomarisaxiik ja rujayiil toq nq'aaxi ja ruk'ayeewaal.

Paraaj: Ruchajixiik naquun

Na'oojiil chi riij ja ruk'ayeewaal

- Ruk'axiik rejtalilil sachoj puwaq, ruq'utuxiik k'in rutz'aatiik ja ruxoraal cha nchomixi ja rejtalilil k'in siloj rii'iil ja ruqasaxiik ja ruk'ayeewaal k'in tz'ilo'ooneem, cha nchomixi ja rupuwaqiil, rusamajib'aliil k'in naquun ja rajawaxiik.
- Ya'oj rub'ixiik chi riij sachoj puwaq owi samajib'al k'ooli chi ruq'iiliik, ruchomarisaxiik, ruk'ulk'ub'axiik k'in rutzuriik.

Ruq'etexiik k'in ruq'iiliik

- Tz'atooj chi riij ja naquun ja wi k'ooli ja chapab'aal nsaachi owi runaquuniil ja rajawaxiik cha nkooj chi ruq'etexiik ja ruwachuleewiil rixiin ja roochooch.

Ruchomarisaxiik

- Tz'atoj rajiliil rixin loq'oj samajib'al k'in naquun rajawaiik cha nk'ulk'ub'exi ja ruk'ayeewaal.
- Ya'oj rejталиил ja sachooj b'anoon rixiin ja ruchomarisaxiik naquun.

Ruk'ulk'ub'axiik

- Ya'oj rejталиил k'in rutz'aatiik ja sachooj nb'aan chi rij ja siloj rii'il.

Rutzuriik

- Ruk'axiik rejталиил k'in rutz'aatiik sachooj.
- Ruk'axiik ruwujaal saamaaj cha nsoq'pix to ja puwaqowi ruchomixiik naquun

Samajiineel q'axal rub'ixiik tzii

Jaawa' samajiineel nya'taji toq k'o jun siloj rii'il. Ja k'amol b'eey utz nuutaq jun winaq chi rij awa' saamaaj, ja k'a wi ma ee k'iy ta jar ajsamajeelaa' arjaa' nk'eje' qaaj.

Na'oojiil chi rij ja ruk'ayeewaal

- Ya'oj rub'ixiik chi ruuwach ja mookaaj rixin ajtijaal naq q'ij nchapataji ja tijooneem pan ajtijaal.
- Q'axan rub'ixiik naquun rixiin jar ajtijaal chi ruuwach ja nimajtiij ja k'o chi ruuwach ja nuk'un saamaaj rixin ajtijaal k'in chi ruuwach ja k'amol b'eey rixiin ja Chituy Ajtiij -MINEDUC.
- Q'axal tzii k'in k'amol tzii rixiin ja tziiooneem.
- Nk'utuuj runik'oxiik k'in ruchoq'ob'exiik chi re ja k'amol b'eey chi rij ja ruq'alisaxiik ja nkik'uutuuj ja mookaaj ee rixin tziiooneem owi naq nk'utuuni.
- Nuchomii k'in nuq'axaaj rub'ixiik tzii chi keewach ja mookaj ee rixin tziiooneem ja wi k'o rujawaxiik.

- Nok jun q'axaaneel ja nuuya' ruuchii' chi re ja rutzijoxiik tzii kuk'in ja mookaaj jar ee pa'l chi rij ja ruq'etexiik ruk'ayeewaal ee ajtinaamit k'in q'eteb'al tzii
- Ya'ooj rub'ixiij ja rajawaxiik, To'ooj rii'il kuk'in ja mookaaj ee ruchooq'aaq' k'in ee ajtinaamit.
- Ntarab'exi k'in nok iliineel chi paan ja tziiooneem ja toq ne'eqaaji jar ee q'axal tzii ee rixin k'in ee ajtinaamit.
- Nunuk' ja rub'ixikiil rixiin ja siloj rii'il nb'aan rumaal ja CGER.
- Nkonooj jun k'ojlib'al rixin saamaaj chi naaqaaj b'aar nya'wi rub'eeyaal.
- Nuunuk' chi ruuwach wuuj ja tziiooneem nb'aan chi paa ja siloj rii'il.
- Nuujach tziiooneem chi ruuwach wuuj rixin ejtaliil/saamaaj rixin ruq'etexiik, ruqasaxiik k'in ruchomarisaxiik toqon wuuj kuk'in jar ee ruwinaqiil, k'in taq sik'in wuuj.

Samajiineel chi ruchajixiik ajtijaal k'in mookaaj/ chaqajaa' q'etol taq tzii.

Jaawa' saamaaj nya'taji toq natajiini ja ruk'ayeewaal. Ja k'amol b'eey utz nutajel jun winaq rixiin ja saamaaj, ja k'a wi ma ee k'iy ta jar ajsamajeelaa' nuuya' qaaj chuuqul ja jun saamaaj ri'

Na'oojiil chi rij ruk'ayeewaal

- Nuuk'am k'in nuq'axaaj ja k'amol b'eey pa ruuwi' ajtijaal k'in pa Chituy ajtiij k'in ja tziiooneem nuunuk' ja CGER.
- Nunuk' ja ruchajixiik ajtijaal toq maja'ni, ntajiini k'in toq nq'axi ja siloj rii'il, ruk'ayeewaal owi tz'ilo'oneem.
- Nunuk' ja saamaaj rixiin ja ruchomarisaxiik ja ruchajixiik ajtijaal.

- Nunuk' saamaaj kuk'iin jar ee k'amol taq b'eey rixin mookaaj.
- Nuuk'am rii' kuk'iin mookaaj jar ee chi ruuwach naatil jar ajtijaal.
- Rijqale'm nq'aaxaaj ja runuk'iik wuuj chi re ja k'amol b'eey rixiin ja CGER cha nb'eyaxi.
- Nuk'uuj n'in tz'atooj rixiin ruchajixiik jar ajtijaal, ruk'iin ruchooq'aaq' tinaamit ja wi rajawaxiik.
- Nchoomiij ja k'olib'al rixin siloj rii'iil, wi xa juun ja k'olib'alowi k'ooli ja ruuwach jaay rixiin jar ajtijaal.
- K'amoj rii'iil kuk'iin ja mookaajrixiiin ja chajiineem cha nk'utuxi ja to'oj rii'iil ja toq k'o rajawaxiik,.
- Q'axan tziiij chi ruuwach ja k'amol b'eeytoq k'ooli nb'antaji jani' chi re ja chajiineem.
- To'oneem kuk'iin jar ee k'amol taq b'eey toq nkik'uutuuj.
- Tz'atooj chi riiij ja nuk'ul riixin ch'iich' k'in winaqii', k'in chi re ja rub'eyaxiik taq b'eey.
- Tz'atooj siloj rii'iil kixin ajtijaa' toq nya'taji chi paan owi chi riiij jar ajtijaal.
- Molooj kixin ajtijaa' k'i tijoneelaa'rixin tzijooneem owi rub'eeyaal naquun rixiin ja chajiineem.
- Rutararab'exiik ja kojoj rub'eeyaal k'in rej taliil saamaaj cha nsamajixi ja chajiineem.
- Rutz'aatiik ja yab'aal q'iij, ruk'ayeewaal siloj rii'iil ja nyataji, ruk'ayeewaal owi jun naquun chik ja rajawaxiik ntz'aati.
- Rutz'aatiik ja chajiineem chi paan julee' chik k'olib'al chi runatiil ajtijaal ja toq k'o rajawaxiik cha nelesaxi jar ajtijaa' k'in tijoneelaa' jar ee k'o pa ruk'ayeewaal.
- Julee' chik ijqale'm ja ruk'aan rii' ruk'iin ja ruchajixiik k'asleemaal, ixinaal k'in rutzijoxiik.
- Jar ajtijaal ee k'iy ruwinaqiil utz nkimokaj kii' neketaqeel k'iy winaqiil ajsamajeelaa' kixin: chomin saamaaj k'in nuk'un saamaaj.

Paraaj 5

K'ULK'UB'AXIKCHI RUUWACH SILOJ RII'IIL
PAN AJTIJAALK'IN K'OJLIB'AL RIXIN TIJOB'AL
RII'IIL

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'olib'aal ojtaqiineem.

5.1 Ruchalajiil chi ruuwach siloj rii'iil

- A. Rucholajiil chi ruk'axiik rupajiik ja siloj rii'iil
- B. Rucholajiil chi rusiiliik ja CGER
- C. Rucholajiil chi rutzijoxiik ja siloj rii'iil
- D. Rucholajiil chi ruk'axiik mololon tziij rixin siloj rii'iil
- E. Rucholajiil chi riij eleem chi paan ja k'olibal rixin ajtijaal
- F. Rucholajiil chi naab'ey ruk'ulk'ub'axiik toq b'anoon chik eeleeem
- G. Rucholajiil chi rujachiik /ruukab' moloj rii'iil kixin ajtiijaa' k'in tijoneelaa'
- H. Rucholajiil rixin chajiineem rixiin jar ajtijaal ja wi k'o ruk'ayeewal chi riij
- I. Rucholajiil rixin tz'atooj rixin yuqub'al k'uxlaal

5.2 Rejtaliil rixin rusamajixiik chi ruuwach ja siloj rii'iil

- A. Rejtaliilrixin rusamajixiik chi ruuwach ja muqul ya'
- B. Rejtaliil rixin rusamajixiik chi ruuwach ja b'oxoj q'aaq' ja nuub'an k'aatik
- C. Rejtaliil rixin rusamajixiik chi ruuwach jab' owi ixkomel jab'
- D. Rejtaliil rixin rusamajixiik chi ruuwach ton nqaaj chaaj rixin juyu
- E. Rejtaliil rixin rusamajixiik chi ruuwach kab'araqan

Paraaj 5

SILOJ RII'IIL RIXIN AJTIJAAL K'IN K'OJLIB'ÁL RIXIN TIJON RII'IIL

Ja kaamiik ri', nyaa' taq rucholaaj ja rub'éeyaal k'in rejtaaliil ja k'ulk'ub'axikiil chi ruuwach jun ruk'ayeewaal ja nyaa' chi paan ja chomin saamaaj rixin chajin ajtijaal k'in nuuchap ja mookaaj CGERSE chi junjunaal ajtijaal.

5.1. Rub'éyaaliil chi ruuwach ruk'ayeewaal.

A. RUB'EYALIIL RIXIN RUKOJIIK RUKOJOLIIL RIXIN RUB'IXIKIIL.

Jaawa' rub'éyaaliil neruchap ja k'amol taq b'eey rixin ajtijaal cha ja samijiineel tzii' kixin winaqii' nuuya' rub'ixiik ja ruk'ayeewaal chi pan jun mookaaj, tinaamit owi amaq'axel tinaamit nkiya'la' rejtaaliil ja saamaaj cha nkiq'eeteej ja ruk'ayeewaal k'in nkichomarisaa' kii' chi ruuwach jun k'exooj, ja rejtaal chi ruuwach ja chomin saamaaj chi ruchajixiik ajtijaal, jani' nk'uut chi ruuwach ja kajatzuk'.

Rukojoliil (B'OONIIL)	SAAMAAJ
Rax	Rukojoliil chajiineem, q'utuuneem ronojel q'iij rixin yaab'al, ruuwachuleewiil, rub'éeyaal moken rii'iil, samajib'al k'ayewab'al k'in rixin ch'ach'ojineel, jani' rumooliik ruchomarisaxiik ja ruk'ayeewaal keeri' chaqajaa' ja nuk'uneelaa' pa jolojoxinaq rukojoliil.
Q'an	Nuchomix ruchajixiik k'in ruq'utuxiik ronojel q'iij rixin yaab'al, ruuwachuleewiil, rub'éeyaal moken rii'iil, samajib'al k'ayewab'al k'in ch'ach'ojineel chi ruya'tajiik jun rejtaaliil ja nuuya' rub'ixiik chaaniim ja ruk'ayeewaal pa juun owi k'iy k'ojlib'al chi paan ja lxim Uleew, keeri' chaqajaa' chi ruchomarisaxiik ja naquun k'ooli ja nik'atzin chi paan ja ruk'ayeewaal owi tz'ilo'oneem.
Araanxax	Nuchomix ruchajixiik k'in ruq'utuxiik ronojel q'iij rixin yaab'al, ruuwachuleewiil, rub'éeyaal moken rii'iil, samajib'al k'ayewab'al k'in ch'ach'ojineel chi ruya'tajiik jun rejtaaliil ja nuuya' rub'ixiik chaaniim ja ruk'ayeewaal pa juun owi k'iy k'ojlib'al chi paan ja lxim Uleew, keeri' chaqajaa' chi ruchomarisaxiik ja naquun k'ooli ja nik'atzin chi paan ja ruk'ayeewaal owi tz'ilo'oneem.
Kaq	Nuchomix ruchajixiik k'in ruq'utuxiik ronojel q'iij rixin yaab'al, ruuwachuleewiil, rub'éeyaal moken rii'iil, samajib'al k'ayewab'al k'in ch'ach'ojineel chi ruya'atajiik jun rejtaaliil ja nuuya' rub'ixiik chaaniim ja ruk'ayeewaal pa juun owi k'iy k'ojlib'al chi paan ja lxim Uleew, keeri' chaqajaa' chi ruchomarisaxiik ja naquun k'ooli ja nik'atzin chi paan ja ruk'ayeewaal owi tz'ilo'oneem.

Pejtinaq pa: Plan Nacional de Respuesta –PNR-, Secretaría Ejecutiva de la Conred, 2019

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtajiineem.

Ja rukojiik ja jun rub'eeyaal saamaaj ri' jaawa ri':

- Rutz'aatiik chaaniim ja rutzijoxiik q'eteb'al owi q'utub'al saamaaj ja nkeeya' jar ee k'amoj taq b'eey ee ajtinaamit (Colred, Comredolnsivumeh) rixin runaqaajiil jun ruk'ayeewaal ja nik'atziini npaaji k'in nyaa' rub'iixiik chi keewach winaq.
- Rumajiiik rub'eeyaal k'in rejtalilil rixin ch'ajch'ojiilja nb'iij ja k'amol b'eey rixin ajtijaalk'in nuq'axaaj rub'iixiik ja ruk'ayeewwal chi ke ja mookaaj CGER k'in ajtijaa'.
- Ja mookaaj ja nqaab'eej, nchoomiiij ja puwaq nokto k'in neelirixiin jar ajtijaalk'in ma titz'aapiij chi' jaay chi keewach ja winaq.
- Nuchomiiij tijooneem k'in taq saamaaj chi paan jar ajtijaal jani' b'anoon to. Jar ee ruwinaqiil ja CGER keemaj rub'eeyaal k'in rejtalilil siloj rii'il ja wi keeri nk'uutuuj ja b'antajeem.
- Rutz'aatiik toqon tziiij pa kematz'iib'k'in samajib'al rixin tziijooneem toq ntaajiini ja ruk'eyeewaal, chi ruk'aamiik saamaaj owi ruchoob'iik naq nb'aani.
- Rusamajixiik ja tziijooneemkuk'iin rumokaajiilja CGER rixiin ja b'antajik peetinaq chi qaawach.
- Ruchomixiik pa rujikaalja ruk'ayeewaal rixin siloj rii'ilpa tinaamit ja wi k'o rujawaxiik "eeleem pan ajtijaal" tijoneelaa', ee nuk'uuneelk'in ajtijaa'; owi rumajiiij ja rub'eeyaal chi kijaachiik ajtijaa'.
- Rutzijoxiik chi keewach mookaaj rixin ajtijaal ja rub'eeyaal keejik jar ee k'amol taq b'eey.

B. RUB'EEYAALRIXIN RUMAJIIK JA CGER

Ja toq nyataj jun ruk'ayeewaal chaaniim:

1. Ja CGER nuumaj ajninaqk'in nerijqaleej ja tijoneelaa', ajtijaa'owi ula'winaq.
2. Rusamajixiik chi konojeel jar ajtijaa'k'in tijoneelaa'ne'elisax chi ruuwach ja ruk'ayeewaalk'in nq'alasax chi ruuwach ja CGER.
3. Ja toq utz chik ee k'o wi ja winaq erilsan pa ruk'ayeewwal, jar ee ruwinaqiil ja CGER nkeeb'an jun watwachiineem rixiin ja tz'ilo'ooneemcha nkichoomiiirujikaal k'ion nkiq'axaajchi ruuwach ja nuk'uuneelja nb'anowi ja saamaaj rixin nik'ooneel.
4. Ja k'amoj b'eey rixin ja CGER neruchoomiiij ja ruwinaqiil ee k'ooli, nuuya' kijqale'm, 'in nerupixaab'aal cha nekeet'o konojeel ja winaqk'in nkeejoj ja chajiineem.
5. Ja rik'atziil ja saamaaj jaari' ja to'oj winaqk'in to'oj kixiin chi junawachiil jar ajtijaa', tijooneelaa'k'in ulaa'.
6. Ja k'amoj b'eey rixiin ja CGER nuuya' na ijqale'm k'in k'ooli ja rijqaleej qaaj arjaa' ja wi k'o rujawaxiik, rerumoojeej ja rjuwinaqiilk'in nuuya' nimaq kijqale'mpa rujawaxikiil.
7. Ton nqajiini ja ruk'ayeewwal utz nawojqaaj ja CGER, natk'eje' na chi paan ja k'ojlibal, chaa na'ajacheel jar ajtijaa' chi ke jar ee pa'b'aan chi kiiij, naab'an ja saamaaj ya'oon chaqul rumaal ja k'amol b'eey..
8. Qas rajawaxiik chi re ja ruwinaqiilnruk'aaj jun chomin saamaaj rixin ruk'ulk'ub'exiij ja ruk'ayeewaalcha nkowiini nuukoj pa roochoochtoq nayataj jun ruk'ayeewaal, ja k'a jar eje'ee' kimojoon ja kijqale'm chi paan jar ajtijaal.

9. Ronojeel ja xqatzijooj kaan nkooy pa rejtalil saamaaj rixin ch'ajch'ojirisaaneel rixiin ja Chituy Ajtij.

C. RUB'EYAALIL RIXIN TZIJOONEEM PA RUK'AYEWAALIL

Toq maja'ni

1. Ruchomixik samajib'al rixin tziyooneem toq ntajin jun ruk'ayeewaal, jani' chi re: sik'ib'al rixin pa jaay, qulach'iich', chapaqulach'iich', taq xuul, yo'xatulach'iich', kematz'iib', tajonb'al ch'iich', sik'ib'al y nuk'uleem yakooneel. Kitijoxiik tijoneelaa' k'in ajtijaa' cha nesamaji.
2. Rutzijoxiik chi ke ja rumookaaj ajtijaal rixiin ja chomin saamaaj rixin chajiineem rixin ajtijaalk'in ja runuk'iik k'ooli.
3. Ja CGER nunuk' na ruk'iin ja nuk'uuneel rixin chomin saamaaj, kuk'iin tijoneelaa' ja rumooliik tziyooneem kixin tziyooneela' k'in ajtijaa'; ja k'omol b'eey rixin ajtijaal, nuumol na pa ruyoonaa' kixin ja ruwinaqiil k'in kixin nuk'uuneel ja toq k'o rujawaxiik. b'ii'aaj kixin ja Bomberos o Cruz Roja.
4. Qas pa rujawaxiik, nunatax ch ijar ee pa'l chi riija ruchomarisaxiik jun k'olib'al naquun rixin ja ruk'ayeewaal kixiin jar ajtijaa' k'in nkeeyakpan ajtijaa'. Nruk'aaj k'a jun suub'al, k'exb'al tziyaq, jun tziyaq, jun ejtz'ab'al owi sik'in wuuj pa rujunaa'iil, jun cholaaj b'ii'aaj rixin aq'oom. Ja tziyooneel nuuk'ol jun ruk'uulaaj achib'al rixin ruk'eje'iik k'in rutzijoxiik ja k'ulataqiil ruk'ayeewaal.
5. Newoqaxi ja mookaaj rixin tziyooneem rixin tz'atoj wachiil ruk'iin ja Chituy Ajtij, chi paan ja tijon rii'iil rixin k'amb'ajaaneem k'in tijon rii'iil ja nuuya' rub'iixiik ja rusaamaaj jar ajtijaal chi paan ja ruk'ayeewaal.

6. Ja k'amol b'eey xa ruuyoon noqax kumaal jar ee k'o chi runaatiil.

Toq ntajiini

1. Toq ntajiini ja saamaaj rixin k'ulk'ub'aaneem nkooy jun rejtalil b'ii'aaj kewari': kumaal ja mookaaj rixin CGER ja nkiq'aaxaaj ruk'iin ja pa'l chi riij cha nkijqaleej ja samajiineel ruchomixiik ajtijaal k'in ja k'amol b'eey pa ruuwi' ajtijaal. Chi paan k'a awa'nya'wi rucholaajiil ja ruk'ayeewwal: saamaaj ja b'anoon chik, winaq ee elissan to, winaq ee tzaqinaq, ee sokotanaq, kaminaqi, okib'al rub'eeyaal k'in rajawaxhiik.
2. Q'axaaneem rixin rutzijoxiik ja ruk'ayeewaal, chi re ja k'amol b'eey cha nuuya' ruq'axaxiik chi paan ja rochochib'al jaay pan amaq'axel tinaamit.

Rusamajixik samajib'al ja nikatz'iini jani' chi re:

1. Ja CGERSE nuchomij toqon tziij chi ke ja k'o kijqale'm chi rub'iixiik ja b'antajeem, jani' chi re runa'iik kixin ajtijaa' k'in ja rub'eeyal tziyooneem kuk'iin rixiin ja b'antajeem.
2. Ja ruk'axiik nkeeb'an ja naquun ruk'iin ajtijaal k'in k'amol taq b'eey rixiin jar ajtijaal.
3. Rumaltiyoxiik chi ke ja winaq ja xeto'on chi paan ja ruk'ayeewaal.

D. RUB'EYALILCHI RUSAMAJIXIIK K'UTUB'AL RIXIN RUK'AYEWAAL

Ja winaq nkeeya' kinaa'ooj chi rub'iixiik chi riij ja ruk'ayeewaal owi tz'ilo'oneem k'in toq ja tziyooneem k'a jaa' nb'antaji, ja rutzijoxiik nb'e pa nim.

Qas itzeel runa'iik nuub'an jar ajtijaal chi rusamajixiik ja ruk'ayeewaal. Ja rukoojiik qas utz

ja nq'ilob'exi ja mololon
tzijjaari' ja ruya'tajiik ja ja
b'antajeem rixin ruk'ayeewaal.

Ja kaamiik ri' nyaa'i ja saamaa ja nuuq'il ja
mololon tzijj:

1. Tz'atooj k'in taqooj rub'ixiik chi ke ja
mookaaj ee k'o chi paan ja saamaaj, chi riij
ja b'antajik rixin kaamiik.
2. B'anoj moloj rii'il kuk'iin ja ruwinaqiil
toq maja'n keeb'e cha nyaa'eel rub'ixiik chi ke
ja qatzij k'in k'a xb'antaji.
3. Ya'oj rub'ixiik chi ja CGER ma tikeeya'
rub'ixiik ja naquun ja wi ma tichooq'ob'ex
rumaal ja k'amol b'eey.
4. Ya'oj rub'ixiik kuk'iin jar ee pa'b'aan chi riij
cha nejacheel jar ajtijaa' chi ke.
5. Jachooj rub'ixiik ja b'antajik rixin
ruk'ayeewaal rumaal ja ruwinaqiil
tzijooneemm nuujach ja Dideduc chi
paan ja nuk'uuneel saamaaj rixin jayib'al
owi ruuq'a' tinaamit.
6. Rub'ixiik ronojeel ja naquun ja nwinaqar
pan ajtijaal rumaal jun ruk'ayeewaal
ajnaaq chi paan ja Chituy Ajtij b'aar
neqaj wi'.
7. Nkooj pa ch'a'ooj chi jar ee q'axal tzijj
nkiniimaaj ja rukowil keechii' jar ajtijaa'
k'in tijoneelaa'.
8. Rujotob'axiik ruuq'ij jar ajtijaalchi utzilaj
ruk'axiik ja ruk'ayeewiil naquun k'in siloj
rii'il.
9. K'olooj rixin rub'ixiik tzijtoq nk'utux
kumaal ja k'amol taq b'eey.
10. Q'etooj rixiin ja mololon tzijj ja nelto
kuk'iin jar ee k'amol taq b'eey b'aar k'o wi
jar ajtijaalnto'ooni cha nb'aan tzijooneem
kuk'iin ja qas qatzij.

11. K'utuuneem kuk'iin ja mookaaj ee rixin
tzijooneemcha nuuya' rub'ixiik ronojel
q'ij ja tzijooneem nb'antaji chi ke ja
ruwinaqiil, jun tzijooneem qatzij, cha ja
mololon tzijj nel chi saq.

E. RUB'EEYAAL CHI RUWATWACHIXIIK JAK'OJLIB'AL RIXIN AJTIIJAAL.

TOQ MAJANI

1. Chomiineem k'in rejtalil ja ruub'eey
eeleem, k'olib'al rixin moloj rii'ilk'in
k'olib'al ja utz,ntz'aati ja k'olib'al ja b'aar
ma k'o ta wi ruk'ayeewaal jani'tzako'mb'al
jaay, k'olib'al naquun, ruuxee' jaay owi
julee'chik.
2. Tz'atooj rixin ja k'olib'al rixin rub'eeyaal
ookeem k'olib'al rixin moloj rii'il k'in
roxaal ntz'apiij keeb'eey winaq owi
ruub'eey k'olib'al rixin jar ajtijaal.
3. Ruya'ik k'olib'al rixin moloj rii'il k'in
k'olib'al ja utz chi runaatiil ajtijaal owi
samajib'al ja cha jalaal ntzaaq to, k'in ja
rejtalil ookeem tikitik ta ruub'eey kixiin
jar ajtijaa' ee yawa'ii'.
4. Chi paan ja mookaaj ee rixin to'oneem
nyataj rub'eeyaal kumaal ja mookaaj
kixiin jar ee yawa'ii', nkichoomiij ta kii'
cha nekeeto' ja tijoneelaa'k'in ajtijaa' ee
yawa'ii' ee k'o chi paan ja ruk'ayeewaal
nchajix ta ja kik'asleemaal cha ma
ketz'ilo'oxi.
5. Ja k'olib'al rixin moloj rii'il chi ri' nyaa' wi
b'aar utz wi, k'in ntz'aat rumaal ja CGER
k'in ruk'aan ta nimalaj k'olib'al kixiin jar
ajtijaa'.
6. B'anoj siloj rii'il rixin k'amb'ajaaneem owi
tijon rii'il rixin titib'eeneem owi q'anij
qatzij, pa rub'eeyaal ja chomin saamaaj
rixin ajtijaal, nesik'ix chi paan konojeel ja
mookaaj rixin ajtijaal.

7. Xa naq ta ramaaj nkooji ja rejtalil saamjaaj rixin ch'ajch'ojeemk'in julee' chik ja nuk'uun rumaal ja Chituy Ajaaw.

TOQ NTAJIINI (chi ruuxee' ruuwi' jaay)

Toq ee k'o pa jaay,ja tijoneelaa' k'in ajtijaa' keewa'nkeeb'an:

1. Ya'oj rejaal silojneem (k'irib'al, q'ajan ch'iich', xuul owi juun chik) owi jun rub'eyaal chik rixiin jar eeleem ja wi ma tik'atziini ja naab'eey.
2. Elik kixiin ja ee k'o pa k'ojlib'al k'in samajib'al jaaypan ejqaalk'in nuk'uuneem, nkooji ja rejtalil eeleemk'in taq achib'aliil choomiin. Nkooj chik jun elib'al ja jamalijawi ja choomii' tz'apal ruub'eeyowi k'aayewtoq nb'antaji ja naquun.
3. K'amoj b'ii'aaj chi ruuwach wuuj k'in naquun ja k'ooli cha nkojolo'x chi paan ja naab'ey to'oneem.
4. Chomiineem kixiin jar ajtijaa'ee yawa'ii' cha utz kilixiik nb'aanichi paan jar eeleem. Ja CGER nuutz'at chi junil k'ojlibalowi xa naq tac hi k'ojlib'aliilkojooja wi xe'el to konojeel jar ajtijaa'.

Ntz'aati ja ralaxiik ja b'ii'aaj k'amoon chi paan ja moloj rii'il.

5. Q'axan rii'il chi paan ja k'uluj rii'il choomiin. Ma utz ta nb'aan melojeem rumal jun naquun ntzur na naab'eey ja chomiineem k'in ja mookaaj pa'l chi rii' nuuya' rub'ixiik ja melojeem pa taq k'ojlib'al rixin jar ajtijaal.
6. Tz'atooj k'in rub'ixikiil chi re ja k'amol b'eey rixiin ja CGER chi paan ja k'uluj rii'il ja ee k'o ajtijaa', tijoneelaa'ee sokotanaq owi ma ee k'o ta.
7. Ya'loj rub'ixiik chi re ja k'amol b'eey rixin CGER wi chi paan ja rumookaaj tijooneel ee k'o ajtijaa'xb'e'eqaj chi kikojoliil ee rixin julee' chik rukojoliil ajtijaal, k'ojlib'alowi parajiil.
8. Ya'oj rub'ixiik chi re ja k'amol b'eey rixiin ja CGERSE toq netz'aqati ja kimookaaj jar ajtijaa' chi paan ja k'uluj rii'il.

9. Nechomixi jar ajtijaa' cha xa juun nkeeb'an k'in juun nek'eje' wi.

10. Ronojel ramaaj nyataj wija rejtalil saamaaj rixin ch'ajch'ojeemk'in julee' chik nuk'uun rumaal ja Chituy Ajtij.

11. Xa jutij nmajtaj rukoojiik ja rub'eeyaal ya'tajinaq rumaal ja Ch'ituy Tijoooneem - MINEDUC.

Aawach chi re: Ma juttij ke'ela'on to jar tijoxeelaa' nixta tijooneelaa pa ruuwi' taq jaay rixiin ja tijob'al jaay. Ma tikooji ja jawa ri' wi xtib'en jaay xee' taq ya'.

TOQ NTAJIINI (moloj rii'il chi ruuwach saq)

Ja tijoneelaa' ee elinaqeel chi paan ja kik'ojlib'aal rixin ajtijaal keewa'nkeeban:

1. Neb'e chi paan ja k'uluj rii'ilajninaqpa nuk'uuneem k'in ejqaal.
2. Nik'ooneem kixiin jar ajtijaa'ee yawa'ii'cha utz kilixiin nb'aan chi paan jar eeleem.
3. Alaaneem kixiin jar ajtijaa' k'in tijoneelaa' pa taq k'uluj rii'il chomiinenrunuk'iik chi paan b'ii'aaj.
4. Chaniineem kixiin jar ak'aalaa' cha nkimokeej kii' k'in xa juun nek'eje' k'in ntz'aati ja ma ee k'o ta esokotanaq.
5. Ntz'aati chi utz cha ama k'o ta jun winaq nookija pan ajtijaal, k'a toq ari' nb'antaji toq ja mookaaj nuupaj ja rejtal naquun.

6. Nk'eje' pa k'ask'oteem k'in chi rayab'exiik tziyooneem.
7. Nuukoj ja rejtalil samaaj rixin ch'ajch'ojjeemk'in julee' chik rub'eeyaalruya'oon ja Chituy Ajtiijk'in ja Chituy Raxawinaqiil.

TOQ Q'AXINAQ CHIK

Yaloneem chi rii ja samaaj, chi paan owi chi ruuwach naat owi melojeem pan ajtijaal toqari toq ja k'amol b'eeey nb'ij chi ke jar ee to'oneel k'amab'al tziij: "jewonojeel tenuk'u' eewii'! nixmeloj pan ek'ojlib'aal", ja wi ma keeri' ta nkooji ja rub'eeyaal jachooj kixiin jar ajtijaa' rixin chajiineem owi ruq'etexiik.

F. NAAB'EY RUB'EEYAAL RIXIN K'ULK'UB'AXIKTOQ Q'AXINAQ CHIK JAR EELEEM

Jun chomin q'ulaaj rixiin ja CGER:

1. Ja k'ojlib'al choomiin rixin k'uluj rii'il tz'apali, nchomix juun rixin ja k'uluj rii'il ja ntob'ex rii'il nkooji ja rub'eyaal samaaj rixin chajiineem. Ja CGER Nuutz'at ka'i' k'ojlib'al rixiin ja k'uluj rii'il jani' chi re awa' b'antajik.
2. Ruchomixiik ja siloj rii'ii pa jun k'ojlib'al utz k'in naat rumal chajiineem toq cha qajalaal k'o nimaq taq tz'ilo'ooneem rixiin ja tijob'al.
3. Ja wi k'o rujawaxiik nb'aan eeleem chi paan ja k'ojlib'al chi ruq'etexiik k'in nkooji ja rub'eeyaal nejaacheel jar ajtijaa'.
4. Ja CGER nuutz'at ja tijob'al, k'ojlib'al rixin chulub'al, tzako'mb'al, k'ojlib'al naquun k'in julee' chik ja q'anij nkooj wi', cha utz k'a konojeel ne'elisax to.
5. Ja pa ramaaj toq k'ooli ja siloj rii'il, k'o jun tz'atooneel winaq, ja winaq ja ya'oon kaan chi paan ja k'ulub'al, jaa' nk'amo'eel rixin pa k'uluj rii'il k'in nyaa' ruub'ii' chi paan ja b'ii'aaj nq'axaxi.

6. Chapoj rixiin ja naab'ey to'oneem k'in to'oneem rixin yuqub'al k'uxlaal ja nik'atzin chi re.
7. Ja wi k'on jun tijooneel nb'iiij chi ma ee k'o ta ajtijaa', tijoneelaa', ruwinaqiil nuk'uuneem owi tz'atoneelaa', nchapataj kikonoxiik k'in kiliik, cha nb'aan nuk'uuj kuk'iin ja mookaaj ee rixin to'oneem, to'tajeem k'in eeleem rixin ja winaq k'asali chi ruuxee' ja naquun tzaqanaq to.
8. Rub'ixiik kuk'iin ja mookaaj rixin to'oneemnk'ee'ut jani' ruchooq'aaq' ja ruk'ayeewaalojtaqiin, nq'alisaxi ja wi ee k'o winaq ee sokotanaq, ee q'apaliowi nkaajo' kiq'axaxikpa taq mookaaj rixin tz'atooneem.
9. Ja wi nb'antaji jun b'oxoj q'aaq', nb'analox b'eenam chi ruchuupiik ja toq nmataji. Ja wi ma tib'antaj kowiineem chi rii k'in nupo' rii' chi jun k'aatik nb'aan oqeem kuk'iin ja mookaaj ee chupul q'aaq' cha nkeechup.
10. Ja paraaj rixin rejtalil samaaj CGER nok chi kikojol ja mookaaj ee chupul q'aaq' pan okib'al rixiin ja k'olib'al rixiin jar ajtijaal owi nuuya' rub'eeyaal chi keewach owi tziyooneem ja nuuk'am rii' rukiin jar ajtijaal.
11. Ja parraj rixin ruchomixiik samaaj rixinja CGER toq nb'antaji jar eeleem nuuya' rejtalaal chi ruuwach wuuja tziyooneem ja rachib'iil rii' ruk'iin ja winaq ee sokotanaq, ee to'oon, ja chapatanaq kiq'axaxiik pa taq mookaaj rixin iliineem, kaminaqii' cha neejach pa ruuq'a' ja k'omol b'eeey.
12. Ja naab'ey watwachiineem rixin tz'ilo'ooneem nb'iiij chi ma k'o ruk'ayeewaalcha utz ntz'a'm ruub'eeey ja saamaj pa taq ajtijaal, ja k'omol b'eeey nuuya' rub'ixiik chi utz nb'aan melojeem chi paan jar ajtijaal.
13. Ja paraaj ruchomixiik samaaj rixiin ja CGER nchoomii ruchooliik ja samaaj k'a jaa' k'aari' nuujach pa ruuq'a' ja k'amol b'eeey cha ntz'aat rutziil chi paan ja rub'eeyaal k'in rejtalil ja samaajiin.

G. RUB'EEYAAL RIXIN RUJAACHIIK/ K'ULUJ RII'IIL KIXIN AJTIJAA' KUK'IIN TATI'XEELAA' K'IN EE PA'L CHI KIIJ:

1. Nyaa' rub'iixiik kuk'iin jar ee pa'l chi kiij chi paan ja mookaaj rixin tzijooneem owi julee' chik mookaj rixin tzijooneem ja jamal keewach cha neb'ekik'ama' jar ajtijaa'.
2. Ntz'aati jani' ja ya'tajeem, nchomix jun ruk'ojlib'aal ja q'aniy rixiin wi' b'aar nejaach wi' jar ajtijaa' ja ya'oon ruchoq'ob'al rumaal ja k'amol beey rixin ja CGER; nchomix k'iylaj ch'aataal, tziyaq owi ch'akat ja wi rajawaxiik.
3. Jaawa' k'ojlib'al choomiin nkeekoj na jar ajtijaa' cha nekayab'eej kitata' keetee' owi ee pa'l chi kiij.
4. Ja paraaj cha'oon rumaal ja CGER nrojtaqii keewach jar ee pa'l chi kiij. Nejaachi jar ajtijaa' chi ke winaq jar ee choq'ob'een chi ruchomixiik ja jachooj, pa rejtal rub'eeyaal ja tz'atooneem rixiin ja chomin saamaj rixin chajiineem rixin ajtijaal.
5. Kitz'aatiik jar ajtijaa', ja ma ke e'k'amar kumaal jar ee pa'l chi kiij k'in k'a toqaari nesoq'opix to toq nejaani ja toqpooneel.
6. Najo'xi chi k'o ta jun rucholaajiiil. Utz kichaapiik nb'aani jar ee pa'l chi kiij ja petinaq kayeewaal ja nkaajo' nkeeyol ja rub'eeyaal cha nkaajo' nnekik'amala'eel ja kalk'uwaal.

H. RUB'EEYAALIIL RUCHAJIXIIK JAR AJTIJAAL JA TOQ K'O JUN RUK'AYEEWAAL CHI RIIJ

Nk'utux rukojiik jaawa' rub'eeyaal ri' ja toq nyataj jun ruk'aayeewaal jani': maxko' jab , nqaj chaaj rixin juyu', julee' chik ja rub'anoon jar aachi jani: b'anoj kamik owi ch'a'ooj, b'anoj ruk'ayeewaal pa xoraal, b' a n o j moloj taq rii'iil ja ruk'aan kamik j a nrajob'eej ruchajixiik kik'asleemaal jar ajtijaa', tijoneelaa' k'in ee tz'atooneelaa'.

Rub'eeyaal pa jaay rixiin ja tijob'al owi samajib'aliil.

1. Kojooj rixiin ja k'axab'al qulach'iich', xuul, q'ajan ch'iich'owi k'irir ch'iich'chi rukojiik ja rub'eeyaal rixin chajiineem rixin ajtijaal ja toq k'o jun ruk'ayeewaal chi riij.
2. Nek'amareel pa taq tijob'al jar ajtijaa' jar ee k'o naat, ntz'apixi ajninaq tz'aapi'n k'in chi' jaay.
3. Rukojiik ja julee' rub'eyaliil ja toq keeri' nraajo' ja b'antajeem: tz'aapin tziyaq owi b'otolel ch'iich', chupuj k'amasaq, tz'ilileem k'in natnatir chi ruuwach tz'aapi'n k'in chi' jaay k'in pa tz'ilileem.
4. Tz'atooj kixiin jar ajtijaa', tijoneelaa', tz'atoneelaa' k'in ilib'al kixin yawa'ii' utz ta kitz'aatiik nb'aani ja toq ntz'apixi ja k'ojlib'al ronojeel.
5. Rutz'aatiik kichajixiik jar ajtijaa' chi paan jar ajtijaal k'in toq nuuya' rub'iixiik ja k'amol b'eeey rixiin ja CGER owi ruwinaqiil jar ajtijaal.

I. RUB'EYAALIIL RIXIN SAMAJEEL CHI RIIJN JA YUQUB'AL K'U'X

Ja jun rub'eyaliil ri' nkoj rumaal ja CGER cha netz'aati chi utz jar ajtijaa', tijoneelaa' tz'atoneelaa' ja kixib'en kii' toq ntajin jun ruk'ayeewaal.

Rub'eyaaliil nkooji toq ntajin jun b'antajik

1. Tz'atooj kixiin jar ajtijaa' k'in tijoneelaa' ja nkeek'ut juun owi k'iy rejtalilil ja xib'en rii'iil:
 - Noq' keewach.
 - Ma kek'ulub'ani ja toq k'ooli nk'axax chi ke owi nb'iix chi ke.
 - Ee tzaqinaq pa kinaa'ooj nkeeb'an julee' naquun ja naamay owi ee tzaqinaq.

- Nkeeb'an julee' naquun ja ma kat kowiini naaq'il, b'irb'oteem (jikolo'n rii'iil), nel ya' chi kiiij.
- 2. Ruk'amariik jar ajtiiij owi ruwinaqiil ja tijoneelaa' owi nk'amareel pan jun k'olib'al ja utz owi tz'apali cha ntz'aati ja nti'on chi re.
- 3. Tz'atoj ruchomarisaxiik ja winaq jani' chi re ja julee' rub'eyaal ri':
 - Nk'utux chi re chi ntz'ab'e'e owi nk'eje' pan k'olib'al.
 - Xa juun nk'eje'wi k'in ki'iil. Q'anij ruk'iin nattzijon wi', q'anij utz chik, Nyaa' jun ti ramaaj chi re cha xa juun nkeje'wi'.
 - Ntzujux to'oj rii'iil chi re k'in rajawaxiik rumaal ja rumajoon runa'iik, ruch'ob'iik k'in naq nraajo' nuub'an.
 - Ya'oj rub'ixiik rub'eyaliil chi re rumaal ja rub'anoon, naq b'aan chi ruk'axiik ja rub'eeyaal ja rub'anoon, nayab'exi naq nb'antaj na k'in naq chi saamaajiil nb'aan na chi riiij.
 - Nb'iix chi re chi ja k'uxlaal xa keeri' nuub'an jani' b'alooj nb'e k'in npeeti.
 - K'utuuneem jani' toq nb'antaj ruk'ayeewaal nya'taj julee' naquun rixin kolwachiineem "xib'eeneem" ja q'anij nuuna' jar axamaliil, xa jani' naq petinaq chi aawiiij.
 - Nakowirisaaj cha nb'iij ja nuunaa', ma k'o ta itzeel ruk'aan nik'atzin chi re rumaal ja rub'anoon. Wi k'o jun ajtiiij owi k'ajool ja xa xinb'ej rii' owi ma qas ta utz k'ooli nak'axaaj chi re jani':
 - ¿K'o juun pan ajtijaal ja naach'ob' chi nkowiini natruuto'cha utz natk'eje'i k'in nattzijon ruk'iin? Maxta utz nk'utux chi re chi nk'eje' quk'iin.
 - Nqaato' cha nb'iij ja nuuch'ob' k'in nuuna'.

- Ja winaq ja q'anij maxko' kosinaq, ma tak'axaaj naq nb'iij, ma k'o ta ruub'eey ja ruutziiij owi xa jutiiij rumajoon ooq'eej, k'ooli nik'atzin wi':
- Nk'utux chi re ch natruk'axaaj k'in natruz'at.
- Nak'axaaj chi re ja rojtaq ruub'ii', b'aar k'o wi' k'in naq xb'antaji.
- Ja wi ma k'o ta juun chi re jar ak'axaaneem nto'ooni ja naaya' pa ruk'olib'aal ja winaq nti'ooni, ja jun k'utubal rub'ina'aan "Ruk'amal rii'" k'ooli nik'atzin wi'. Keewa' nab'iij ri': "Qab'ana' jun siloj rii'iil ajninaq ja natqatob'eej".
- Kattz'ub'e'i utz tab'ana'.
- Tajiiq'aal k'in tawelisaaj axula'nib'al, ejqaal k'in k'iy.
- Katka'y chi aawiiij k'in tab'ij ruub'ii' ja naatz'at chi ri' b'aar atk'owi'. K'amab'al tziiij, natkowiini nab'iij, "ntz'at ja pajaay, ntz'at jun xajajb', ntz'at jun ch'aataal, ntz'at jun chakat, nenutz'at winaq".

- Kattz'ub'e'i utz tab'ana'.
- Tajiiq'aal k'in tawelisaaj axula'nibal, ejqaal k'in k'iy.
- Ja kaamiik ri', tab'iij jo'oo' qulaa jja ma katruuyoj owi itzeel nuub'an chi aawe ja nak'axaaj b'aar atk'owi'. K'amab'al tzii: "Nwak'axaaj ja winaq ntzijooni; nk'axaaj nuxula'nibal; nk'axaaj jun chi' jaay ntz'apixi; nk'axaaj jun winaq nb'iini; nk'axaaj jun sik'ibal nq'ajaani".
- Tajiiq'aal k'in tawelisaaj axula'nibal, ejqaal k'in k'iy.
- Ja kaamiik ri', tab'iij jo'oo' naquun ja naana' k'in naachap. K'amab'al tzii: "Nuuna' ja nuuq'a' chee' okinaq ja ch'akat; nna' ja ruwi' waqan chi paan ja nuxajab'; nna' ja b'aqilwii tz'ajal chi ruuwach ch'akat; nna' k'o jun sut pa nuuq'a'; nna' nutz'apin nuuchii'".
- Tajiiq'aal k'in tawelisaaj axula'nibal, ejqaal k'in k'iy.
- Ruch'ob'iik: Uta naak'ex ja rub'eyaliil rixin awa' iliineem cha natkowiini na'aato' ja winaq ja ma keka'yi, ee tokoni' owi ma ketzijooni.
- Toq nyaa' pa ruk'ojlib'aal jar ajtii owi ruwinaqiil tijoneelaa' nk'amareel pa k'uluj rii'il owi k'ojlib'al choomiin ja utz.
- Nk'utux russamaaj jun nim ajtii rixin xuk'uk'eem naa'ooj ja wi ma k'o ta juun ja rub'eeyaal nto'ooni ja nuuya' pa ruk'ojlib'aal jar ajtii owi ruwinaqiil ja tijoneelaa' k'in tz'atoneelaa'.

Rub'eyaliil toq q'axinaq chik ja b'antajeem

- Ja k'amol b'eey rixiin ja CGER, nuchoq'ob'eej ja k'exooj rixiin ramaaj rixin rusaamaaj ajtijaal cha nyaa' ruq'iijool jar utzureem rixin sokotajik owi kamik; xarwaari', rajawaxiik chi jar ajtijaa' nemeloj pa tijon kii' ja q'anij chaaniim owi ajninaq.
- Nuk'iis rusamajixiik chi ke ja tijoneelaa' k'in ajtijaa' cha nyaa' chi ke ja xuk'uk'eem rixin naa'ooj k'in neejach pa keeq'a' ja kootaq

ja saamaj ja wi ee k'ooli ma keetzuri owi nenimataji.

- Ja k'amol b'eey rixiin ja CGER, nusoq'pii kaan ja wa' saamaaj pa k'isb'aliil:
 1. Jar ajtijaa' ja ma tikeekoj ja tziyaq rixiin jar ajtijaal.
 2. Ma ti kooji jar ajtijaal chi re ja julee' saamaaj ri'.
- Nyaa' chi keewach ja tijoneelaa' cha nkitzijoos k'in nkeech'ob' rii ruuwach ja naquun nb'antaji k'in nchoq'ob'ex chi ke jar ajtijaa' naq ja k'o pa keewi' kinaa'ooj, xib'en rii'il owi ch'ob'ooj ja xa ma nim ta q'iij q'axinaq ja naquun owi b'antajik.

5.2 Rejtaliil saamaaj chi ruuwach b'antajeem

A. REJTALIIL SAAMA AJ CHI RUUWACH MUQUL YA'

Toq k'o jun chomin rii'il rixin muqul ya':

1. Naqasaaj ja filipon rixin ja k'amasaq.
2. Nawelisaaj ja ruk'ojlib'al sachoj puwaq toq maja'n tib'aan eeleem.
3. Nb'aan eeleem pa k'uluj rii'il.
4. Nkonox chik jun ruub'eey eleb'al ja wi ja choomiin tz'apal ruub'eey.
5. Nyaa' jun rub'ixiik junwi' chik owi ruuyoon chi ke ja winaq jar ee yawa'ii. Tatz'ata ja paraaj 6 rixiin ja wujaq'ijob'al.
6. Ruk'amb'ajaxiik jar ajilaaneem kixin ajtijaa' ee elinaq k'uluj rii'il chi ruuwach saq k'in nyaa' rub'ixiik ja ma ee k'o ta pa taq k'uluj rii'il
7. Ja wi k'o jun rub'eeyaal, kiq'axaxiik pa jun k'ojlib'al chi kaaj.
8. Nejacheel jar ajtijaa' chi ke kitata' owi jar ee pa'l chi kii.

B. REJTALIIL SAAMAAJ RIXIIN JAR ELISAN Q'AAQ'

1. Chomin rii'iil toq chaqajalaal eeleem.
2. Tz'atooj k'in tijon rii'iil chi riij ja rejtalilil ruub'eeey eeleem.
3. Tz'atooj rixiin ja siloj rii'iil cha qas ta njikowi.
4. Ruchomixiik samajib'al ja qas rajawaxiik nkooy chi riij ja chupuq q'aaq'.
5. Tijon rii'iil chi riij ja chupuj q'aaq'.
6. Majutiiij nkooy ya' chi riij q'analaya' owi chi riij k'amasaq.

Toq k'o jun elisan q'aaq'

1. Rukojiikk'in rukonoxiik siloj rii'iil c h i riij ja k'atik.
2. Relisaxiik ja samajib'al nuk'uun .
3. Ja wi k'o sib' pa nimajaay, natike'e k'in natz'apiij aatza'm k'in aachii', nakaanooj ja b'eeey rixin eeleem; natb'e pa k'uluj rii'iil.
4. Tz'atooj kixiin jar ajtijaa', tijoneelaa' k'in tz'atoneelaa' ee yawa'ii' cha utz na kitz'aatiik nb'aani owi pa kiyoonaal. Tatz'ata' ja paraaj 6.
5. Natnatir chi ruuwach ja k'amasaqowi naquun ja npo'po'i.
6. Melojeem chi paan ja toq nchoq'ob'exi rumaal ja k'amol b'eeey rixin ja CEGER.

C. REJTALIIL SAAMAAJ CHI RUUWACH JAB' OWI IXKOMEEL JAB'

Toq nuub'an nimaq taq jab'owi ixkomeel jab':

1. Taqojjun winaq ja npa'e chi riij ja ruqasaxiik filipon owi kaaxa tz'atab'al k'amasaq.
2. Rub'ixiik cha nemeloj pa taq tijob'al, maski rumajoon q'aaq'.
3. To'oj rii'iil chi ruuwach chee'owi k'aam

rixin k'amasaq k'in naquun ja ch'iich'.

4. Nq'etexi ja ramaaj rixin tz'aaneem owi tijooneem rixin siloj b'aaqiil chi ruuwach ixkomeel jab'.
5. Natk'eje' qaaj pa tijob'al k'in ma katel to.
6. Natnatir chi ruuwach tz'aapi'n k'in chi' jaay ja jaqali, naquun ja ch'iich', samajib'aliil k'amasaq owi samajib'al ja ruk'uleel q'aaq'.
7. Natireem chi ruuwach jikib'al achib'al.
8. Ma taakoj sik'ib'al owi samajib'al rixin k'amasaq toq ntajiin ixkomeel jab'.
9. Ma taajaq k'ojlib'al nimaq k'in natnatir chi ruuwach chaqajaa'.
10. Ja wi atk'o pa b'inel ch'iich', natk'eje'e chi paan k'in natechake'e chi runatil raqan k'amasaq owi chee' k'o chikojol.

D. REJTALIIL SAAMAAJ CHI RUUWACH QAAJEM CHAAJ RIXIN JUYU'

Toq nyataj qaajeem rixin chaaj npaax juyu':

1. Nb'iix chi ke jar ajtijaa' cha nek'eje' pa kitijob'al .
2. Nyooj ruk'uuliik moloj rii'iil chi ruuwach saq k'in nb'aan melojeem pa tijob'al.
3. Ntz'apix tz'aapi'n k'in chi' jaay cha ma taak'ul ja chaaj rixin juyu'.
4. Nepixb'axi ja tijoneelaa' k'in ajtijaa'nkitz'apiij keechii' k'in keetza'm chi su't owi jun naquun cha ne'el to. Ma tikeechap keewach.

5. Ja CGER rachibiil ja paraaj pa'l chi rii, rajawaxiik nkiwatwachiij ja ruuwi' jaay k'in nkib'iij chi re ja k'amol b'eeey naq rub'eeeyaal toq nyaa'i ja chajiineem.
6. Ja wi nim ja chaaj nqaaji, nyaa' rub'ixiik chi ke jar ee k'amol taq b'eeey: alkaalta'ii' rixin ruuq'a' tinaamit, ee ojer taq q'eteb'al tzii, Colred, Comred, mookaaj ee to'oneel, q'eteb'al tzii, cha nkeenuk' jar eeleeem k'in nyaa' chi keewach ee jaru' ajtijaa', tijoneelaa' k'in ruwinaqii ee nuk'uleel nesamaj chi paan jar ajtijaal.

E. REJTALIIL EELIK CHI RUUWACH JUN KAB'ARAQAN

Ja wi nuuya' jun kab'araqan, ja wi at k'o :
pa tijob'al

1. Ja k'amol b'eeey nuuya' jun siloj rii'il.
2. Ja tijooneel nuuya' rub'ixiik chi naato' pan aawi'chi re aaq'a'.
3. Nattike'e naato' aawii' chi ruuxee' tz'ulib'al ja k'o chi anaaqaaj owi ch'aataal, natnatir chi ruuwach tz'aapi'n owi k'ojlkib'al ja ntzaaq to.
4. Nattike'e chi ruuxee' ch'aataal owi k'ojlib'al, naachap "aqanaaj" natk'eje' chi ri' k'in nq'aax na ja kab'araqan.
5. Netz'aati jar ajtijaa', tijoneelaa' k'in ee nuk'uuneel tz'atooneem ja nkajob'eej to'oneem junwi' chik owi pa kiyoonaal.

TOQ Q'AXINAQ CHIK JA KAB'ARAQAN

Pan eelik naakoj ja ruub'eeey choomiin:

1. Natb'e naawila' ja k'uluj rii'il choomiin.
2. Naatz'at rajilaxiik ja b'ii'aaj kixin tijoneelaa', nuk'uneelaa' k'in ajtijaa', cha ntz'aati ja wi k'ooli ma ee k'o ta chi paan ja k'uluj rii'il.
3. Ntz'aati cha ma kemeloj pan tijob'al ja wi ma ruchoq'ob'een ta ja k'amol b'eeey.

4. Nyib'ex na ruutzii ja k'amol b'eeey riiin ja CGER.

Ja wi ma pa tijob'al ta k'o wi':

1. Nnajtir chi ruwach nimaq taq jaay owi ruwach xaan ja wi nkowiini.
2. Ntike' qaaj chi paan ja k'ojlib'al ja b'aar at k'o wi' k'in nawayab'eej cha nq'axi ja kab'araan.
3. Ma tijote' pa ruuwi' q'a'm, chi kaaj, chi ruuxee' k'aam rixin k'amasaq.
4. Netz'aati jar ajtijaa', tijoneelaa', k'in tz'atoneelaa' ja nkaajo' to'oneem junwi' chik owi pa kiyoonaal.
5. Neb'e pa k'ojlib'al rixin k'uluj rii'il ja naqaaj.
6. Ayab'eeeneem rixin tziyooneem rixin ja k'amol b'eeey rixiin ja CGER.

Paraaj 6

RUB'IXIKIIL CHI KITO'IK K'IN KITZ'AATIK JA WINAQ EE
YAWA'II' CHI PAAM JA CHOJMIN RII'IIL

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtjaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Ruchomixiik ke'elisaxiik ja winaqii' yawa'ii' pa siloj rii'iil

- » Rub'eyaliil eeleem ja utz kixin winaq ee yawa'ii'
- » Rukojiik rub'eyaliil eeleem pa jun siloj rii'iil
- » Rukojiik naa'ooj rixin ke'elisaxiik winaq ee yawa'ii' pa jun siloj rii'iil

Paraaj 6

RUB'EYYAAL RIXIN TO'OONEEM K'IN KITZ'ATIIK WINAQII' EE YAWA'II' PA SILOJ RII'IIL

Jani' Convención sobre los Derechos de las Personas con Discapacidad, jaawa' rub'eeyaal ri' "... jun naa'ooj ja nuk'ex rii' k'in nel to chi kikojol winaq ja ma ee tz'aqat ta k'in ja q'eet ek'ayoon chi re ja kinaa'ooj k'in naquun nkeetz'at chi kiiij ja ma ti tz'aat kupalaj chi paan ja ruwinaqiil tinaamit cha juunaan ta nkeeb'an kuk'iin ja julee' chik winaq.

Jani chi re OMS 2001, kiy ruuwach nilitaji ja rub'eeyaal ja yawajeem: xamaliil, wachaa, ixkinaaj k'in na'oojiil, jaawa' ruk'ayewaliil ja toq naayuj ruk'iin ruuwach uleew, nurukoj yawa'ii' ja winaq ja ma ee tz'aqat ta pa k'iyaal rejtalilil .

Ja pa ruk'ayewaliil jun naquun RED utz naatz'at ja:

- Kib'aaniik k'in rajawaxiik kixiin ja winaq ja ma ee tz'aqat ta jani' ja ruk'ayeewaal kuk'aan k'in ja kajal chi ke.
- Rub'eyaliil cha ne'ok chi paan ja cha'on rujawaxiik kuk'iin ja netz'ato wi ja ma ee tz'aqa ta.
- Ja nokwi' ja utzureem k'in k'olooj rixiin ja naquun sijpaan chi ke ja winaq ja ma ee tz'aqat: b'inel tz'ulib'al, winab'al, ch'aame'y, q'eteb'al, ak'axab'al, julee' chik.

Chomin saamaaj rixin eeleem kixin winaq ja ma ee tz'aqat ta pa jun chomin rii'iil.

- Tz'atooj kixiin jar ajtijaa'k'in tijoneelaa' rixiin jar ajtijaal ja ruk'aan jun ruk'ayeewaal chi ma tz'aqat ta.
- Nchomix jun b'ii'aaj ja nruk'aaj keeb'ii' jawa' winaq ri', jaawa' b'ii'aaj nchomixi

juunaa' juunaa'.

- Ja CGER nuchomii saamaaj ja nko'lirisaaj ja yatajeem rixin ruk'ayeewaal kixin ajtijaa', tijoneelaa'k'in ruwinaqiil ee nuk'uuneel ja ma ee tz'aqat ta ee rixin ajtijaal
- Chi paan awa' nuk'un saamaaj nruk'aaj ja saamaaj rixin elisan winaq ja ma ee tz'aqat ta k'in nrajob'eej to'ik kixiin ja:
- Jun ruwinaqiil ja rojtaq ja saamaaj k'in q'axinaq runaa'ooj chi riiij kuk'iin ja ma ee tz'aqat ta, k'amab'al tziij: tijoneelaa' ee rixin tijooneem pan ayooniil, tijol rii' owi to'ooneel ajtij ja b'aar nik'atzin wi'.
- Tijoneelaa' jar ee k'o kitijoxeelaa' ja ma ee tz'aqat ta.
- Ruwinaqil to'ooneel, nuk'uuneel owi tijooneel.
- Ajtijaa' ee rixin nimajtijaal.
- Xa naq ta chi to'oneeliil rixin ruk'ayeewaal owi to'ooneel

Konojeel ja winaq ee to'ooneel xeb'i'x qaaj ee kachib'iil ja mookaaj rixin to'ooneem.

rixin yuqub'al k'uxlaal nkeeyuj ruk'iin ja chomin saamaaj ja jawari':

- Tz'atoj rixiin ja rejtaaliil eeleem choomiin k'o ta ruub'eey, kixiin ja winaq ja ma ee tz'aqat ta, ja k'a wi ma keeri' ta nkonox chik julee' ruub'eey ja ajninaq natel to k'in naqaaj k'in nyaa' rejtaaliil chi paan rejtaal rixiin ajtijaal.

- Ya'ooj rusamajixik ja tz'atoj kixin winaqii' ja ma ee tz'aqat ta rixiin jar ajtijaal:

- Jar ajtijaa' ja ma ee tz'aqat ta netz'aat rumaal ja tijooneel owi ja winaq pa'l chi riij chi paan ja yatajeem.

- Ja tijoneelaa', nuk'uneelaa' owi aj samajeel ja ma ee tz'aqat ta ntz'aat rumaal jun winaq jar ajsamajeel owi ja k'o chi naqaaj.

- Rutz'aatiik ja k'ojlib'al rixin tz'atooj k'in to'oneem ja qas utz ja b'aar xa ma nim ta wi' ja saamaaj naab'an chi ruuwach ja ruk'ayeewaal jani' naquun tz'aqinaq to, q'aaq' k'in sib'.

- Nkonox jun ruukab' k'ojlib'al owi tob'al rixiin ja tz'atooj k'in to'oneem ja wi ma jamal ta ja naab'eey.

- Ya'oj rejtaaliil chi rukonoxiik ja k'ojlib'al rixin tz'atooj k'in to'oneem chi paan ja xoraal. Nruk'aaj jun k'utub'al naqaaj chi ruuwach jaay rixiin ja k'ojlib'al chi utz k'a jar ee to'oneelaa' rixin ruk'ayeewaal nkontaj kumaal ajninaq k'in nkitz'atala' b'aar nb'aan wi eeleem rixin winaq. Rub'eyaliij jar elisan winaq ja qas utz kixiin ja ma ee tz'aqat ta.

Jun elisaaneem ja qas utz kixin winaq ja ma ee tz'aqat ta utz nuutz'at jani' raqan k'in rajlaal ja winaq, ja rukojoliil ruk'iin cha nerila' ja k'ojlib'al rixin k'uluj rii'il, k'in ruk'ayeewaal rixin tz'aqaq'a'm, ruuchii' b'eey, b'eey, q'axan b'eey, k'uluj rii'il rixin ch'iich, julee' chik.

Ja kaamiik ri', nyaa' k'amab'al tziij naq nb'aan chi kitz'aatiik ja winaq ja ma ee tz'aqat ta chi paan jar elisan winaq:

a. Winaqii' ja k'o ruk'ayeewaal chi riij kib'aaqiil:

- Nak'ameel ja winaq ja k'o ruk'ayeewal chi re, nak'am ruub'eey pan ejqaal, ma ka aa min julee' winaq chik jar ee k'o chi paan ja b'eey rixin eeleem.

- Natz'at chi utz ja ruub'eey jar eeleem ma ki ta k'ooli nq'eten rixiin.

- Ja wi naakoj b'inel ch'akat k'in rajawaxiik natqaj chi tz'aqaq'a'm, naachap chi utz ja winaq k'in chawiij natb'iin wi'ruk'iin ja ch'akat, cha utz ruk'axiik naab'an ja winaq.

- Ja toq ma katkowiini na'ak'ameel ja winaq chi paan ja kich'aakaat, nakaanooj to'oneemkixin winaq jar ee pa'b'aan chi riij, ma teekoj ta q'eteb'al, aqanaaj ja xa kojoom, ch'ame'y owi julee' chik to'ob'al rii'il rumaal chi jaawa' to'ob'al awixiin chi paan ja ruk'axiikiil.

b. Woinaqii' ee mooyaa':

- K'utuj rii'il k'in tzujun to'oneem.

- Tzujun jun q'ab'aaj owi tale'kaaj rixin to'oneem, ma utz ta nachap chi ruuq'a' ja winaq ja ma tika'yi, nixta k'a chi ruch'aame'y rumaal nuuyoq ja siloj rii'.

- Ja wi rajawaxiik natqaj chi ruuwach tz'aqaq'a'm naachap ruuq'a' ja winaq ja ma tz'aqat ta, chi riij ja chapob'al owi ruuwach xaan cha ntoq'ob'eej rii' toq nqaaji.

- Naakoj tziij ja q'aalaaj chi ruk'axiik jani': ixkon, ikaq'a', chi aawach, chi aawii, asik, ikem.

- Naato'cha neqaaj chi paan ja k'uluj rii'il k'in ma tak'uutuuj chi re cha nuk'amk'a rajniim.

c. Winaqii' jar ee tokonaa':

- Nab'iij chi re ja winaq ja chomin rii'il xa nachapook rutale'k owi naab'an aaq'a' chi ruuwach.
- Utz naach'ob' chi ruuwach pa qab'aaj, chi ruuwach nattzizon wi'pa tziiij ja ma k'aayeew ta k'in q'aalaaj cha naaya' ruchooq'aaq' ja sik'iineem rixin chi'aaj owi jun chomin rub'eeyaal rixin k'ask'oteem jar atijon aawii' chi riiij, utz naakoj taq k'utub'al, taq lakam, julee' chik.
- Nawachib'ilajeel b'aar k'o wi ruub'eey jar elib'al winaq chi paan ja k'uluj rii'il, nattzizon ruk'iin pa siloj q'ab'aaj, sik'in chi'aaj owi sik'iineem, chi jun eeleem nuk'uun chi utz.
- Naakoj ja toq nb'e k'amasaaq, jun tz'atab'al cha naatz'at b'aar atk'owi k'in naatzij rupalaj cha nsik'iij ja chi'aaj.

d. Winaq ja ma utz kinaa'ooj owi ee yotanaq

- Nab'iij chi re jaq b'antajinaq, pa jun rub'eeyaal ko'li k'in q'aalaaj, nab'iij chi re xa juun nk'eje'wi k'in tab'iij chi re chi naato',
- Ki'iil natk'eje'wi cha nqaj pan aawi' naq nb'iij kin naq nraajo', keeri' chi re chaqajaa' ja rub'inisaxiik pa k'uluj rii'il, ma tak'utuuj chi re nik'amk'a rajniim owi nwanisaaj rii'.
- Ya'oj rub'iixiik chi re taq ko'koj, q'aalaaj k'in ma k'aayeew ta.

Roqxe'naxiik:

- Nk'aaq ruuq'iij rajawaxiik ruk'iin jun aq'omaaneel ja utz cha jar ajtijaa' k'in tijoneelaa' nkeeko.
- Nch'oob'i xa naq ta chi samajib'aliil ja q'axinaq owi ak'axab'al utz nk'amareel kuk'iin ajtijaa'owi tijoneelaa' ja to ne'elisaxi jar ajtijaa' chi paan jar ajtijaal.

e. Ruchomixiij b'ii'aaj rixin kaamiikkixiin jar ajtijaa'owi winaqii'ja k'o rujawaxiik chi ke nechajixik'in neetz'aatipa kiyoonaa'k'in nachomiiij chik jutiiij kaamiik.

- Rub'ixiik chi ke ja ruwinaqiil tijoneelaa' ja kijqale'm cha nek'eje' chi paan jar elisan winaq ja ma ee tz'aqat ta.

- Rub'ixiik chi ke ja mookaaj rixin to'oneem b'achinaq k'in aj b'aar ja winaq ja ma elisan ta chi paan ja nimajaay owi ja nik'atzin tz'atooj chi ke rixin aq'omaaneel.

- Ruchomixiik tijoneem rixin tz'atooneem kixin winaq ja ma ee tz'aqat ta.

- Jar ee ruwinaqiil ja tijoneelaa' ja nk'utux to'oneem chi ke cha nekiqajeel owi nekek'ameel winaq, rajawaxiik chi k'o kinaa'ooj chi riiij jar ijqaaneem k'in kik'axiik ja winaq ja ma ee tz'aqat ta.

- Ja winaq ja ma k'o ta kinaa'ooj chi riiij utz ja wi ma ti keeb'an nejo'te' owi neqa'ji chi ruuwach tz'aqaq'am kuk'iin winaq ja ma utz ta kib'aaqiil rixin b'iineem.

- Ja mookaaj ee to'oneel ja kitijon kii' chi utz k'in k'o kinaa'ooj chi riiij saamaaj, nekiq'axaaj ja winaqii' ja ma ee tz'aqat ta pa k'uluj rii'il rixiin jar ajtijaal pa jun k'ojlib'al ja utz k'in ja wi k'o juun sokotanaq, nkek'ameel pa jun k'ojlib'al rixin ntz'atooj.

Rub'eyaaliil rixin elisan winaq chi ruuwach jun b'antajeem.

- Ma tikooj jotob'al chi kaaj, q'a'm ja ruk'aan k'amasaaq owi jun nuk'uleem ja nik'atzin k'amasaaq chi re chi paan jun b'antajik.

- K'ooli ja yatajeem b'aar rajawaxiik wi' naq'axaaj jun winaq ja ma tz'aqat ta naakoj q'a'm rixin ikem utz ja wi nayab'eej na, wi jamali ma ee k'o ta winaq chi ruuwach ja nexule'e ajninaq.

- Ntz'aati chi jar ee ruwinaaqiil ja tijoneelaa' nekalaaj ja winaq ja ma ee tz'aqat ta toqari ja toq q'axinaq chik rub'ixiik chi k'o jun b'antajeem.
- Q'axan tziij ajninaq chi re ja k'amol b'eey chi k'o juun ma tz'ib'aan ta ruub'ii'.
- Ntz'aati chi jar ee ruwinaaqiil ja tijoneelaa' nekeetz'at ja winaqii' ja ma ee tz'aqat ta ja k'q'axaxiik chi paan ja k'ojlib'al b'aar netz'aat wi' k'in neto' wi' ja choomiin k'in neetz'aati ne'el to pa nimajaay.
- Nnik'oxi chi jar ee ruwinaaqiil ja tijoneelaa' nek'eje' kuk'iin ja winaq ja ma ee tz'aqat ta k'a toqaari toq nk'iisi ja b'antajeem.
- Toq ne'uuli jar ee mookaaj ee rixin to'ooneem ntz'aati chi juun ruwinaaqiil ja CGER, k'amol b'eey ta owi ja ya'oon chi riij jar ajilaneem, ntzizon ta kuk'iin chi paan ja saamaaj rixin nuk'uuneem ja rutzijosik ajilibal, rub'anikiil k'in riiliik ja winaq ma tz'aqat ta jar k'a ee k'o na chi paan jar ajtijaal. Chaqajaa', nyaa' rejtaal jun b'ii'aaj ja nb'iij chi paan ja rajawaxiik aq'omab'al ja utz ruml ja nuti'on chi ke jar ajtijaal k'in tijoneelaa', jani' chi re jun samajib'al ja q'axinaq na k'in nik'atziini.
- Tijon rii'il chi riij ja elisan winaq j a ma ee tz'aqat ta chi paan choomin rii'il.
- Toq nb'aan tijon rii'il chi riij ja elisan winaq, netz'aati chi utz ja winaq ja ma ee tz'aqat ta cha nb'aani ja naquun k'in netz'aati chi utz chi paan ja chomin rii'il.
- Tijon rii'il chi riij jar elisan winaq ja ma ee tz'aqat ta chi paan ja k'uluj rii'il choomiin.
- Ntz'aati ja ruub'eey choomiin qas utz.
- Pajooj chi kiiij jar ajtiija' k'in ee ruwinaqiiij ja tijoneelaa' ch'a'oon nurutz'at ta ja winaq ja ma ee tz'aqat ta k'in nuub'an ja rub'eeyaal jar elisan winaq.

• Tz'atoj ruchomarisaxiik noqxenax rujawaxiik rixin rub'eeyaal choomiin jar ak'axaan chi ke ja ajtijaal k'in tijoneelaa' ja ma ee tz'aqat ta.

• Ja rusamajixiik rub'eeyaal jar elisan winaq nuk'ut jun rajawaxikik chi riij utziil owi k'exooj chi paan ja roochooch jar ajtijaal chi kichajixiik ja winaq ja ma ee tz'aqat ta.

Samajib'al rajawaxiik chi paan chomin rii'il:

»Xuul
 »Tz'atab'al
 »ch'ame'y nim
 »Etalab'al
 »lakam b'ooniin
 »Julee' chik ja rajawaxiik

Paraaj 7

RUCHOMIXIKIIL SAAMAAJ RIXIN RUCHAJIXIIK AJTIJAAL

B'anib'aliil:

»Ruwachiil Ruchomixikiil saamaaj rixin ruchajixikiik ajtijaal

»Formato1. Riiliik jar ajtijaal

»Formato2. Ruk'ayeewaal jar ajtijaal

»Formato3. Ruwachuleewiil jar ajtijaal

»Formato4. Ruk'ayeewaal rixiin ja tz'ilo'oneem rixin ajtijaal

» Formato 5. Rejtaliil ruq'etexiik ja ruwachuleewiil rixin ajtijaal

» Formato 6. Kimooliik ja mookaaj rixin ruchomixiik ruk'ayeewaal rixin ajtijaal

-CGERSE-

»Formato7. Chapooneel kixin mookaaj to'oneel rixin b'antajik

»Formato8. Rjuchomixiik saamaaj rixin tijooneem kixiin ja CGERSE

»Formato9. Chapab'aal rixin samajib'al ja rajawaxiik rixin k'ujlk'ub'aaneem

»Formato10. Chapab'aal chi rutz'aatiik rejtaal k'aatik

»Formato11. Chapab'aal chi ruchaapiik ja naab'ey to'oneem

»Formato12. Rajawaxiik rixin rejtal ajtijaal

»Formato13. Rajawaxiik rixin samajib'al rixin tzijooneem

»Formato14. Riiliik ruk'oliib'aal ja nuk'uleel k'in k'ojlib'al rixin k'uluj rii'il jani' toq nb'an elisaaneem

»Formato15. Tz'ijb'an keeb'ii' ajtijaa', tijoneelaa' k'in rumookaaj ajtijaal ja nik'atzin tz'atooj ja qas utz chi ke.

»Formato16. Ajilaaneem samajib'aliil

»Formato17. Kijachiik ajtijaa' kuk'iin jar ee pa'li chi kii

» Formato 18. Naab'ey watwachiineem chi rii ja tz'ilo'oneem

»Formato19. Rusamajixiik jar utzureem

»Formato20. Rujachikiil ja siloj b'aaqiil rixin k'amb'ajaaneem k'in tijon rii'il

Paraaj 7

RUCHOMIXIKIIL SAAMAAJ RIXIN RUCHAJIXIIL AJTIJAAL

Ja ruchomixikiil saamaaj rixin ruchajixiik ajtijal jaari'ja wachiineem rixiin ja rub'eeyaal ja nsamajix chi junjunaal ajtiijaal cha nmokex rii'il, tz'atoj ruk'ayeewaal, tz'atoj chapab'aal ja rajawaxiik, rukojiik rub'eyaaliil k'in rejtaaliil, ruchomarisaxiik moloj rii'il k'in rusamajixikik cha nk'ulk'ub'exi ja naquun pa rub'eeyaal toq nyataj chomin rii'il.

Chi junjunaal jar ajtiijaal k'o ruk'ayewaaliil ruchapab'aaliil ja q'anij rixiin wi', chi junjuunaal nik'atzin jun ruchomarisaxiik saamaaj chi re jani' ja ruk'ayeewaal ruk'aan k'in rixiin, ja k'a toq chomatajinaq chik nuchomix tijooneem, saamaaj k'in tijon rii'il rixin k'ulk'ub'aaneem.

Cha ajninaq rub'aaniik, nkooji ja julee' rejtaaliil achib'al ja nojisaxi, ja k'a toq utzurinaq chik nya'eel jani Ruchomarisaxiik saamaaj rixiin ja

rutz'aatiik ajtiijaal.

Rajawaxiik natz'ijb'aaj naajik' chi paan ja rub'eeyaal rixiin ja ruchomixiik saamaaj na'aaya' ja winaq, utz na ja ma ee tz'aqat, ta cha utz k'a nyataji ja keeb'ii' kixiin.

Rajawaxiikk ntz'aati q'iij q'iij ja rutzijoxiik ja junjun rejtaaliil achib'al cha qatzij nuuk'ut ja rajawaxiik nb'aani, naq nb'anowi, jani' nuuban chi re k'in naq nuukoj.

Ja kaamikik ri', nk'uuti ja rub'eeyaal rejtaaliil rixiin ja runojisaxiik rachib'iil ja rub'ixikiil.

Rub'ajnikiil/Rub'aqiil wuuj Runuuk'iik jar Ruchajixiik Ajtiijaal

Rub'ixikiil: Nojisaaneem ja rub'ixikiil jar ajtiijaal, cha nyaa' chi ruuwachiil ja Ruchomixiik saamaaj rixin ajtiijaal. Cha ntz'ajb'axi ja rachib'aliil nk'uutij ja rub'anib'aliil nnojisax rub'ixiik chi jun ajtiijaal ja ma k'o ta.

RUUB'II TIJOB'AL:

Escuela Nacional Tipo Federación
"José Juaquin Palma"

RUQ'IJOOL:

VESPERTINA

OCHOCHIB'AL:

1ra. calle 25-54 zona 30 ciudad de Guatemala

SIKIB'AL:

2222-2222

RUPA'LIB'AAL:

Educación
especial

ACHIB'ALIIL RIXIN AJTIJAAL:

No. 00-04-0028-43

TINAAMIT K'IN Q'IJ:

Guatemala 10 de enero de 2022

RUB'IXIKIIL RUK'ASLEEMAAL:

Ja jun ajtiijaal Tipo Federación ri "José Joaquin Palma", tz'uukar to chi paan ja juunaa' 1998, maltiyoox chi re xkeemol kii' chi riij konoj eel jar ajxoralii' rixiin ja tinaamit "El Pacífico" ruuk'iin ja Ministerio de Educación

Agregar breve descripción del centro educativo, información sobre su creación, nombres que ha tenido, adjuntar documento legal del centro educativo

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtiijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtiijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

AGREGAR FOTOGRAFIAS DEL CENTRO EDUCATIVO:

José Luis Martínez Zepeda

RUUB'II' K'IN RUWI' RUUQ'A' JA K'AMOL B'EEY

Toq nuuya' ruwi' ruuq'a' ja k'amol b'eey chi rij ja wuuj ri, utz k'a ri' xuuutz'et ja saamaaj nb'antaji.

Marco Antonio Rosal

RUUB'II' K'IN RUWI' RUUQ'A' JA TZ'ATOONEEL RIXIIN TIJOONEEM

Vo.Bo. ja Tz'atooneel

Rusamajixik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

K'olib'al 1

Rub'ii' jar ajtiijaal

Rub'iixiik: tanojisaaj ja taq kajparaaj chi re ja rub'iixiik rixiij jar ajtiijaal. K'o juun ja k'amb'al tziij jani' nb'aan chi rusamajixiik chi paan ja k'olib'al.

1. RUQ'IJIXIIK JA TIJOB'AL JAAY					
B'ii'aaj rixiin ja tijob'al jaay					
Escuela Oficial Urbana Mixta AVC					
Ramaajil			Wi'atinaamit		
Nimaaq'ab'iil			Iximuleew		
Tinaamit		Ruuq'a' tinaamit/Mookaaj Mookaaj jaay		Ja k'o wi'	
Iximuleew		Colonia Manantial		1ra. calle 25-54zona 30	
Sik'ib'al	Ajilab'al taqotzii	K'amak'ojlib'al		K'amataqotzii	
2222-2222	00158	www.escieñaAVC.com		escuelaofiAVC@UVG.edu.gt	
B'ii'aaj rixin k'amol b'eey		Ajilab'al rusik'ib'al	B'ii'aaj rixin k'amol b'eey b'anol ruchoolajii saamaaj		
José Martínez Loaiza		3484-2547	Rubén Alberto González Cruz		
B'ii'aaj kixiin ja nek'eje chi paam rub'ajniik ja ruchoolajii saamaaj				Ajilab'al sik'ib'al	
1. José Martínez Loaiza 2. Rubén Alberto González Cruz 3. María Angela Pérez Cano 4. Cecilia Lucrecia Orellana Rivas 5. Ernesto Paz Nazareno				1. 3484-2547 2. 3925-4682 3. 4783-4821 4. 4368-4682 5. 1352-4825	
Ee jaru' ajtijoxeelaa' ee tz'ijb'aan		Ee jaru' ajtijoneelaa'		Ee jaru' k'amol taq b'eey, nimaneelaa'	
Achi'ii'	Ixoqii'	Achi'ii'	Ixoqii'	Achi'ii'	Ixoqii'
150	200	6	5	3	3
Q'iiij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iiij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj	
05 de enero de 2020		05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682	

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtiijaal k'in ruk'ojlib'al ojqatqineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtiijaal k'in ruk'ojlib'al ojqatqineem.

K'ojlib'al 2

Ruk'ayeewaal nxib'eeni ja tijob'al jaay

Rub'eyaliil: Tanojisaaj chi rujunjunaal ja kajparaaj chi re ja nk'utuxi ja nuuk'am rii' ruk'iin ja ruk'ayeewaal nxib'eeni ja ntz'eter opoon chi k'ooli chi paam ja tinaamit rumaal chi b'antajinaq chik owi rub'anoon poqon chi re ja tijob'al jaay. Ja chi nok k'amb'al tziij nk'ujt opoon jun k'ojlib'al nojisaan chik chi re tziij ma qatzii ta.

2. RUK'AYEEWAAL NXIB'EENI JA TIJOB'AL JAAY		
Tajuxu' chi re jun x ja kajparaaj ja nuuk'am rii' ruk'iin ruk'ayeewaal rixin kajuuleew ja qaxinaq kaan chik k'in rub'anoon kaan rupoqonaal chi re ja tinaamit ja b'aar k'o wi ja tijob'al jaay.		
Ruwach'uleewaal	Ya'ilaal	Ch'ajch'ojilaal
☐ Kab'araqan ☐ Puluw q'aaq' juyu' ☐ *ujlaal ☐ Nimaq b'aloos (palow) ☐ B'aloos (yuquyik b'aloos) *ntzajq to aab'aj, uleew, t'ab'at'ik ch'ab'aq k'in q'ayis.	☐ Jab' Q'aqal jab' ☐ Nimaq teew ☐ (teew, tewaya') ☐ Nimaq saq'iij ☐ Nimaq ruxulaa' juyu' jab' ☐ Nimako'li ruxulaa' juyu' jab' ☐	☐ Nimaq taq yaa'biil ☐ Yaab'iil nojqaani chikopiil owi q'ayisaal ☐ K'i'yachikopiil mi'xachikop
Jun k'amb'al tziij chik: ntzajq to aab'aj chi kaaj		
Tajuxu' chi re jun x ja ja ruk'ayeewaal k'exooj rixin kajuuleew ja qaxinaq kaan chik		
☐ Chimil ya' rumal jab' owi rumaal xel to pa ruub'eey ja ya' toq nwach'ataj eel ruuchii' Ntzajq to ☐ ujl rumaal choyoj taq chee' ☐ Chimil ya' pa tinaamit, ja toq ma utz ta b'aar k'o wi ja ruub'eey, owi chi ri' ee k'o wi winaqii', owi rumaal ntzape ruub'eey ja ya' pa jab' ☐ Tz'iloreem chi re raqan taq ya', chooy k'in julee' chik. ☐ Julee' k'amb'al tziij chik: Tz'iloreem chi re ruxulaa' juyu' rumaal k'ajtisan q'ayis.		
Tajuxu' chi re jun x jar itzel k'exooj nuub'an winaq k'in b'anatajinaq kaan chik		
☐ K'ajteem pa tinaamit owi pa juyu' k'ajteem nuuya' nima k'irasaaq ☐ B'ojb'o'em, eeleem, tixooj Itzel taq naquun ☐ Moloj rii'il kumaal winaqii', k'iyaa' owi nimaq taq moolooj kixin winaqii'. Sokotajik pa taq ☐ ch'ijch' aral winaqii' ☐ Julee' chik: ☐		
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj
05 de enero de 2020	05 de enero de 2021	Rubén Alberto González Cruz 3925-4682

Rusamajixik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtajineem.

Rusamajixik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtajineem.

K'ojlib'al 3

Ko'li Chojq'aq'iil chi paan ja tijob'al jaay

Rub'eyaliil: ch'ob'ooneem chi rii ja ko'li chojq'aq'iik chi paam ja tijob'al jaay. Ja chi nok k'amb'al tzii nk'ujt opoon jun k'ojlib'al nojisaan chik chi re tzii ma qatzii ta.

3. KO'LI CHOJQ'AQ'IIL CHI PAAN JA TIJOB'AL JAAY

Ruchojliik naquun, jaay, ee jaru' ajtijoxeelaa, ajtijoneelaa k'in ee k'amol taq b'eeey ee uk'a'l saamaaj

Pa tijob'al ne'eqaaji ee 350 ajtijoxeelaa, ee 20 winaqii' jar ee ajtijoneelaa, ee k'amol taq b'eeey k'in nimaneeelaa. Ee 12 ja jaay nya' wi ja tijooneem, 400 tz'ub'ulib'al, 15 ch'ajtaal kixiin jar ajtijoneelaa, 20 ch'akat, 1 Nik'ob'al rixin kematz'ijb', 1 k'ojlib'al wuu, 1 b'amb'al ejtz'aaneem, 1 jaay rixin k'amol b'eeey, 1 jaay kixiin jar ajtijoneelaa, 3 jaay rixin uk'aan saamaaj, 1 taas rixin chulub'al, 1 jun k'ojlib'al ya' ruk'aan 1,200 puname't, 1 sik'ib'al, 1 ya'ol ruchojq'a' k'amakematz'ijb' k'in 1 sik'ib'al rixin pa jaay.

Tajuxu' chi re jun X ja kajparaaj, ja taq na'ojiil ja nuuk'am rii' ruk'iin ja nkooji chi paan ja tijob'al.

Ko'li chojq'aq'iil mokajiil

- ☐ K'oli jun mookaaj winaqii' ja nesamaj chi rii ruk'ayeewaal rixin ruchojq'aq'iil tijob'al..
- ☐ Ja k'amol b'eeey, ajtijoneelaa, ajtijoxeelaa, k'in julee' winaqii' chik ee rixiin ja tijob'al nek'eje'e toq nk'amar rii'il chi rii ja ruchojq'aq'iil k'in loq'oq'on rii'il.
- ☐ Ee k'oli winaqii' ja k'o kinaa'ooj chi re nimaaneem k'in to'ooneem chi ke ajtijoxeelaa ja ma ee taq tz'aqat ta.
- ☐ K'oli ruk'ojlib'al ya', ch'ijch' ya'ol k'irasaq, b'amb'al sik'iineem ja utz nkoxi ja toq k'o rajawaxiik rixin ajninaq.
- ☐ K'oli ruk'ojlib'al aq'oom rixin najb'eeey to'ooneem, telelan ch'ajt, chupub'al q'aaq' k'in naquun rixin sik'ib'al jani chi re taluch'ijch'.
- ☐ K'oli ja na'ojiil k'in naquun rajaeaxiik ja ntab'exi ja mookaaj rixin tijob'al ja toq k'oli rajawaxiik rixin ajninaq owi ruk'ayeewaal. (jani' chi re moloj rii'il kuk'iin k'amol b'eeey) k'oli jun rucholajil saamaaj ja nmajb'ex eel chik wi jutii ja tijooneem, maski majaan qas ta utz rumaal jun ruk'ayeewaal xq'aaxi.

Ko'li chojq'aq'iil rixin ruuwach uleew (b'aar k'o wi)

- ☐ Ja tijob'al jaay taaj nimajtaj rumaal ja ruk'ayeewaal xtz'etetaj opoon.
- ☐ Ja tijob'al jaay chi ri' k'o wi' pa ruub'eeey kab'araqan. Tz'etonee pa k'amak'ojlib'al rixin Insivumeh.
- ☐ Ja tijob'al jaay chi ri' k'o wi chi runaaqaa npeewi ujl, nuumol rii'ya owi puluw q'aaq' juyu'.

Ko'li chojq'aq'iil rixin jaay

La k'ooli rub'iixiik chi re b'ajan k'in naq xb'ajn chi re rub'ajniik ja tijob'al jaay.

- ☐ La k'o rukowiil ja jaay ya'oon chi wach nsijl rumaal kab'araqan.
- ☐ Ja ruuwi' nuukoch' nimaq ruxulaa' juyu', nimaq jab', nuuq'i rajlaal chaaj rixin juyu' nqaaj pa ruuwi', saqb'och, julee' chik.

- ☐ Ja ruuwi', k'axtoon, ruuwach uleew, kumuk, nuk'uj k'irasaqiil, chulub'al, q'aaxal ya', ruuchii' k'in okib'al saq, ninujk'i chi ri' chi ri'.
- ☐ B'anoon chi k'exooj chi re ja jaay ja xa ruqasan chik ruchojq'aaq'.
- ☐ Ja nik'ob'al owi yojkonib'al ja b'aar nk'ojl wi aq'oom b'anoon rub'ajniik owi julee' naquun nuutz'am q'aaq' k'oli rukowilaal ya'oon.

Ko'latzii: ja wi ma k'o ta jaa wa' q'alajisaxik ri' ja CGER utz nuk'utuj to'oneem chi ke ri'jaa' pa tinaamit k'in nimaq taq ajtijoneelaa' ee rixiin ja Dideducs, ja kojtaq ja ruwinaqiriik k'in rub'ajniik ja tijob'al taq jaay.

Ko'li chojq'aq'iil rixin puwaq

- ☐ Ja tijob'al jaay la k'o rupuwaq ja nk'aatzini nukoj la chi rii samajineem ja toq k'ooli nimaq ruk'ayeewaal.
- ☐ Ja tijob'al jaay la k'o rupuwaq ja nk'aatzini nukoj la chi ruchojmixik rii' chi nuk'ulub'a ruuwach ruk'ayeewaal rixin ajninaq.
- ☐ La k'ooli puwaq kanoon kuk'iin ja mookaaj ee rixin tijooneem ja ma xa xar ta ruuyoon ja ya'oon chi re najbeey.
- ☐ Ja mookaaj ee rixin tijooneem la k'o kipuwaq ja nkitoob'eej ko'lirisan ruuwach ja ruk'ulub'axiik ja toq k'ooli nimaq ruk'ayeewaal rixin ajninaq.

Ko'oli chojq'aq'iil rixin nuk'uj rii'iil

- ☐ Ja pa tijob'al jaay la ee k'ooli mookaaj nkeeya' to'oneem ja toq k'ooli ruk'ayeewaal. (jani' chi re ja nepa'e chi keewach julee' chik, julee' chik mookaaj)
- ☐ Jar ee pa'l chi keewach ajtijoxeelaa' k'in julee' chik ee rixin mookaaj rixin tijooneem ja nkeeya' to'oneem, ch'ob'oj chi rii ruk'ayeewaal ja nuuya' poqon chi re ja tijob'al jaay.
- ☐ La ee k'ooli chi paam ja tijob'al jaay winaqii' nimaq k'in utz kinaa'ooj ja nekowiini netzijon kuk'iin julee' winaqii' chik ja ma ee kachib'iil ta pa mookaaj tijooneem
- ☐ Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' k'in ee pa'l chi wach ja k'ooli k'in nkeek'ut utzilaj kinaa'ooj chi re ja mookaaj tijooneem.
- ☐ Ja k'amol b'eeey, ajtijoneelaa' k'in ee pa'l chi wach la chi ri' k'o wi koochooch ja b'aar k'o wi ja tijob'al jaay.
- ☐ Ja tijob'al jaay k'ooli ronojeel ja nq'alajisaani k'in k'aak'a kixiin chi kijunjunaal jar ajtijoxeelaa' Jani' chi re, b'aar k'o wi koochooch, ajilab'al rixin sik'ib'al rixin chi koochooch, ajilab'al k'in b'aar k'o jaay rixin b'aar nesamaj wi jar ee pa'l chi kii, julee' sik'ib'al chik rixin ajninaq, k'in julee' chik.
- ☐ Ja tijobpal jaay k'ooli winaq aq'omaaneel ruk'iin ja nusamajij ch'ajch'ojiil.

Ko'li chojq'aq'iil naa'ojiineem

- ☐ Ja mookaaj tijooneem ee kowininaq chi ja kirajawaxiik k'in naq kik'utuun ee k'ulub'aan kumaal ja k'amol taq b'eeey.
- ☐ Ja ronojelaal ja tijooneem

- ☐ Los contenidos curriculares contribuyen a la formación de la “cultura de prevención” entre los estudiantes.

Ko'li chojq'aq'iil rixin tijooneem

- ☐ Rumaal chi ma qas k'iy ja naa'ooj ruk'aan ja ruuwach tijoone nya'taji, ma tuuya' k'aas chi nb'ajn ta ojtaqiineem chi riij ruk'ayeewal k'in julee' k'exooj chik rixin ruuwach uleew k'in qas k'ooli ruchojliik chi keewach ja winaqii'.
- ☐ Ja naa'ooj ja ruk'aaj jar ojtaqiineem rixiin ja CNB chi ronojelaal ruweqa'iil ja tijooneem ma tuuya' to'oneem chi rij naa'ooj ja naq qas nuub'an ja ruuwach uleew k'in k'ooli xa nuuya' ruk'ayeewaal, rumaal chi ma qas ta ruk'amoon rii' chi utz. Jar ajtijoneelaa' ma ti keek'ut ja
- ☐ to'oneem kixiin ja winaqii' ja kojtaq naa'ooj kixiin jar ati't mama' cha utz nesamaj kuk'iin jar ajtijoxeelaa' chi ja loq'olaj ruuwach uleew k'in ja k'amoj rii'iil nraajo' kuk'iin ja winaqii'. Ja tijooneem ma qas ta k'o nimaaneen nuuk'ut, loq'oq'on rii'iil k'in sijpan nimaaneem kixiin jar
- ☐ ajtijoxeelaa'.

Ko'li chojq'aq'iil rixin b'ajnikiiil

- ☐ Ja tijooneem ma tuuya' to'oneem chi re ja “naa'ooj tz'etoj rii'iil chi wach ruk'ayeewaal” pa tinaamit.
- ☐ Jar ee pa'l chi kii jar ajtijoxeelaa' ma ti keekoj kii' chi paam ja saamaaj chi ruko'lirisaxiik
- ☐ ruk'ayeewaal chi paan ja tijob'al jaay.
- ☐ K'ooli chi paam ja tijob'al owi pa tinaamit ruk'ayeewaal chi re tijoj ltzel q'ayiiis, ch'a'ooj owi ala'oomaa', ja xa nuko'lirisaj ruchojq'aaq' to'oj rii'iil chi wach ruk'ayeewaal rixin ruuwach uleew.

Ko'li chojq'aq'iil rixin k'aslemaliil chi wach uleew.

- ☐ Ja k'aslemaliil chi ruuwach uleew ja b'aar k'o wi ja mookaaj tijooneem xa tz'ilo'tajinaq chi utz rumaal chi ma nuk'uun ta.
- ☐ Jar ee k'o chi paan ja mookaaj tijooneem ma ti qaaj pa keewi' ja rub'eeyaal ja loq'olaj ruuwach uleew ja b'aar ee k'o wi.
- ☐ Ja b'aar k'o wi ja tijob'al jaay xa k'o tz'iil chi utz owi ma utz nb'ajn chi re ruch'axiik ja q'ayiiis.

Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj
05 de enero de 2020	05 de enero de 2021	Rubén Alberto González Cruz 3925-4682

K'ojlib'al 4

Pa'leem chi nya'taj ruk'ayeewaal chi paam ja tijob'al jaay

Rub'eyaliil: tak'utu ja ruk'ayeewaal ja jani' ja xib'iineel xel to chi rij ja tz'etooj rixin ko'li chojq'aq'iil. Ja chi nok k'amb'al tzii nk'ujt opoon jun k'ojlib'al nojisaan chik chi re tzii ma qatzii ta.

4. PA'LEEM CHI NAYA'TAJ RUK'AYEEWAAL CHI PAAM JA TIJOB'AL JAAY

Ja chi ronojisaxiik jaa wa' jun k'ojlib'al ri' nkooji ronojelaal ja kajparaaj ja xnojisax kaan tac hi paan ja k'ojlib'al 3. Nuuk'ut ja ko'li chojq'aq'iil ja k'o chi paan ja tijob'al jaay kaamiik. Nchololoxi chi junjunaal k'in nik'ujti ja naq ruk'ayeewaal nuuya' ja wi nb'anataji juun owi k'iy jaa ri' k'exooj ja nuuya' xib'iineem k'o kaan chi paam ja k'ojlib'al 2

- Ko'li chojq'aq'iil rixin mokajiil
- Ja chi paam ja tijob'al jaay rajawaxiik rukowiil ja kichojq'a jar ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ja naq nekiloq'oq'ob'eej winaqii' ja ma ee taq tz'aqat ta.
- Ja tijob'al jaay ma qas kow jar uleew ja k'o wi.
- Ma konojelaal ta ja winaqii' nk'amar kinaa'ooj ja toq ntzijox kowilaal.
- Ma qas nek'eje'e k'in ma ti keekoj kii' ja mookaaj tijooneem chi paam ja toq nchojmix ruko'lirisaxiik ruk'ayeewaal k'in runujk'iik.
- Ko'li chojq'aq'iil rixin puwaq
- K'o na ja puwaq nraajo ja ruko'lirisaxiik, nchojmib'axi ja ruxamaliil ja tijob'al jaay.
- Rajawaxiik nk'utux puwaq ja nloq'b'ex naquun nk'aatzini.
- Ko'li chojq'aq'iil rixin nuk'uj rii'iil
- Ma qas ta nel keek'u'x nek'eje'e ee jun jun jar ajtijoneelaa'.
- K'ooli nuk'uj rii'iil ja ntob'ex rii'iil chi wach ruk'ayeewaal rixin rukowilal ajtijaal.
- K'ooli k'amoj rii'iil b'anoon kuk'iin k'amol taq b'eey.
- Xa ti jutz'iit ja nuk'uj rii'iil kib'anoon jar ee pa'l chi wach.
- Ko'li chojq'aq'iil tijooneem
- Jar ajtijoneel ma ti tuuk'ut ja naa'ooj ruk'aan ja CNB ja nutzijoj ruk'ayeewaal.
- K'ooli rub'iixiik rutzijoxiik nuk'uj ruk'ayeewaal ja nok chi re rukowilal ajtijaal ja nuuya' Colred, Comred, Codred, Corred, Comred owi Insivumeh
- Xa ti jutz'iit k'amb'ajaaneem, elesan rachib'al ja chi nojtaqixi naq rajawaxiik nb'anataji ja wi nya'taj jun ajninaq.
- Ko'li chojq'aq'iil xamaliil
- Xamaliil jaay ja ma ti tuukoch' kab'araqan.
- K'ooli ruuwach xaan paxinaq owi ma utz chik ta.
- Ma ee chapoon ta ja k'ojlib'al wuuj chi ruuwach xaan.

Ja wi nya'taji juun chi ke ja k'exooj ja neruuk'ut jaa wa' ko'li chojq'aq'iil ri, ja poqonaal k'in tzaqooj chi paam ja tijob'al jaay jaa wa' nuuya'ri':

- Netzaaq to ruuwach xaan, ruuwi' jaay k'in k'ojlib'al wuuj.
- Ajtijoxeelaa' owi ajtijoneelaa' nesokotaji.
- Ajtijoxeelaa' owi ajtijoneelaa' netz'ape'i. Ajtijoxeelaa owi ajtijoneelaa nekami. Nkeeb'an itzeel ja taq kematz'ijb'.
- Ntz'ape kaan ja tijob'al jaay.

Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eeey npa'e chi rijj saamaaj
05 de enero de 2020	05 de enero de 2021	Rubén Alberto González Cruz 3925-4682

K'ojlib'al 5

Rejtaal ruko'lirisaxiik ja ko'li chojq'aq'iil chi paan ja tijob'al jaay

Rub'eyaliil: tanojisaaj ja kajparaaj ja nak'utb'eej ja saamaaj ja xtib'anataji ja nuko'larisaaj ja ko'li ruchojq'aq'iil k'ooli chi paan ja tijob'al jaay. Ja chi nok k'amb'al tziiij nk'ujt opoon jun k'ojlib'al nojisaan chik chi re tziiij ma qatziiij ta.

5. REJTAAL RUKO'LIRISAXIIK JA KO'LI CHOJQ'AQ'IIL CHI PAAN JA TIJOB'AL JAAY

Rub'anoon ja ko'li chojq'aq'iil	Samajiineem	Ee Pa'l chi riij ja ruk'utuxiik	Ramaaj ja nsamajix wi			K'atziineel nk'utuxi
			1 iik'	1 iik'	1 juunaa'	
Ja pa tijob'al owi k'ojlib'al rixin ojtaqiineem ma kojtaq ta jar ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' naq nb'ajn chi re kinimaxiik winaqii' ma ee tz'aqat ja toq k'o rajawaxiik rixin ajninaq.	Kitijoxiik ajtijoneelaa' rumaal to'oneem kixiin winaqii' ee rixin Conadi k'in winaqii' ee to'oneelaa'.	K'amol k'in ajtijoneelaa' nechapari	X			Jaay, wuuj tz'ijb'aan ruuwach k'in rixin pa jaay, ee paxil rub'eeyaal k'in ko'li wa'iim
Ja toq ma k'o ta chojmin rii'iil ja nya'owi nimaaneem chi wach ruk'ayeewaal	Nuk'uj rii'iil k'in tijon rii'iil chi ke mookaaj winaqii' ee ko'lirisal ruk'ayeewaal	K'amol b'eeey rixin CGER		X		Naquun nk'utuwi, ee paxil rub'eeyaal k'in julee' chik rajawaxiik
Naquun k'in k'ojlib'al wuuj ma chapoon ta hi wach xaan	Keechapari ja naquun k'in k'ojlib'al wuuj chi wach xaan	Winaqii' ee nimaneelaa'	X			Kalawux, tob'ib'al, b'ajib'al, sutakalawux
Ruxamaliil ja jaay ma ti tuukoch' kab'araqan	Ya'oj rukowiil jaay	K'amol b'eeey rixin CGER k'in ajtijoneelaa' nechapari			X	Naquun nkooji chi re b'anoj jaay k'in rusamajixiik'
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eeey npa'e chi riij saamaaj		
05 de enero de 2020		05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682		

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtaqiineem.

K'ojlib'al 6

Nuk'uuj chi re ja mookaaj nsamaj chi riij ruk'ayeewaal –CGER-

Rub'eyaliil: tanojisaaj ja kajparaaj cha njajch wi ruuwach saamaaj ja jani' ja winaqii' ee k'ooli. Ja chi nok k'amb'al tzii nk'ujt opoon jun k'ojlib'al nojisaan chik chi re tzii ma qatzii ta.

6. NUK'UUJ CHI RE MOOKAAJ NSAMAJ CHI RIIJ RUK'AYEEWAAL -CGER-

Ejqaleemaal	B'ii'aaj/sik'ib'al (k'amol b'eey)	B'ii'aaj/sik'ib'al (ruukaab')	B'ii'aaj/sik'ib'al (winaqii' ee to'oneelaa')
K'amol b'eey rixin CEGER	K'amol b'eey José Martínez / 2222-2222	Ajtijooneel Rubén González / 2222- 2223	
Saamaaj chi nuq'alajisaj chi keewach winaqii'	Ajtijooneel Leslie Salas / 2222-2237	Ajtijooneel Fabio Domínguez / 2222- 2237	
Taas rixin jachol ruuwach k'atziineel	Ajtijooneel Alejandro Mancilla / 2222-2234		
Taas rixin cholajil saamaaj	Ajtijooneel Cecilia Orellana / 2222-2227	Ajtijooneel Miguel Ramos / 2222-2228	
Taas rixin samajiineem –Ejqaleemaal rixin tz'etooj, nimaaneem chi re utzil wachiil rixin ajtiijaal –Ejqaleemaal rixin to'oneem piixaab', ejqaleemaal rixin cholajil tijooneem	Ajtijooneel Ernesto Paz / 2222-2229 Aachi' Felipe Ramírez / 2222-2225	Ajtijooneel Mirna Batres / 2222-2230 Taa' Francisco Batres / 2222-2226	Ajtijooneel Lester Lemus / 2222-2231 Ajtijooneel Ana Silva / 2222-2232 Ajtijooneel Boris Mejía / 2222-2233
Taas rixin ch'ob'ooj nuk'uuj	Ajtijooneel Ramiro Díaz / 2222-2235 Ajtijooneel Angela Pérez / 2222-2224	Ajtijooneel Fredy Suárez / 2222-2236 K'amol b'eey José Martínez / 2222-2222	
Q'iiij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iiij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj	
05 de enero de 2020	05 de enero de 2021	Rubén Alberto González Cruz 3925-4682	

Q'alajisaxik: ja runujk'iik' ja CGER ya'tal k'ejxik chi riij ja naq nraajo' ja saamaaj chi riij ruk'ayeewaal ja ntz'eteri. Ja k'amol b'eey npa'e chi wach ma ruuyoon chi riij ja saamaaj, rajawaxiik nuk'utuj ruto'iik chi ke ja molaaj rixin CGERSE chi rub'ajniik ja nsamajixi.

K'ojlib'al 7

Keeb'ii' ja mookaaj ee to'oneelaa' toq k'ooli ajninaq rixiin

Instrucciones: Llenar las casillas con información actualizada y verificada, para que sea útil en situaciones de emergencia. El formulario lleno le sirve de ejemplo.

7. KEEB'II' JA MOOKAAJ EE TO'ONNEELAA'TOQ K'OOOI AJNINAQ RIXIIN		
Moolaaj/Mookaaj	B'ii'aaj owi sik'ib'al	
To'oneelaa' ma ee tojoon ta	122	
To'oneelaa' rixin q'atb'al tziiij	123	
To'oneelaa' rixin wi'atinaamit	1554	
Ruuq'a' aq'omab'al jaay	2222-3333	
Nimaq'omab'al jaay	2222-4444	
Chajil winaqii' rixin Amaq'	110	
Chajiineel kixin ch'ijch'	1551	
Moolaaj pa wi'atinaamit ee ruuq'a' raqan ja Conred	2121-1212	
Moolaaj rixin tinaamit tz'etol ruk'ayeewaal	2121-1258	
Moolaaj k'amol b'eey rixin tinaamit ko'lirisal ruk'ayeewaal	119	
Moolaaj ko'lirisal ruk'ayeewaal	2222-5555	
K'ayil k'irasaq	2222-7777	
K'ayil ya'	2222-8888	
Juun chik: IGSS	128	
Julee' chik:		
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riiij saamaaj
05 de enero de 2020	05 de enero de 2021	Rubén Alberto González Cruz 3925-4682

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojqatjiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojqatjiineem.

k'ojlib'al 8

Rucholajiil ruya'iik kina'ooj jar ee rixiin ja CGER

Rub'eyaliil: tanojisaaj ja kajparaaj ja naq nraajo' ja rajawaxiik chi re ruya'iik kina'ooj ja winaqii' xechapari'. Ja k'ojlib'al nojisaan cha nooki k'amb'al tziij.

8. RUCHOLAJIIL RUYA'IIK KINA'O'OJ JAR EE RIXIIN JA CGER							
Naq nk'ujti chi ya'oj naa'ooj (nk'amari ja naq kisaamaaj)	Ee jaru' winaqii' nya' kina'ooj		Moolaaj ja nya'owi ja naa'ooj	Winaq nq'ijloxi' ajilib'arl rixin sik'ib'al	Ramaaj ja nb'anataj wi	K'atz'iineel k'ooli	K'atz'iineel nk'utux na
	ACHI'II'	IXOQII'					
Najb'eey to'oneem	5	5	Cruz Roja	Marisol López / 2345-2345	3 iik'	Tijob'al, naquun rixin pa tz'ijb'ajaay rajawaxiik	Ajtijooneel chi riiy najb'eey to'oneem
Q'alajisaxik chi keewach winaqii'	3	2	Q'atb'al tziij (COMRED)	Eduardo Zepeda / 5445-5445	2 iik'	Tijob'al, naquun rixin pa tz'ijb'ajaay rajawaxiik	Ajtijooneel tz'ajoj naquun
Rusamajixiik k'in ruk'ujlik ruuwach	8	7	Ajtinaamit (COLRED)	Fausto Domínguez / 3171-3171	4 iik'	Tijob'al, naquun rixin pa tz'ijb'ajaay rajawaxiik	Ajtijooneel tz'ajoj naquun
Ojtaqiineem k'in na'ojiil kixin ati't mama'	2	2	Ajtinaamit (nim ruuq'iij ajtinaamit)	Santiago Pérez / 3171-3171	6 iik'	Tijob'al, naquun rixin pa tz'ijb'ajaay rajawaxiik	Ajtijooneel tz'ajoj naquun
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'			Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riiy saamaaj		
05 de enero de 2020			05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682		

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtaqiineem.

K'ojlib'al 9

K'atziineel rixin samajib'al ja rajawaxiik nkooji

Rub'eyaliil: tanojisaaj ja kajparaaj chi re nuuk'am rii' ruk'iin ja xilitaji. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tziiij ma qatziiij ta.

9. K'ATZIINEEL RIXIN SAMAJIB'AL JA RAJAWAXIIK NKOOJI						
Ruchololoxiik ja k'atziineel	K'ooli k'in ja wi k'a utz na ja k'atziineel		K'aatz'iineel rajawaxiik na	Pa'l chi riiij rukonoxiik	Ramaaj ja nilitaj wi	Rajil ronojelaal
	Jaru'	K'a utz owi ma utz ta				
K'oxa xamparemo	2	Utz na	12	Ajtijooneel Ramiro Díaz	1 iik'	Q 600.00
B'otzaq'ab'aaj tz'uum	0	—	14	Ajtijoonel Ramiro Díaz	1 iik'	Q 350.00
woopawach	0	—	14	Ajtijooneel Ramiro Díaz	2 iik'	Q130.00
B'otzachi ka'i' ruuwach	0	—	14	Ajtijooneel Ramiro Díaz	2 iik'	Q 180.00
Kuta katoon saqsoj kaq tz'ajoon	10	Utz na	2	Ajtijooneel Ramiro Díaz	1 iik'	Q 400.00
Kaxlan pirij						
Tzijiib'al b'eey						
K'ojob'al b'otzachi'						
Tasb'al tale'k (k'utb'al)						
T aluch'ijch'sik'ib'al						
Julee' chik:						
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riiij saamaaj		
05 de enero de 2020		05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682		

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Formato 10 K'atziineel rixin rutz'ejtiik chupuj q'aaq'

Rub'eyaliil: tanojisaaj ja kajparaaj chi re nuuk'am rii' ruk'iin ja xilitaji. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tziij ma qatziiij ta.

10. K'ATZIINEEL RIXIN RUTZ'EJTIK CHUJ Q'AAQ'						
Ruchololoxiik ja k'atziineel	K'ooli k'in ja wi k'a utz na ja k'atziineel		K'aatz'iineel rajawaxiik na	Pa'l chi riij rukonoxiik	Ramaaj ja nilitaj wi	Rajil ronojelaal
	Jaru'	K'a utz owi ma utz ta				
Utzilaj tziyaq to'oneel	—		3	Ajtijooneel Fredy Suárez	6 iik'	Q 1200.00
Ya'	0	Utz na	2	Ajtijooneel Fredy Suárez	2 iik'	Q 200.00
Chupub'al q'aaq' ja nuuk'am rii' ruk'iin naq ja nk'aati						
wuquw	—	—	2	Ajtijooneel Fredy Suárez	2 iik'	Q 800.00
Sib'achaaq CO2	—	—	—	—	—	
Xolon poqoq BC	—					
Xolon poqoq ABC	2	Utz na	3	Ajtijooneel Fredy Suárez	3 iik'	Q 600.00
Chupb'al						
Kaxlan taq poqoq	—	—	—	—	—	
Sanayi'	—	—	5 pajb'al	Ajtijooneel Fredy Suárez		
Julee' chik:						
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj		
05 de enero de 2020		05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682		

K'ojlib'al 11

K'atziineel rixin saamaaj chi riij najb'eeey to'oneem

Rub'eyaliil: tanojisaaj ja kajparaaj chi re nuuk'am rii' ruk'iin ja xilitaji. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tziij ma qatziij ta.

11. K'ATZIINEEL RIXIN SAAMAAJ CHI RIIJ NAJB'EEY TO'OONEEM						
Ruchololoxiik ja k'atziineel	K'ooli k'in ja wi k'a utz na ja k'atziineel		K'aatz'iineel rajawaxiik na	Pa'l chi riij rukonoxiik	Ramaaj ja nilitaj wi	Rajil ronojelaal
	Jaru'	Utz owi ma utz chik ta				
Ch'apaq ya'	2	Utz na	2	Ajtijooneel Ramiro Díaz	1 iik'	Q 30.00
çLame't kowaya'	1	Utz na	3	Ajtijooneel Ramiro Díaz	1 iik'	Q 20.00
Lame't aq'omasokotajik	0		2	Ajtijooneel Ramiro Díaz	2 iik'	Q 30.00
K'ajaya'	0		3	Ajtijooneel Ramiro Díaz	2 iik'	Q 50.00
Ch'ajch'oj b'o'j	1	Utz na	6	Ajtijooneel Ramiro Díaz	1 iik'	Q 50.00
Ch'ajch'oj pish'al						
Yuquq pish'al						
Q'olatasb'al						
Qasab'al aaq'						
K'atan ejtab'al						
Aq'oma'objb'						
Chuq'ab'aaq						
Yab'al uxlaa'						
Q'oraaq'oom						
Tz'apasokotajik						
B'otzachi'						
Kowil qulaaj						
Telelan ch'ajt						
Nimaq taq aq'oom						
K'ooj RCP						
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eeey npa'e chi riij saamaaj		
05 de enero de 2020		05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682		

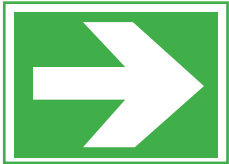
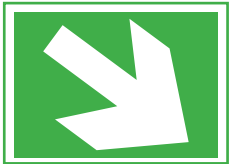
Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojqatziineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojqatziineem.

K'orlib'al 12

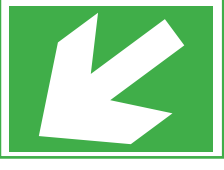
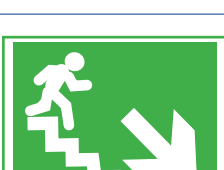
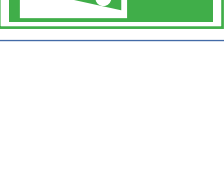
Rajawaxiik rixin nyab'ex rejtalil ja tijob'al jaay

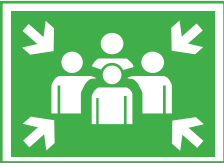
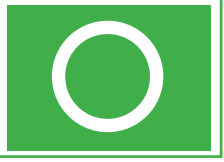
Rub'eyaliil: tanojisaaj ja kajparaaj chi re nuuk'am rii' ruk'iin ja xilitaji. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tziij ma qatziiij ta.

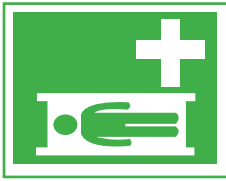
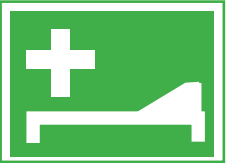
12. RAJAWAXIIK RIXIN NYAB'EX REJTALIIL JA TIJOB'AL JAAY						
Naq ruuwach rejtalil	Tib'ij tziij	Rejtaalil k'ooli	Rejtaliil najawax na	Pa'l chi riiij rukonoxiik	Ramaaj nilitaj wi	Rajil ronojeel
Señalización de acuerdo a NRD2						
	B'EEY RIXIN EELEEM	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
		0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
		0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
						
						
						

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

12. RAJAWAXIIK RIXIN NYAB'EX REJTALIIL JA TIJOB'AL JAAY						
Naq ruuwach rejtaaliil	Tib'ij tziij	Rejtaaliil k'ooli	Rejtaliil najawax na	Pa'l chi riij rukonoxiik	Ramaaj nilitaj wi	Rajil ronojeel
	B'EEY RIXIN EELEEM	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
		0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
	B'EEY RIXIN EELEEM RUK'AAN KUMUK	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
						
						
						
						
	ELEB'AL RIXIN AJNINAQ					
						

12. RAJAWAXIIK RIXIN NYAB'EX REJTALIIL JA TIJOB'AL JAAY						
Naq ruuwach rejtaaliil	Tib'ij tziij	Rejtaaliil k'ooli	Rejtaliil najawax na	Pa'l chi rijj rukonoxiik	Ramaaj nilitaj wi	Rajil ronojeel
	MOL'AL RI'IIL	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
	K'OJLIBAL KOW	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
	CHUPUB'AL	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
	PIRIY YA'OL RUB'IXIIX Q'AAQ'					
Rejtaliil rixin to'oneem chi ke NRD2						
	B'EEY RIXIN EEELEEM KIXIN WINAQII' MA EE TAQ TZ'AAQAT TA	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 q'iij	Q 100.00
						
						
						

12. RAJAWAXIIK RIXIN NYAB'EX REJTALIIL JA TIJOB'AL JAAY						
Naq ruuwach rejtalilil	Tib'ij tziij	Rejtaalilil k'ooli	Rejtaliil najawax na	Pa'l chi rij rukonoxiik	Ramaaj nilitaj wi	Rajil ronojeel
	TELELAN CH'AJT RIXIN NAJB'EY TO'OONEEM	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 días	Q 100.00
	K'OJLIB'AL RIXIN NAJB'EY TO'OONEEM	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 días	Q 100.00
	NAJB'EY TO'OONEEM	0	10	Ajtijooneel Lester Lemus	20 días	Q 100.00

K'ojlib'al 13

Rajawaxiik rixin sik'ib'al nq'ijlob'ax rii'iil

Rub'eyaliil: tanojisaaj ja kajparaaj chi re nuuk'am rii' ruk'iin ja xilitaji. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tziiij ma qatziiij ta.

13. RAJAWAXIIK RIXIN SIK'IB'AL NQ'IJLOB'AX RII'IIL						
Ruchololoxiik ja k'atziineel	K'ooli k'in ja wi k'a utz na ja k'atziineel		K'aatz'iineel rajawaxiik na	Pa'l chi riiij rukonoxiik	Ramaaj ja nilitaj wi	Rajil ronojelaal
	Jaru'	Utz owi ma utz chik ta				
K'ama q'ijlob'al rii'iil rixin pa jaay Megáfono	0	—	1	Ajtijooneel Rubén González	3 iik'	Q 2000.00
Raqb'al chi'aaj	1	Utz na	0	—	—	
xuul /piri'y	1	Ma utz chik ta	1	Ajtijooneel Rubén González	3 iik'	Q 200.00
Sik'ib'al						
Juun chik:						
Juun chik::						
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'iiaaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riiij saamaaj		
05 de enero de 2020		05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682		

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

K'ojlib'al 14

Ruq'ixiik ja k'ojlib'al rixin chojmin rii'iil k'in molb'al rii'iil ja wi nb'anataj eeleem

Rub'eyaliil: Taq'ijij ja k'ojlib'al rixin chojmin rii'iil k'in molb'al rii'iil; ja toq k'ooli rajawaxiik nb'anataj eeleem chi ronojeel ja ruupaam ja jaay. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tzij ma qatzij ta.

14. RUQ'IXIIK JA K'OJLIB'AL RIXIN CHOJMIN RII'IIL K'IN MOLB'AL RII'IIL JA WI NB'ANATAJ EELEEM

Nimalaj k'ojlib'al:	B'aar tikil wi taq chee'
Ruukaab' k'ojlib'al:	Rixin ejtz'ab'ab'al k'olaj
Roos k'ojlib'al : riij jaay	Nimalaj jaay

Tab'ana rachib'al ja b'aar nchojmix wi rii'iil

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

K'ojlib'al 15

Tz'ijb'an keeb'ii' ajtijoxeelaa', ajtijoneelaa' k'in rumookaaj ja
tijooneem ja nk'aatzin jun nimalaj nimaaneem chi ke

Rub'eyaliil: Netz'atari jar ajtijoxeelaa' ja wi ee k'ooli ma ee taq tz'aqat ta ja nk'aatzin jun nimalaj nimaaneem chi ke ja k'ooli rajawaxiik rixin ajninaq. Qas rajawaxiik jaa wa' julee' q'alajisaaneem chi nk'aak'arisaxi chi ri' chi ri'. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tziij ma qatziij ta.

15. TZ'IJB'AN KEEB'II' JAR AJTIJOXEELAA' / RI'JAA' JA NK'AATZIN JUN NIMALAJ NIMAANEEM CHI KE				
Instrucciones: Tanojisaaj jaa wa' jun k'ojlib'al ri' chi re keeb'ii' ja winaqii' ja nk'aatzin jun nimalaj nimaaneem chi ke pa tijob'al jaay, ja k'a wi ee k'ooli winaqii' ee kee wa' kib'ajniik, tajuxu' k'a ja kajparaaj k'in katq'aax chi riij ja jun k'ojlib'al chik.				
KAAMIIK MA EE K'O TA WINAQII' PA TIJOB'AL JAAY JA NK'AATZIN TA NIMALAJ NIMAANEEM CHI KE				
K'ooli k'in naq rub'anoon ja k'atziineel		B'aar k'o wi (tijob'al, tz'ijb'a jaay)	Nimaaneem rajawaxiik	Winaqii' ja neya'owi ja nimaaneem
Aachi'ii'	Ixoqii'			
Marco Antonio Domínguez Soto	—	Tijob'al 1 A	To'ik chi re b'iyajeem	Ajtijooneel Lucía Marroquín
	Fabiana Estela Marroquín Vargas	Tijob'al 3 B	To'ik chi re b'ijneel ch'akat chi nel eel pa tijob'al	Ajtijooneel Eugenio Margarito Solórzano Batres
Q'ii' ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'ii' ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj
05 de enero de 2020		05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682

K'ojlib'al 16

Ajilaaneem chi re ejqale'm

Rub'eyaliil: tanojisaaj ja kajparaaj chi re ruq'alajisaxiik ja k'ojlib'al molb'al rii'iil ja wi nb'anataj eeleem pan ajninaq chi re keeb'ii' jar ee pa'l chi rii' ja mookaaj nb'anataji. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tziij ma qatzij ta.

16. AJILAANEEM CHI RE EJQALE'M*								
B'aar nmojl wi rii'iil	Ruub'ii' ja pa'l chi rii'j mookaaj kixin ajtijoxeelaa'	Ee jaru' jar ajtijoxeelaa'/winaqii' ee rajawaxiik ja b'aar nmojl wi rii'iil		Ee jaru' ajtijoxeelaa'/winaqii' ne'el eel		Ee jaru' ajtijoxeelaa'/winaqii' ee tzajqinaq		
		Aachi'ii'	Ixoqii'	Aachi'ii'	Ixoqii'	Aachi'ii'	Ixoqii'	
Ejtz'ab'ab'al k'olaaj	Ajtinooneel Boris Mejia	20	40	20	40	0	0	
Nimalaj ruuwach jaay	Ajtijooneel Alejandro Mancilla	30	35	29	33	1	1	
Q'ii' ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'ii' ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'ee' npa'e chi rii'j saamaaj				
05 de enero de 2020		05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682				

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojqatjaaneem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojqatjaaneem.

Pajooneem chi riij najb'eey rupoqonaal

Rub'eyaliil: Nkooji jaa wa' jun k'ojlib'al ri' ja ntz'ijb'ax wi ja rupoqonaal chi ke winaqii' k'in jaay ja toq k'o jun ruk'ayeewaal xq'aax qaaj. Nooki chaqajaa' ntz'atb'exi ja wi k'ooli rajawaxiik nimaq taq nimaaneem owi ruchojmixiik ja xtz'ilotaji. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tziiij ma qatziiij ta.

18. PAJOONEEM CHI RIJ NAJB'EY RUPOQONAAL *	
Rupaajiik jajb'eey chi riij rupoqonaal	
Ja xb'anataj qaaj:	Q'ijj:
Kab'araqan	20 de enero de 2021
Ruchololoxiik ja ruk'ayeewaal xb'anataj qaaj	
Xuub'an qaaj jun kab'araqan pa taq 10:00 rixin aq'ab'iil ja xutz'iila' ja tijob'al jaay ja xeesokotaj w ijar ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa', kee ri' chi re xtz'ilotaji ja jaay.	
Poqonaal k'in tz'ilotajeem	
Ee jaru' winaqii' xe'el eel: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' 50 Ixoqii' 61 • Ajtijoneelaa': Achi'ii' 6 Ixoqii' 6 • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' 1 Ixoqii' 1 • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' 1 Ixoqii' 2 • Ee nimaneelaa': Achi'ii' 2 Ixoqii' 1 • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' 2 Ixoqii' 1 • Q'ijloneelaa': Achi'ii' 2 Ixoqii' 0	Ee jaru' winaqii' xesokotaji: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' 4 Ixoqii' 8 • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' 1 Ixoqii' 0 • Ee nimaneelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 1 • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' 2 Ixoqii' 1 • Q'ijloneelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 0
Ee jaru' winaqii' xenimaxi: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' 4 Ixoqii' 8 • Ajtijoneelaa': Achi'ii' 1 Ixoqii' 1 • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' 1 Ixoqii' 1 • Ee nimaneelaa': Achi'ii' 1 Ixoqii' 0 • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' 2 Ixoqii' 1 • Q'ijloneelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 0	Ee jaru' winaqii' ma ee k'o ta: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' 1 Ixoqii' 1 • Ajtijoneelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ee nimaneelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' 2 Ixoqii' 1 • Q'ijloneelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 0
Ee jaru' winaqii' xeeekami: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ajtijoneelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ee nimaneelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 0 • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' 2 Ixoqii' 1 • Q'ijloneelaa': Achi'ii' 0 Ixoqii' 0	Ruchololoxiik tz'ilotajeem xuub'an ja jaay: • Ka'i' ruuwach xaan rixin najb'eey taas xpaxi • Ja ruuwi' tzakb'al riikiil xa jalaal ma xtzaaj to. • 5 okib'al saq rixin najb'eey taas xpaxi. • Ka'i' ruuchii' ja jaay ma ti jaqataj chik.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtajiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtajiineem.

K'ojlib'al 17

Kijajchiik ajtijoxeelaa' chi ke nepa'e chi kij

Rub'eyaliil: Rajawaxiik nkkoji jaa wa' jun k'ojlib'al ri' ja toq nejajchi jar ajtijoxeelaa' ja toq k'ooli rajawaxiik rixin ajninaq. Xa keeyoon nepa'e chi kij, ja nk'ajq kij keewach rumaal ja jachol ruuwach saamaaj rixiin ja tijob'al jaay ja utz neruk'ama to jar ajtijoxeel ja toq k'o rajawaxiik rixin ajninaq owi jun nimalaja ruk'ayeewaal. Rajawaxiik nkeek'ut ja keewuuj ruk'aan keeb'ii' –DPI- k'in nkeejux jaa wa' k'ojlib'al ri'.

17. KIJAJCHIIK AJTIJOXEELAA' CHI KE NEPA'E CHI KIJ*	
Ruub'iii' jar ajtijoxeel:	Wachiil: H ☐ M ☐
Ruub'ii' jar ajtijoxeel:	
Ramaajil:	Weqa':
Rujajchiik ajtijoxeel nk'utux rumaal:	
Wuuj rixin b'ii'aaj:	
Ja wi ma k'o ta ruub'ii' ja winaq tz'ijb'aan pa wuuj ja nk'utuuni ja k'o chi paam ja tijob'al jaay, jaa ri' ma ti yaa' chi re nayab'ex na kiq'ijlooxiik jar ee pa'l chi rij.	
Rub'ajniik jar ajtijoxeel Tab'ij chi re ja winaq nk'utuuni naq rub'anoon jar ajtijoxeel: ☐ K'ooli, utz ruuwach ma k'o ta rub'anoon ☐ Xya'i najb'ey to'oneem chi re Ma k'o ta, elenaq eel ☐ K'amoon eel pa nimalaj owi alaj aq'omab'al (nb'iix eel b'aar k'o wi) Tzajqinaq ☐	
Jux rixin nk'utuuni ja toq najajch eel jar ajtijoxeel:	
Q'ij:	Ramaaj:
Ruub'ii' ja winaq rixin pa tijob'al jaay ja njacho eel jar ajtijoxeel:	

* Nkooji' rixin ajninaq

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtajineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtajineem.

Ruchololoxiik ja rajawaxiik chi re nimaaneem k'in nuk'uuneem		
- Rajawaxiik kik'amariik pan aq'omab'al ee 2 ajtijoxeelaa' ja xesokotaji chi utz chi ntz'ajti ja wi ma xeq'ajtaj ta. - Rajawaxiik tziij kuk'iin ee 3 ajtijoxeelaa' k'in ee 2 ajtijoneelaa' ja xkixib'ej kii' rumaal ja xb'anataj qaaj. - Ruchojmixiik ruuwach xaan xpaxi, ruuwi' jaay xtzajq to k'in ruuchii' jaay ma ti jaqataj chik.		
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj
05 de enero de 2020	05 de enero de 2021	Rubén Alberto González Cruz 3925-4682

* Nkooji' rixin ajninaq

K'ojlib'al 19

Samajiineem chi riij nuk'uuj

Rub'eyaliil: Tanojisaaj ja kajparaaj ja b'aar nuuk'ut wi ja samajiineem ja rajawaxiik chi re rukowilaal ja tijob'al jaay cha utz k'a nyaataj wi ja tijooneem ja toq q'axinaq kaan chik ja ruk'ayeewaal. Ja rajawaxiik utz nk'amar opoon nimaq taq nimaaneem chi ke ajtijoxeelaa' owi ajtijoneelaa' ja xyojtaj kaan kinaa'ooj. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aa'j chi re tziij ma qatziij ta.

19. SAMAJIINEEM CHI RIIJ NUK'UUNEEM*				
Rajawaxiik xilitaji	Samajiineem nraajo'	¿Naq nkoowini nuub'an?	¿Naq chi ramaajii?	K'atziineel rajawaxiik
To'ooneem chi re tziij kuk'iin ee 3 ajtijoxeelaa'	Nek'utux nimaq kinaa'ooj chi riij utzil wachiil rixin naa'ojiil chi ke ajtijoxeelaa'	Cruz Roja Kaq Xalq'at	10 q'iij	1 nim runaa'ooj 1 k'ojlib'al b'aar nyaataj wi utzil wachiil rixin naa'ojiil
Ruchojmixiik ruuwi' tzakb'al riikiil	Rulojq'iik naquun nk'aatzin chi re ruchojmiik jaay	Q'atb'al tziij	20 q'iij	Naquun nk'aatzin chi re b'anoj jaay k'in rusamajixiik
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aa'j k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj	
05 de enero de 2020	05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682	

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqineem.

K'ojlib'al 20

Ruchololoxiik tijon ri'iil chi rii'j k'amb'ajaaneem k'in tijtob'eneem.

I Rub'eyaliil: tanojisaaj ja julee' kajparaaj ri' ja b'aar nuuk'ut wi ja naq chi k'amb'ajaaneem ja nb'anataji chi paam jun juunaa', nk'aaq ruq'iijool, naq npa'e chi rii'j k'in k'atziineel. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tzii'j ma qatzii'j ta.

20. RUCHOLOLOXIIK TIJON RI'IIL CHI RII'J K'AMB'AJAANEEM K'IN TIJTOB'EENEEM						
Ruchololoxiik tijon ri'iil						
K'amb'ajaaneem	Ch'akooj	Ruq'iijool	Ramaajil ja tijon ri'iil	Npa'e chi rii'j	Ramaaj rixin ruchololoxiik	K'atziineel rajawaxiik
Ruti'tab'exiik	- Rukojojik jun k'amb'al tzii'j ja maxta kee ri' nb'anataji ncho'ib' rii'j naq nb'anataji. - Ya'oj ejqale'm k'in pa'leem chi rii'j - Ruq'alajisaxiik samajineem rixin pan ajinaaq.	20 de febrero	3 weqa'aq'iij	Ajtijoooneel Cecilia Orellana, Docente Miguel Ramos	10 q'iij	- K'ojlib'al tz'ijba'an nsik'ix chi keewach ja neke'e'e. - Rachib'al ja tijob'al jaay. - Rachib'al ja kisaamaaj ja CEGER, naq nb'anataj chi rub'ajniik.
Tijon ri'iil rixin ajinaaq	- Tijon ri'iil k'in utzilaj rub'ajniik ja naquun rixin ajinaaq. - Tijon ri'iil chi rii'j k'amb'ajaaneem owi rusaamaaj ja CGERSE nuub'an. - K'ijyirisan naa'ooj chi rii'j ja rub'eeyaal k'in ja rawaxiik nk'ulb'ex ruuwaach jar ajinaaq rixiin.	15 de mayo, 12 de junio y 16 de agosto	2 weqa'aq'iij	Ajtijoooneel Miguel Ramos, Docente Mirna Batres	5 q'iij	- Winaq ya'ol naa'ooj k'in rojtaq ja tijon ri'iil nb'anataji. - Rachib'al ja kisaamaaj ja CEGER, naq nb'anataj chi rub'ajniik. - Naquu' k'in k'atziineel ja rajawaxiik nkooji chi paan ja tijon ri'iil nb'anataji.
Utzilaj tijon ri'iil	- Elesan rachib'al jun ajinaaq rixiin. - Ntijobexi jar utzilaj k'amoj ri'iil. - Ruk'ujitik nimaq ruk'ayeewaal k'in qatzii'j ja nelesax rachib'al pa jun ti ko'ililaj ramaaj.	5 de febrero, 6 de julio	2 weqa'aq'iij	Ajtijoooneel Ernesto Paz, Docente Lester Lemus	5 q'iij	- Rachib'al ja kisaamaaj ja CEGER, naq nb'anataj chi rub'ajniik. - Rucholaajil ja b'aar k'o wi ajinaaq rixiin. - Wuuj ruk'aan ja ruk'ayeewaal rixin k'amb'ajaaneem.
Elesan rachib'al	- Rutijob'exiik ja rukowilaal jar ajitijaal. - Ruk'amb'ajaxiik ja kichojoq'aaq' ja mookaaj tijoooneem chi ruk'ulub'axiik. - Ja tijon ri'iil nb'anataji rachib'al pa qatzii'j tzii'j ja k'o ko'seem k'in k'ooli ko'li ramaaj ja kani qatzii'j wi ja nb'anataji. - Rusijjik k'atziineel, winaqii' mookaaj, naquun k'in winaqii' ee rixin k'iylilaj mookaaj.	30 de enero de 2020	4 weqa'aq'iij	Ajtijoooneel Mirna Batres, Docente Ramiro Díaz, Ajtijoooneel Fredy Suárez, Docente Lester Lemus	15 q'iij	- Rucholaajil rukowilaal ajitijaal. - Nesamaajini. Utz nee'ook ajtijoxeelaa' xarwari ntz'eteri ja wi ma k'o ta xib'en ri'iil chi rii'j cha utz k'a ma ti ka'mulux ruxibexiik ja toq nuub'an rachib'al. - Ntzijoxi ja tijon ri'iil ja b'aar nb'anataj wi cha utz k'a ma xa qatzii'j ti kooj wi. - Ch'jch' kixin yawa'i'i; konojelaal jar ajtijoxeelaa' k'in ajtijoooneelaa' nkeekoj naquun k'atziineel k'in winaqii' ee rixin k'iylila mookaaj.
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ri'aa'j k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol beey npa'e chi rii'j saamaaj		
05 de enero de 2020		05 de enero de 2021		Rubén Alberto González Cruz 3925-4682		

Paraaj 8

Tz'aqatiil

- 8.1 Rub'eyaliil k'in Chojmilaal
 - 8.1.1 Rub'eyaliil rixin Sendai rixin ruko'lirisaxiik ruk'ayeewaal (2015-2030)
 - 8.1.2 Chojmilaal Nimaamaq' rixin rukowil keechii' winaqii' ma ee tz'aqat ta
 - 8.1.3 Na'ojiil Nik'aj Setul rixin ruchojmixiik ruk'ayeewaal
-PCGIR-
- 8.2 Kowilchi', Rub'eeyaal, Na'ojiil k'in Rucholajiil
 - 8.2.1 Cholk'asleemaal rixin Iximuleew
 - 8.2.2 Rukowil Saqamaq' rixin K'ulak'ut Rukowilchi' Ajilab'al 12-91
 - 8.2.3 Rukowilchi' Ajilab'al 58-2007 Rukowil Nimalaj Tijooneem
 - 8.2.4 Rukowilchi' Ajilab'al 109-96 Rukowil Tziiij rixin K'amoj rii'il pa Saqamaq'
 - 8.2.5 Rukowil Tziiij Ajilab'al 49-2012, Ya'ol Rub'eeyaal rixin Rukowil Tziiij K'amoj rii'il Amaq' Ko'lirisal Ruk'ayeewaal
 - 8.2.6 Rub'eeyaal Ruko'lisaxiik Ruk'ayeewaal -NRD2-
 - 8.2.7 Nimarisaaneem chi re Rukowil Chituy 247-201 Rub'eeyaal Saamaaj chi riiij R Ruk'ayeewaal chi re Rukowiil Ajtiijaal (Rukowilchi' Ajilab'al 3-2021)
- 8.3 Na'ojiil Amaq' chi riiij Ruko'lirisaxiik Ruk'ayeewaal pan Iximuleew, Chojmilaal rixin Mookaaj Amaq Ajilab'al 6-2011
 - 8.3.1 Rucholajiil rusamajixiik Ruk'ayeewaal Amaq' pan Iximuleew 2018- 2022, Chojmin Wuuj Ajilab'al CN-12-06-2018
 - 8.3.2 Rucholajiil Ruk'ulub'aaxiik -PNR-
- 8.4 Taq Tziiij
- 8.5 B'aar xek'amar to wi'
K'ojlib'aliil ninojisaxi rixin Ruchoolaaj Rukowilaal Ajtiijaal

Paraaj 8

TZ'AQATIIL/RUUK'AAJ

8.1. Rub'eyaliil k'in Chojmilaal

Ja tijob'al taq jaay ee rumookaaj ja tinaamit, chaqajaa' ee pa'l chi ruuwach xa naq chi k'exooj nuub'an ja kajuuleew.

Xa k'a rumaal chi jar ajtijoxeela' yoloj ramaaj nek'eje chi paam ja tijob'al taq jaay xa k'a rumaal ari' rajawaxiik chi jaa wa' jaay ri' nuuya' kowilaal k'in utzilaj k'ojlib'al chi ke rumaal chi ee winaqii' nek'eje chi paam.

Ja chi nya'i ruq'iijool ja samajiineem chi rii'j ruko'lirisaxiik ruk'ayeewaal k'in poqonaal chi paam ja tijooneem pan Iximuleew nya'taj k'a ruchojq'aaq' rumaal ja julee' Rukowil Tzii' ri'.

8.1.1. Rub'eyaliil rixin Sendai rixin ruko'lirisaxiik ruk'ayeewaal (2015-2030): Jar Iximuleew k'in julee' nimaq tinaamit chik ee k'o chi paam ja Mookaaj Junamaq' xkichojmij k'a jun samajib'al rixiin ja ruko'lirisaxiik ruk'ayeewaal, rupoqonaal ja ruk'aan k'ijyeem. Ja kaji' najb'eyaliil rixiin jaa wa' rub'eyaliil ri chi rii'j ruk'ayeewaal ntzijen wi; ruya'iik ruchojq'aaq'iil to'oneem chi ruuwach ruk'ayewaal k'in chi nchojmix opoon rii'iil ja wi nya'taj jun ruk'ayeewaal cha utz nb'ajn chi re ruk'ulub'axik ruuwach k'in "nb'anataj utzilaj nuk'uuneem". Ja chi junjunaal najb'eyaliil ja tijooneem jaa ri' okinaq ruuk'u'x k'in ruuxee' cha utz k'a nb'anataji.

Ja neqaaj wi ja Rub'eyaliil rixin Sendai xa juun nb'aj chi re rusamajixiik ruk'iin ja Chituy Tijooneem rumaal ja rusamajixiik ruk'ayeewaal. Kee ri chi re ruk'aak'a'irisaxiik ja rucholajiil saamaaj rixin Rukowiil Ajtiijaal nkeeb'aj ja Se-Conred k'in Chituy Tijooneem. Ja chi paam ja najb'eyaliil jaa wa' nkooji ri:

- Najb'eyaliil 1. Ntz'eteri ja ruk'ayeewaal chi

ronojelaal saqamaq' ruuq'a': d, g, h, L.

- Najb'eyaliil 2. Ruchojq'aaq'iil ja rutz'eteriik ruk'ayeewaal chi nsamajixi jaa ri' ruk'aayeewaal, chi ronojelaal saqamaq' ruuq'a': b, c, e, f'
- Najb'eyaliil 3. Ruya'iik rupuwaqiil ja ruko'lirisaxiik ruk'ayeewaal, chi ronojelaal saqamaq' ruuq'a': e, f, h, l.

» Najb'eyaliil 4. Runimarisaxiik ja chojmin rii'iil chi ruuwach ruk'ayeewaal ja toq k'ooli rupoqonaal cha utz k'ooli jun utzilaj ruk'ulub'axiik k'in "utzilaj nuk'uuneem" chi ruchojmirisaxiik, chi ronojelaal saqamaq' ruuq'a': a, c, h.

8.1.2. Chojmilaal Nimaamaq' rixin rukowil keechii' winaqii' ma ee tz'aqat ta.

Nojtaqixi chi utz ja rawajaxiik chi nk'amari ja ruxe'al tzii'j naa'ooj ja ya'oon rub'eeyaal rumaal ja Rucholajil Samajiineem rixin Setul chi ke winaqii' ja ma ee taq tz'aqat ta chi xa juunaam kinimaxiik nb'anataji rumaal chi jaa ri' ja rajawaxiik chi ke chi ee winaqii' nee kooj chi paam ja rucholajiil saamaaj k'in rejtalil chi ronojeel saqamaq' peraajiil k'in kachib'iil julee' nimaq tinaamit chik ja chi nkeeya' junamil wachiil ja naq nyaataj chi ke ja winaqii' ja ma ee taq tz'aqat ta.

nuuya' ruuq'iij ja rajawaxiik nk'amar opoon ja nkajob'eeey winaqii' ma ee taq tz'aqat ta ja chi nok ruk'uulaaj ja najb'eyaliil rixiin ja k'iyyeem. Nuutz'at chaqajaa' chi jar etzelaaneem chi re xa naq ta chi winaq xa rumaal ma tz'aqat ta jaa ri' ma utz ta wi rumaal chi k'ooli rukowil ruuchii' chi winaq.

Ch'utatzii 1. Nrajob'eej.

Ja nrajob'eej jaa wa'jun chojmilaal ri'jaa ri'nuuya' rukowilaal k'in nuuk'am chi utz ja junawachiil chi re ja rukowil ruuchii' jun winaq k'in ruxee'aal taq ruutziil chi ke ja winaqii' ma ee taq tz'aqat ta k'in nuuya' ruuq'iij ja kiloq'oq'oxiik konojelaal. Ja winaqii' ma ee taq tz'aqat ta jani ch ke ma tz'aqat keeq'a' kaqan, owi kinaa'ooj chi jutii ja toq nekila' to ruk'ayeewaal pa keeb'eeey xa nuuq'at kaan keeb'eeey chi k'eeleem chi kikojol ja winaqii' chi juunaam ta keewach kuk'iin konojelaal ja niik'aaj chik.

Ch'utatzii 2. Rub'iixiik.

Ja neeqaaj wi jaa wa' chojmilaal ri': ja "tzijool" jaa ri' toq nk'amar opoon ronojelaal ja tzii, rutz'ejtik tz'ijb'awuuj, ja kixin mooyaa', ja tzijool chi re q'ab'aaj, julee' chik, ja samajib'al k'o ruuqul ja utz nkooji, kee ri' chi re ja tzii tz'ijb'aan, ja xa nak'axaxi, ko'lilaj taq tzii, ja k'amoj qulaaj k'in julee' chik na, samajib'al k'in k'ojlib'al nimarisaan owi jalajoxinaq tzijool, jani chi re rixin nimaq naa'ojiil rixiin ja rub'iixiik k'in tzijool ja ma k'aayeeew nkooji.

Ja toq nb'iixi "tzii" jaa ri' tib'ij tzii ja tziiooneem, owi xa nk'ujt opoon k'in julee' chik na ja ma tzii nkooji. Jar "etzelaaneem rumaal ma tz'aqat ta ja winaq" jaa ri' toq ma junaam ta wachiil, elesaneem, owi q'etooneem rumaal ma tz'aqat ta ja winaq xa rumaal chi nq'ejt kaan ruuwach owi ma ti ya'taj ruuq'iij rumaal chi xa kee ri' rub'ajniik xa jani ma tojotaqix ruuwach pa junawachiil kuk'iin ja julee' winaqii' chik na chi xa juunaam rukowil keechii' k'in ruxee'aal kib'ajnikiil chi paam ja naa'ojiineem, ch'akoj puwaq, winaqii', b'ajniib'aliil kixin winaqii' owi julee' chik na. Nok chi paam ronojelaal ruuwach jar etzelaaneem jani' chi re, jar utzilaj kik'amariik pa ch'ob'ooneem.

Ja "k'amariik pa ch'ob'ooneem" jaa ri' k'exooj k'in k'amooneem rajawaxiik k'in nuumaj rii' ruk'iin ja

xa ta juunaam ejqale'n, ja toq kee ri' nrajob'eej ja chojmiineem cha utz k'a ja winaqii' ma ee taq tz'aqat ta neek'amar opoon pa junawachiil kuk'iin ja julee' winaqii' chik chi ja rukowil chi'aaj.

Ch'utatzii 3. Nimaq ruxe'aal.

Ja ruxe'aal jaa wa' chojmilaal ri' ja wa' ri':

- a. Ja ruloq'oq'oxiik ja kik'amoon to pa kalaxiik junawachiil jun winaq, nuuk'am opoon ja ch'ob'ooj naq nraajo' nuub'an ja winaq k'in ma ee ximital ta ja winaqii'.
- b. Ma k'o ta etzelaaneem.
- c. Ja k'amooneem k'in utzilaj k'eeleem chi kikojol ja winaqii'.
- d. Ja ruloq'oq'oxiik ja jolojoxinaq wachiil k'in k'amooj chi ke ja winaqii' ma ee taq tz'aqat ta rachib'iil ja jolojoxinaq wachiil chi ee winaq.
- e. Ja juunaam nyaataj chi ke.
- f. Jar ookeem.
- g. Ja junawachiil jar aachi k'in jar ixox.
- h. Ja ruloq'oq'oxiik ja k'exooj nuub'an kinaa'ooj jar ak'aalaa' ja ma ee taq tz'aqat ta k'in rachib'iil ja rukowil keechii' chi ee winaqii'.

Ch'utatzii 4. Nimaq taq ejqaleemaal.

Ja Saqamaq'ii' ee k'o chi paam nkeeya' keechii' chi re chi nkeeya' rukowilaal k'in nkisaamaajii ja rutz'ejtiik ja rukowil chi'aaj kixin winaqii' k'in ruxe'aal naa'ojiil kixiin ja winaqii' ma ee taq tz'aqat ta chi ma k'o etzelaaneem nb'anataj chi ke rumaal ja ma ee taq tz'aqat ta. Xa rumaal ja Saqamaq'ii' nkeeya' keechii' chi re jaa wa' ri':

a. Ruk'amariik ronojelaal ja rejtalil rukowil tziij, jachoj saamaaj k'in julee' chik na ja nuuk'am rii' ruk'iin ja rukowil chi'aaj nutziijooy jaa wa' chojmillaal ri'.

b. Ruk'amariik ronojelaal ja rejtalil ruk'aan ja rukowil tziij, ja wi nk'ejxi owi nchujpi rukowil tziij, rukowilchi', b'ajniab'aliil k'in julee' naa'ojiil ja xa nuub'an etzelaaneem chi ke ja winaqii' ma ee taq tz'aqat ta.

c. Ntz'elawachixi chi ronojelaal ja naa'ojiil k'in ronojelaal ja saamaaj k'in ruyaa'iik ruuq'iiij ja rukowil chi'aaj kixiin ja winaqii' ma ee taq tz'aqat ta.

Ch'utatziiij 7. Ak'aalaa' ma ee taq tz'aqat ta.

- Ja Saqamaq'ii' ee k'o chi paam nkeek'am ronojelaal ja rejtalil rajawaxiik nkiyab'ej ruchojq'ab'iil chi konojelaal ta jar ak'aalaa' ma ee taq tz'aqat ta nyaataj ta chi ke ronojelaal ja rukowil keechii', utzilaj taq ruxee'aal naa'ooj rixin junawachiil kuk'iin ja niik'aaj taq ak'aalaa' chik.

- Ronojelaal k'a ja samajiineem kuk'iin jar ak'aalaa' ma ee taq tz'aqat ta, nyaataj k'a najb'eey nimaaneem chi ke chin el k'uuxaaj chi riiij kikowiil ja nimalaj rutz'eteriik jar ak'aal.

- Ja Saqamaq'ii' ee k'o chi paam nkeeb'an chi jar ak'aalaa' ma ee taq tz'aqat k'ooli rukowil keechii' chi nkib'iiij ja nkeech'ob' chi riiij ja k'ooli ja xa nuub'an ruk'ayeewaal chi ke, ntz'eteri ja kijuunaa' kinaa'ooj pa junawachiil kuk'iin ja niik'aaj taq ak'aalaa' chik k'in chi nyaataj nimaaneem chi ke ja jani nraajo' ja ma ee tz'aqat ta wi k'in chi riiij kijuunaa' ntare' wi ja rukowil keechii'.

Ch'utatziiij 10. Rukowil chi'aaj rixin k'asleemaal.

Ja Saqamaq'ii' ee k'o chi paam nkeeya' ruchojq'aaq' ja rukowil chi'aaj rixin k'asleemaal kixiin konojelaal ja winaqii' k'in nkeek'am ronojelaal ja rejtalil ja nya'owi ruchojq'aaq'iil ja rukowil chi'aaj kixiin ja winaqii' ma ee taq tz'aqat ta pa junawachiil kuk'iin ja niik'aaj chik.

Ch'utatziiij 11. Ruk'ayeewaliil k'in nimaaneem rixin ajninaq kuk'iin winaqii'.

Ja Saqamaq'ii' ee k'o chi paam nkeek'am jar ejqaleemaaliil ja k'o chi keequl ja nuuk'am rii' ruk'iin ja rukowil chi'aaj rixin julee' nimaq tinaamit, jani' chi re ja rukowil chi'aaj rixin winaqiil k'in ja rukowil chi'aaj kixiin konojelaal ja winaqii', rojoneel ja rejtalil ja nya'owi ruchojq'aaq'iil k'in rukowiil chi ke ja winaqii' ma ee taq tz'aqat ta ja toq k'ooli ruk'ayeewaal, nok ja jani' chi re toq k'ooli ch'a'ooj, ajninaq kixin winaqiil k'in ruk'ayeewaal rixin kajuuleew.

8.1.3. Na'ojiil Nik'aj Setul rixin ruchojmixiik ruk'ayeewaal -PCGIR-

Ja PCGIR jaa ri' samajib'al rixin na'ojiil rixin peraj tinaamit ja nim ruuq'iiij nsamaj chi riiij ruk'ayeewaal k'in rupoqonaal. Ja k'a chi samajib'al, ja PCGIR ruk'aan ruq'eetaal ja b'aar nb'anataj wi jar ejqaleemaal k'in nimaq taq samajiineem ja nb'anataj kumaal ja PRRD. Ja na'ojiil nuuk'ut ja b'aar nsamaj wi k'in nsamaj chi riiij ja ruk'ayeewaal k'in rupoqonaal, jaa ri' ja rusaamaaj, k'in pa mojkeeneem nuub'an.

Juun chi ke ja jo'oo' q'eetaal yujqaaneel, jaa ri' Q'eetaal "K'iijyeem chi ke winaqii' chi re ko'lisaxik rixin ko'lachojq'aaq'iil", jaa ri' nuuk'am opoon rii' ruk'iin ja samajiineem 1 Rub'eyaliil rixin Sendai: "Ruch'objb'iik ja ruk'ayeewaal rupoqonaal". Ja k'a chi ruukaab' q'eetaal chi ri' nok wi ja k'ulak'un k'o ruchoolaaj k'in ruya'iik ruchojq'aaq' ja loq'ooneem rajwaxiik chi nuuchap rii' chi utz.

chi paam ja nimaaneem rixin k'ulak'ut k'o ruchoolaaj chi paam ja ruxee'aal, niik'aaj k'in ruuwi' k'in chaqajaa' ja julee' k'ulak'ut chik nsujux to'.

Q'eetaal B: K'ijyeem chi ke winaqii' chi re ko'lisaxik rixin ko'lachojq'aq'iil.

Chi re ruukaab' k'ut:

1. Rukoojiik ja nuk'uuj chi re ruk'ayeewaal rixin poqonaal chi paam ja k'ulak'ut k'o ruchoolaaj k'in julee.
2. Soloos k'in runujk'iik na'oojiil'.
3. K'exoj na'oojiil'.

8.2. Rukowil tzii, Rukowilchi, Na'ojiil k'in Cholaajiil

8.2.1. Cholk'asleemaal rixin Iximuleew: pa ch'utatzii 1. Nb'iij "Ja Saqamaq' rixin Iximuleew nuuk' rii' k'in jar alaxik moolaaj, ja nutararab'eej k'in ruya'oon ruuq'iij ja rutziil kixin konojelaal; ch'ujtatzii 2 "Rusaamaaj ja Saqamaq' nuuya' chi ke ja winaqii' ee rixiin ja tinaamit ja k'asleemaal, tzoqopitajeem, q'etoj tzii, ja kowilaal, ja ki'koteemaal k'in k'ijyeem chi re ja winaq'.

8.2.2. Rukowilchi Ajilab'al 12-91 Rukowil Tzii rixin K'ulak'ut: Ch'ujtatzii

3. "Ruxamaliil k'ulak'ut rixin Amaq' jaa ri' jun mookaaj nuk'uun ruuchii' ja ruuq'a', saamaaj, k'in ee k'o chi paam ja nb'anataj wi' ja samajiineem rixin k'ulak'ut, ja jani' kib'ajniik, kirajawaxiik rixin cholk'asleemaal, meb'a'il k'in b'ajnikiil rixin Iximuleew".

Ch'utatzii 4. "Jun Samajiineem pa k'amoj rii'iil, peraajiil jachoon ruuwach k'in ma juun ta niniman wi.

Ja Saamaaj rixin K'ulak'ut rixin Amaq' jaa wa' ja ruuq'a' ri':

1. Chituy rixin K'ulak'ut.
2. La Mookaaj Tijoonem.
3. Ja Tijob'al taq Jaay.

Ja Saamaaj rixin K'ulak'ut rixin Amaq' ee Ka'i' ja ruuq'a':

a. Ruukaab' Ruuq'a' rixin K'ulak'ut.

b. Ruukaab' Ruuq'a' K'ulak'ut ma k'o ta ruchoolaaj.

Ja ruxe'aal saamaaj rixiin ja K'ulak'ut rixin Amaq' jaa ri' solooneem, cholajiineem, nuk'uuneem, k'amoj b'ee, rusamajixiik k'in rupa'jiik ja saamaaj rixin k'ulak'ut chi paam ronojeel jar Amaq' xa naq ruuwach.

8.2.3. Rukowilchi' Ajilab'al. 58-2007

Rukowil Tzii rixin Nimalaj K'ulak'ut: Ja Rukowil Tzii rixin Nimalaj K'ulak'ut kixin winaqii' ma ee taq tz'aqat ta, Tanaaj 1, Ch'utatzii 21 kee wa' nb'iij ri': "Ja nkaanoos jaa ri': Nusaamaajii k'in nuuya' utzilaj nimaaneem chi re ja k'ulak'ut chi ke jar ak'aalaa', k'ajoolaa' q'apoojaa' k'in ri'jaa' ja ma ee taq tz'aqat ta, ja xa junawachil nuub'an chi re cha utz k'a nuuya' k'ijyeem chi re kina'ojiil, kojtaqiineem, kixamaliil k'in kich'oob'ooj, kee ri' chi ja sak'ak'aaneem ja nuuya utziil chi ke chi kikojol ja winaqii'".

Ch'utatzii 2. Rub'ixiik.

Ja nimalaj Saamaaj rixin K'ulak'ut jaa ri' jun mookaaj samajiineem nk'ijyi pan ejqaal nuuqaj rii' ja k'a nutararab'eej jaa ri' chi nb'anataji ja rukowil chi'aaj chi rii' ja k'ulak'ut kixin nkaajo' nimalaj k'ulak'ut ja wi ee taq tz'aqat owi ma ee taq tz'aqat ta, nuuk'am rii' ruk'iin ja wi nimaq kinaa'ooj.

Ch'utatzii 3. Rusaamaaj.

Ja Nimalaj Rusaamaaj ja K'ulak'ut jaa ri' nuuyuj ja samajiineem rixin k'ulak'ut kixin winaqii' ja nk'aatzin jaa wa' chi wi ee taq tz'aqat owi ma ee taq tz'aqat ta, nuuk'am rii' ruk'iin ja wi nimaq kinaa'ooj chi paam ja ruukaab' ruuq'a' k'ulak'ut k'in julee' chik xa naq ta ruuwach.

Ch'utatzii 4. Rub'ajniik.

Ja Nimalaj K'ulak'ut ja qas rub'ajniik rumaal ruk'aan k'amoj rii'iil, b'ajniib'aliil, k'eeleem k'in nuuk'am rii' ruk'iin ja ruukaab' ruuq'a' K'ulak'ut rixin Saqamaq'.

Ch'utatziiij 5. K'amoj rii'il.

Jar ee ruuq'a'ja Chituy rixin K'ulak'ut, ee uk'a'aan rumaal ja Digeesp cha utz k'a nkeeb'an ja nb'iij ja Rukowilchi Ajilab'al 58-2007 Rukowil Tziiij rixin Nlmalaj K'ulak'ut kixin winaqii' ma ee taq tz'aqat ta, rajawaxiik nkeek'am opoon chi paam ruchoolajil saamaaj rixin jun juunaa' ja nuuya' utzilaj nimaaneem rixin k'ulak'ut chi ke ak'aalaa', k'ajoolaa'q'apoojaa'k'in ri'jaa'ja ma ee taq tz'aqat ja xa junawachiil chi ruuwach cha utz k'a nyaataj k'ijyeen chi re kina'ojiil, kojtaqiineem, kixamaliil k'in kich'oob'ooj, kee ri' chi ja sak'ak'aaneem ja nuuya utziil chi ke chi kikojol ja winaqii'.

8.2.4. Rukowilchi' 109-96 Rukowil Tziiij rixin K'amoj rii'il pa Saqamaq'

Nuutz'et ja saamaaj rixin mookaaj K'amoj rii'il chi ruko'lirisaxiik ruk'ayeewaal pan Iximuleew. Chi paam ja Ch'utatziiij 4 nb'iij chi "Konojelaaj jar ajtinaamit k'o chi keequl chi nkeeya'to'oneem, mani k'aa ri' ja wi k'ooli qatziiij chi neq'otowi..., ajnimaneelaa' k'in k'amol taq b'eey ee rixin saamaaj kuk'iin winaqii', k'o chi keequl chi nek'eje'e chi paam ja saamaaj ja najb'eeyaal chi ruuwach jun ruk'ayeewaal.

8.2.5. Rukowil Tziiij Ajilab'al 49-2012, Ya'ol Rub'eeyaal rixin Rukowil Tziiij K'amoj rii'il Amaq' Ko'lirisaal Ruk'ayeewaal:

Ja nuutz'et chi nb'anataj utzilaj rub'ajniik ja saamaaj k'in ejqale'n rixiin ja Rukowilchi Champomaal 109-96.

8.2.6. Rub'eeyaal Ruko'lirisaxiik Ruk'ayeewaal -NRD2-:

nuuk'ut ja rajawaxiik rixin kowilaal ja ntz'eteri chi utz pa b'eey nkooji ja toq k'ooli ajnimajeem k'in eeleeem pan ajninaq chi paam ronojelaal ja jaay k'in ruxooraal, k'aak'a k'in tz'ab'u'q, ja utz wi ne'ooki julee' winaqii' chik.

8.2.7 Runimarisaxiik ja Kowilchi Chituy 247-2014 Nuk'uleem rixin Saamaaj chi riiij Ruk'ayeewaal k'in Poqonaal rixin Rukowil Ajtijaal (Rukowilchi Chituy Ajilab'al 3-2021):

Ja nb'iij ja ch'utatziiij 6. Rixiin ja Rukowilchi Chituy ajilab'al 247-2014, nchojmixi ja Rumookaaj Ajtijaal rixin Rusamajixiik Ruk'ayeewaal, nok eel k'a ja k'amol b'eey rixiij ja tijob'al jaay k'in ee Ka'i' ajtijoneelaa' chi nkeek'am ruub'eey ja rucholajil saamaaj chi riiij rukowilaal ajtijaal, chi najb'eey, chi paam k'in toq nok'o kaan jun ruk'ayeewaal rixin ajninaq owi poqonaal, kee ri' chi re chi nuupaj riiij jar ojtaqiineem ja jani ruk'aan ja Rucholajil Tijoooneem chi paam q'eetaal: k'ijyeem pa kamoon k'in rukowiil winaqiil k'in k'asleemaaliil.

Xchojmix k'a chi konojelaal ja tijob'al taq jaay ee k'ooli pa Saqamaq' rajawaxiik chi nkeenuk' ja mookaaj rixin Ajtijaal ja npa'e chi riiij rusamajixiik ruk'ayewaal ja jani' nb'iij ja ch'utatziiij 6 rixin Rukowilchi Chituy ajilaba'l 247-2014, chi nuuya' nimaaneem pan ajninaq rumaal ruk'ayeewaal xuuya' ja SARS-Cov-2 nukooj ja Rukowilchi Chituy ajilab'al 3-2021.

Ja chi re Kamon Ejqale'n rixin nuk'uleem Saamaaj chi rij Ruk'ayeewaal k'in Poqonaal nok chi re Rukowiil Ajtijaal.

- Konojelaal ja k'amol taq b'eey ee k'o chi paam ja nuk'uleem rixin k'ulak'ut, jaa ri' pa kamoon kijqale'n chi re:
- Nimalaj Q'etoj Tzii
- Winaqiil Q'etoj Tzii
- Samajiil
- Jachol ruuwach Saamaaj

Nuk'uleem rixin Saamaaj chi rij Ruk'ayeewaal k'in Poqonaal nok chi re Rukowiil Ajtijaal.

- Jaa ri' q'anij k'asal wi, ma utz ta nuxlaan qaaj, k'o chi paam ja kisaamaaj konojelaal ajtijoneelaa', jachol ruuwach saamaaj, ajtijoxeelaa' k'in mookaaj tijooneem.
- Ja Chituy K'ulak'ut jaa' nya'owi ja nuk'uuneem rixin saamaaj chi rij Ruk'ayeewaal kin Poqonaal nok chi re Rukowiil Ajtijaal.

8.3. Na'ojiil Amaq' rixin Ruko'lirisaxiik Ruk'ayeewaal pan Iximuleew, Chojmilaal rixin Mookaaj Amaq' Ajilab'al 6-2011:

Ja Na'ojiil Amaq' rixin Ruko'lirisaxiik ja Ruk'ayeewaal pan Iximuleew, pa kamoon xnuk'utaji ja xeruuk'am opoon wi k'iy keewach chi nimaq taq moolaaj rixin Champomaal jar nesamaj chi rij k'in julee' moolaaj chi en k'o pa Saqamaq' jar ee ruk'aan moolaaj kixin winaqii'.

Ja Na'ojiil Amaq' rixin Ruko'lirisaxiik ja Ruk'ayeewaal pan Iximuleew nuuk'ut ja ruq'axaxiik ja rusamajixiik b'anoon to xa ruuyoon chi rij ja ruk'ayeewaal nka'y wi chi re chik jun k'aak'a ja nuutz'et opoon najb'eey ja ruk'ayeewaal, nuukoj ja na'ojiil ja q'eetaal saamaaj k'o chi keequl jar ee pa'l chi rij kuk'iin winaqii' chi ruko'lirisaxiik ja ko'lilaj cholq'aaq'iil ja nuub'an chi re Iximuleew chi kow npa'e chi ruuwach ja ruk'ayeewaal npeeti chi rij.

Ja ruch'objb'iik chi ja ruk'ayeewaal xilitaj to pa nik'ooneem nb'ij k'a chi ja na'ojiil chi saamaaj nb'anataji jaa ri' chi rij ja xib'ineel k'in ko'li chojq'aaq'iil k'o chi kii jar atinaamit k'in kuleew. Ja k'a wa' ri' tib'ij k'a tzii chi xa juun nuub'an ronojelaal ja saamaaj chi ruko'lirisaxiik ja ruk'ayeewaal k'in nuuk'am opoon ri' ruk'iin ja saamaaj ja nunimarisaaj ja chojq'aaq' chi re kuleewaal winaqii' k'in ronojelaal ja kajuuleew.

Jun k'aak'a na'ojiil rixin saamaaj chi ruko'lirisaxiik ja Ruk'ayeewaal nuuya' Poqonaal jaa ri' nukaanooj ja nuuya' utziil chi ke ja winaqii' chi konojelaal ja k'o chichojq'aaq' chi ruuwach, meb'a'iil k'in nuuya' nimalaj k'ijyeem. Ruk'iin k'a jaa wa' na'ojiil ri' nuub'an jun k'exooj ja xa ruuyoon ruk'ayeewaal nuutz'et k'in nq'aax chi rij ruq'ejtik ruuwach najb'eey k'in naq nya'owi.

Ja ko'li chojq'aaq'iil k'in xib'ineel. Chaqajaa' konojelaal jar ee pa'l chi rij xa juun saamaaj nkeeb'an chi ruko'lirisaxiik ja ruk'ayeewaal k'in nkik'ijyirisaaj ja chojq'aaq' rixin ruuwach uleew k'in kuleewaal winaqii'.

8.3.1. Rucholajiil rusamajixiik Ruk'ayeewaal Amaq' pan Iximuleew 2018-2022, Tz'ijb'awuuj rixin Moolaaj Amaq' Chojmiineem 12-2018, Chojmin Wuuj Ajilab'al CN- 12-06-2018.

Ja Rucholajiil rusamajixiik Ruk'ayeewaal Amaq' rixin Poqonaal, ruk'amoon rii' ruk'iin ja nimaq rucholajiil rukowil tzij pan Amaq' k'in Nimaq taq Amaq'. Ja nraajo' chi nooki rub'eyaliil ja ronojeel taq saamaaj chi rii' ruk'ayeewaal ja nuuya' rupoqonaal pan Iximuleew, chi ke chi kijunjunaal ja moolaaj nesamajiini, to'oneelaa' pan Amaq' k'in julee' tinaamit chik, ajsaamaajii' k'in julee' chik ja nesamaj chi rii' ja ronojelaal Ruko'lirisaxiik Ruk'ayeewaal rixin Poqonaal – Girrd- pan Iximuleew.

Ja chi re Iximuleew ja rusamajixiik Ruk'ayeewaal Amaq' rixin Poqonaal jaa ri' jun nimalaj samajib'al chi rii' jaa wa' tzij ri'.

Ronojelaal chi k'a ja julee' rucholajiil, samajib'al k'in chojmilaal. Ja rucholajiil rusamajixiik Ruk'ayeewaal Amaq' rixin Poqonaal ja nrajob'eej chi nuuk'ut eel ruub'eey ja saamaaj kixin moolaaj kixin winaqii', rilik winaqii', nimaq tijob'al, ajk'ayineelaa', moolaaj neya'owi to'ooneem k'in konojelaal jar ajtinaamit chi rii' saamaaj rixin Ruk'ayeewaal rixin Poqonaal pa nimaamaq', cha nuuya' ruchojq'aaq' jar utzilaj k'ijyeem, b'anoj rucholajiil chi paam ronojelaal ruleewaal amaq' ja nkooj wi k'in nsamajix wi na'ojiil rixin nuk'uuj k'in chojmin rii'iil chi re jar uleewaal cha k'o ta rukoojiik puwaq chi rixin champomaal k'in kixin julee' moolaaj chik, cha utz k'a ma ki ta k'o chik k'aak'a taq ruk'ayeewaal, k'in "ruk'amaariik rejtaliil chi rii' ruko'larisaxik ruuwach ja ruk'ayeewaal ja k'ooli k'in chojmib'al rii'iil chi ruuwach julee' ruk'ayeewaal ja majan ti yaataji xa kee ri' nuub'an chi nko'larisaxi jaa ri' ruk'ayeewaal rachib'iil ja tz'ilotajeem nuub'an chi re k'asleemaal, ch'akb'al puwaq, winaqiil, b'ajnikiil k'in ruleewaal ja winaq 14", utz k'a nkanox ya'ol utziil chi ke jar ajtinaamit rixin Iximuleew, cha utz k'a konojelaal utz neeli ja kik'asleemaal.

8.3.2. Rucholajiil Amaq' Ruk'ulub'aaxiik -PNR-

Ja Rucholajiil Amaq' Ruk'ulub'aaxiik -PNR- nuub'an saamaaj rixin ruk'ulub'aaxiik, qas nuuk'am opoon ja naq kisaamaaj ja junjun moolaaj pa kamoon cha utz chi ee rixin champomaal owi julee' chik, xa juun nkeeb'an chi ruko'lirisaxiik ja ruk'ayeewaal nuuya' kajuuleew ja nyaataj pan Iximuleew. Xa k'a kee ri' nuub'an jaa wa' PNR, ja Se-Conred nuka'muluuj chi ja ko'risaxik poqonaal jaa ri' chi keequl "konojelaal" k'o wi, xa naq ta keewach ja nesamaj wi ja chi qatzij xa juun nb'ajn chi rii' ja saamaaj, utzilaj rutziijool k'in konojelaal nkojtaqii' xa naq ruuwach chi sik'iineem nb'anataji cha utz k'a qatzij chi nko'lirisaxi ja xa ruk'amoonto ruk'ayeewaal chi ke jar ajtinaamit.

Ja Rucholajiil Amaq' Ruk'ulubaaxiik -PNR- rixin Saqamaq' rixin Iximuleew nuuk'ut ja saamaaj nb'anataji pa kamoon pa saqamaaq' ja nuuk'am rii' ruk'iin ja nuk'uuj b'anatajinaq cha nkeeya' ruk'ulub'aaxiik toq k'ooli rajawaxiik rixin ajninaq k'in poqonal pa junjunal nb'anataji. Ja k'a xb'iitaj qaaj,ja-PNR-nuuk'utopoonk'ajaawa'q'eetaalri':

- a. Nimalaj nuk'uuj rixin runimaxiik ruk'ayeewaal, ajninaq owi poqonaal nb'anataji -RED-
- b. Ruyaa'iik saamaaj k'in ejqale'n chi ke ja nesamaj chi riij.
- c. Nuuk'ut ja naq nb'ajn chi re k'amoj rii'iil chi rii' rixin ajninaq owi poqonaal.

Yarixik

Chololooneem chire rub'eeyaal saamaaj utzk'aja k'amoltaqb'eeychirii'ruko'lirisaxiikruk'ayeewaal rixin poqonaal nkeeya' nimaaneem chi ke jar ajtinaamit ja toq k'ooli rixin ajninaq k'in poqonal, nkiyaala' nimaaneem chajniim ja nkeeb'an wi ja naq qatzij chi rajawaxiik pa ruramaajiil

ja nuub'an ko'lirisaxiik chi re ja naq ruk'ayeewaal xyaataji, nb'anataji nuk'uj rii'il, keerichi nb'anataj utzilaj ko'jik chi re ronojelaal ja k'atziineel ja ma ki ta nuka'muluj rii' ja saamaaj.

Ch'akooj

a. Ruyaa'iik chi ke ja moolaaj rixiin ja nuk'uleem Conred, jun samajib'al ja nuuk'ut rub'eey rub'ajniik ja saamaaj, k'in ronojeel ja rajawaxiik chi nb'anataji ja toq nya'taji –RED- ja jani'ruk'aan ejqale'n.

b. Rutz'elawachixiik chi ja saamaaj chololoon k'aqoon riiij kumaal ja k'amol b'eey jar ee k'o chi paam ja k'amoj rii'il chi riiij ko'lirisaxiik poqonaal.

c. Utzilaj rukoojiik ramaaj k'in k'atziineel k'ooli ja toq nb'anataji jar utzilaj k'in b'aar nyaataj wi ruk'ulub'aaxiik.

d. Najb'eyisan saamaaj rixin ruk'ulub'aaxiik chip a ruq'iijool b'aar xilitaj wi ruk'ayeewaal cha utz nko'lirisaxi ja poqonaal nuub'an.

K'uxaliil

Ja ruk'ulub'aaxiik jun ajninaq tziiij owi poqonaal jaa ri' nrajob'eej jaa wa' k'uxaliil ri':

a. K'amoj rii'il chi riiij saamaaj kumaal ja k'iylaj moolaaj cha qatziiij nuuya' chi ke jun utzilaj saamaaj chi re ja nuk'uuneem Conred, chi nuk'ulub'a ja rajawaxiik nuub'an ja naq xb'anataji utz k'a jar ajtinaamit nyaataj utzilaj nimaaneem chi re kirajawaxiik rixin ajninaq rumaal ja rupoqonaal xkijli (Colred, Comred, Codred, Corred, Conred).

b. Rutz'elawachixiik ja rukowil tziiij kixiin ja moolaaj, ee k'o chi paam utz k'a k'o rucholajiil ja saamaaj nb'anataji k'ooli utzliaj rutz'ejiik ja nkeeb'an cha utz k'a qatziiij chi nuuya'to'oneem –RED- chi re ja ruk'ayeewaal xb'anataji.

Ntz'elawachixi ja ruk'ulub'aaxiik (k'uxaliil k'in kowiil) chi riiij ja xb'anataji –RED- pa cholochoj (Colred, Comred, Codred, Corred, Conred).

c. Nk'eje'e jun nimalaj k'ojlib'al rixin ajninaq rixin Amaq' –COE- ruk'aan na'ojib'al cha utz ma k'aayeew ta ja k'amoj rii'il k'in ch'ob'ooj chi utzilaj rukoojiik ja k'atziineel kixin moolaaj ja

toq k'ooli rixin ajninaq tziiij owi poqonaal.

d. Nyaataj jun samajib'al rixin utzilaj rukoojiik k'in chajniim chi re ja Nimalaj K'ojlib'al rixin ajninaq –COE-.

e. Nkooji ja rub'eeyaal rixin Nuk'uleem rixin mookaaj rixin k'ulwachitajik –SCI-.

8.4 Taq tzii

K'ulwachitajik: K'ulwachitajik xaq k'atee' nyaataji rumaal naq xuub'an owi ma xuub'an ta jun winaq ja nuuya' sokotajeem, tz'ilotajeem chi re xamaliil, ch'ob'ooj owi chi naquun.

Ajwaawee' ajsamajeel: winaq ajsamajeel kixin winaqii' owi jun ajtinaamit rumaal chi nuuk'am jun ejqale'n nsamayi chi re k'ijyeem meb'a'iil, na'ojiil, winaqii' k'in k'ojlib'al winaq.

Rub'iixiik: rub'iixiik rixin q'iloos pa tzii owi tz'ijb'aan chi re rejtaal owi k'ujtik nuuya' yakooj chi re ja winaq nb'iix wi, chi nuukuch rii' owi ma tuub'an ta julee' naquun ja xa nuuk'am to ma utz ta owi ruk'ayeewaal.

Yakooj: jaa ri' xa naq ruuwach chi rub'iixiik ja nuuya' q'iloos chi rii' jun ruk'ayeewaal k'o pi chik naqaaj, nb'iij ja naq utz nb'anataji.

Q'iloos: q'alajisaxik ja nb'iij chi ntz'eter rii'il owi nb'anataj jun saamaaj rumaal chi pejtinaq jun k'exooj rixin ruuwach uleew owi rumaal winaq.

Q'iloos moolaaj: q'alajisaxik nuub'an jun k'amol b'eey cha utz k'a nb'anataji ja saamaaj rajawaxiik, rumaal pejtinaq jun k'exooj rixin ruuwach uleew owi rumaal winaq, ja nb'iix chi ke keeyoon jar ajsamajeelaa' rixiin ja moolaaj pa'l chi rii.

Xib'iineel: nb'iij chi maxta xtib'anataj jun k'exooj rixin kajuuleew owi rumaal winaq ja nkoowini nuub'an jun poqonaal chi winaqii'.

Xib'iineel rumal winaq: Jaa ri' nb'anataji wi ch'ob'otali owi ma ch'ob'otal ta rumaal jun winaq jani' chi re, elesan q'aaq' pa juyu', b'ojb'o'eem, moloj rii'il, kamisan winaq, k'ulwachitajeem chi ruuwach uleew, chi kaaj owi pa ya', nimaq yaab'iil, ch'a'ooj, julee' chik.

Xib'iineel rixin kajuuleew: chi rii' ntz'ijon wi' ja k'exooj nuub'an ruxulaa' juyu', ya', ruuwach uleew (jani chi re kab'araqan k'in juyu' taq'aa) rumaal b'aar k'o wi', runimaalaaj k'in b'ajan nuub'an nkoowini nuub'an ruk'ayeewaal chi re winaq, jaay k'in samajiineem.

Xib'iineel rixin kajuuleew-winaqii: jaa ri' nuuxol rii' rixin kajuuleew ruk'iin rixin winaq: chimilik ya' jab', ujl, uleew ntzajq to, sq'iij, julee' chik.

Ch'ob'ooj chi rii' poqonaal rixin ruk'ayeewaal: jaa ri' jun tz'etooj chi rij rub'ajniik owi rajilaxiik cha ntz'etetaji ruuwach k'in ja neqaaj wi' jun poqonaal rumaal ruk'ayeewaal k'in ch'ob'ooj chi rii' ja xib'iineel rumaal chi k'o pale'm chi ruuwach k'in ko'li chojq'aq'iil ja maxta neeqaaj pa tz'ilotajeem, chi re naquun, nimaaneem, rajawaxiik chi re k'asleemaal k'in k'ojlib'al winaq ja taraan chi rii. (UNISDR, 2016).

Winaqil xe'aal: kojoon pa nimaq na'ojib'al, chi rii' ntz'ijon wi' ja julee' xolon naquun, ya' ruuwach nwinaqari owi rixin saamaaj nuub'an ja winaq.

Jololeem: tzii' kojoon chi siloj rii'il nuub'an k'iylaj naquun, jaa ri' qas nkooji ja toq ja nuusil rii' jaa' ja k'ajateew.

Rub'iixiik: jaa ri' jun q'iloos ja nb'iix chi re juun. Utz wi' jun k'ujtik, jun piixaab' owi jun sik'iineem. Ja rub'iixiik nraajo' nunajb'eyisaaj owi nub'iij chi k'o jun ruk'ayeewaal pejtinaq, jaa ri' wi' pa tzii, tz'ijb'aan owi juun chik win na nkooji.

Rukaxon aq'oom: jaa ri' jun k'atziineel ja nkooj chi re nimaaneem k'in tz'etooj rixin najb'eey to'oneem, rumaal chi paam k'o wi' ja naquun rixin nimaaneem chi ke winaqii' ja wi' k'o jun sokotajeem xkeeb'an, qas k'a rajawaxiik cha utz k'a nyaalo'x to'oneem chi k'asleemaal. (Nima Tijob'al Amaq' rixin Colombia, s/a, s/p)

Kanooneem: jaa ri' ronojelaal ja saamaaj nb'anataji ja nrajob'eej ne'ilitaji winaqii', kib'aaqiil owi naquun, tzajqinaq ja toq k'ooli naq xqajib'exi.

Qaajeem chaaj: tz'ujke'l tziiij rixin naquun qas kook' ja nyaataj rumaal ruq'aaq'al juyu'. Ja ruxulaa' juyu' nk'amo eel najt. Ja rejtab'aliil jaa ri xa ko'l chi ruuwach 2 mm.

Poqonaal: jaa ri' jun k'ulwachitajeem ma utz ta ja nuub'an poqon chi ke ee k'iy jar ajtinaamit.

K'exooj K'atanaal: jaa k'exooj k'atanaal nuub'an owi ma jaa' ta nb'anowi ja saamaaj nkeeb'an winaqii' ja nuujal kaq'iiq'aal chi ruuwach uleew, k'in nurutz'ab'ij k'a ja ko'li chojq'aaq'iil chi ruuwach k'atanaal ja nuub'an pa nimaq ramaaj. (Decreto 7-2013, 2013).

CEGER: jaa ri' mookajiil nesamaj chi rij ruk'ayeewaal pa tijob'al jaay.

Kaqiq'aal: ruperajiil ja kaqiq'aal ja b'aar xa ko'l wi ruchojq'aaq' ja ruxulaa' juyu' chi ruuwach ja rusutin rii' chi rij, xarwari nrelesaj to nimaq ruxulaa' juyu' k'in nimaq taq jab'.

Nimalaj kaqiq'aal: tziiij rixin ya'i'aal ja nkooji toq ntzijox nuk'uleem rixin nimaq ruxulaa' juyu' ja nusututuj rii' chi kaaj xa k'a rumaal ari' nuuya' to nimaq ruxulaa' juyu' k'in jab'. Pa xokon nusututuj wi rii' pa ruperajiil ja releb'al iiq' k'in pan ijkiq'a' nusutij wi rii' ja pa ruqajib'al iiq'. Chi rij k'a ja ruchojq'aaq' nel to wi ruub'ii' ja xa ko'l, nima ko'l owi nimalaj kaqiq'aal.

CGERSE: jaa ri' mookajiil nesamaj chi rij ruk'ayeewaal rixin rukowil ajtijaal nel to chi paam pa k'amol b'eeey k'ulak'ut rixin wi'atinaamit. Na'ojiil k'in ojtaqiineem kixin ati't mama': jaa ri' ruk'amariik ja na'ojiil k'in xkeeb'an pa kik'asleemaal jar ee kaji' tinaamit; Maya, Xinka, Garifuna k'in kaxlaanii' ja nooki rutz'aaqaat ja nimaq na'ojiil chi rij rupaajiik k'in rutarareb'exiik

Nimaq na'ojiineem chi re rupaajiik k'in rukoojiik ja saamaaj chi rij ruk'ayeewaal chi ri' qaaj.

K'amol B'eeey Amaq' rixin Ko'lirisal Ruk'ayeewaal rixin Kajuuleew owi Winaqarisaan (Conred): nuk'uleem k'amol b'eeey xa juun rub'anoon kuk'iin moolaaj Saqamaq' ee rixin tinaamit k'in julee' chik, to'oneelaa' ja chi rumaal kisaamaaj k'in kijqale'n k'o keeq'a' chi re ja samajiineem ruk'aan Rukowil Tziiij rixin Conred k'in ya'ol rub'eeeyaal, ja toq nb'anataj ruk'ayeewaal.

K'amol b'eeey rixin tinaamit Ko'lirisal Ruk'ayeewaal (Comred): mookaaj k'amol b'eeey xa juun rub'anoon kuk'iin moolaaj ee rixin tinaamit ee rachib'iil ajtinaamit k'in to'oneelaa' ja chi rumaal kisaamaaj k'in kijqale'n k'o keeq'a' chi re ja samajiineem ruk'aan Rukowil Tziiij rixin Conred k'in ya'ol rub'eeeyaal, ja toq nb'anataj ruk'ayeewaal.

K'amol b'eeey rixin chi ri qaaj Ko'lirisal Ruk'ayeewaal (Colred): mookaaj k'amol b'eeey xa juun rub'anoon kuk'iin moolaaj ee rixin chi ri qaaj ee rachib'iil aj chi ri qaaj k'in to'oneelaa' ja chi rumaal kisaamaaj k'in kijqale'n k'o keeq'a' chi re ja samajiineem ruk'aan Rukowil Tziiij rixin Conred k'in ya'ol rub'eeeyaal, ja toq nb'anataj ruk'ayeewaal.

Uji: jaa ri' toq ntzajq to aab'aj, uleew k'in julee' chik chi ruuwach juyu'. K'ooli xa ko'kooj owi nimaq k'in nuusil rii' pan ejqaal owi qas pan ajninaq. Jaa ri' nuub'an rumaal chi ma kow ta ja ruuwach uleew k'in nuuya' k'a ruk'ayeewaal chi re kisaamaaj jar ajtinaamit, ja nb'anowi jaa ri' nimaq tz'ilooneem k'o ruchojq'aaq' rumaal kajuuleew owi rumaal winaq, rumaal chi xa ko'l chojq'aaq'iil ruk'aan ja tinaamit, ja nuuya' kaan tz'ilooneem, tzaqooj chi re k'asleemaal, puwaq k'in juyu'taq'aaq' nuuyoikaan k'a ya'ol k'asleemaal pa uleewaal, tinaamit owi k'ojlib'aliil.

Jusju'eem: pejtinaq chi rii'j tziij latino Deläbi, ja utz nb'iix chi re "jusju'eem". Ja tziij utz nb'iij ujl chaqajaa', jaa ri' tib'ij tziij toq nwach'ataj to k'in ntzajq to uleew rumaal nimalaj ya'.

Tzajqeem to: siloj rii'iil nuub'an juyu' taq'aaj toq ntzajq to ruq'ooraal naquun (wi nusutij rii' owi nuchararaj rii' ja silooj) ja nb'anataji toq nwach'ataji ja ruuwach uleew k'in nuub'an kaan itzeel. Jaa ri' q'anij k'o wi wach'atajeem q'aalaaj chi utz ja nimalaj tzajqeem to nuub'an. Utz nchololax ruuwach jani chi re nusututuj rii', ja toq jutzu'y nuub'an kaan ja ruuwach uleew owi kotokik, chaqajaa' xa ko'l yojooneem nuub'an kaan.

Ajninaq rixiin: nimalaj k'exooj chi ke ja winaqii', naquun, nimab'al k'in jar ee k'o wi ja nb'anataj rumaal kajuuleew owi rumaal winaq, xarwari ja tinaamit nkowiini nel chi paam rumaal chi ruchojmin rii' chi ruuwach. (Conred, 2011)

K'iyilaj kab'araqan: jaa ri' jun mookaaj kab'araqan nuub'an pa jun uleewaal pa jun ramaaj ja q'anij juunaam ruchojq'aaq'. Jaa wa' ri ma k'o ta wi juun ja nim ta owi qas ta nim runaa'iik chi keewach ja julee' chik. Ja mookaaj kab'araqan nuchololoj rii' rub'ajniik, jaa ri' nuuya' ja toq nq'aax kaan jun nimalaj kab'araqan taraan pi taq ko'koj chi rii' ja nb'iix chi re kamuluxiik- k'iy ja ruuwach uleew nb'anataj wi jaa wa' ri' xarwari' ma jaa' ta nk'utuwi k'exooj rub'ajniik ja kab'araqan chi ri' pan uleewaal ja b'aar nb'anataj wi'.

K'ajaa: jaa ri' ruuk'aaj naquun b'anb'al jaay, nuk'uuj, tukixik chi re jaay owi tzajqeem xuub'an to.

Jul ya': jaa ri' ruuq'a' ja jab' ja k'amaloo' nerub'ana to raqan ya'. Ja k'a ruub'eey wi ma naqoon ta, tz'alab'aan ta owi julee' chik naq nuub'an ja winaq chi re, ja jul ya' xa juunaam ruk'iin ja ruub'eey. (Conred, 2018)

Ramaaj rixin ajninaq: jaa ri' juun chi re ja nb'anowi chi utz nuuya' q'eetooj ja Champomaal rixin Saqamaq' ja toq qatzii' chi jaa ri' nraajo'.

Eelik: jaa ri' toq nek'amareel jun ramaaj ja winaqii' k'in naquun pa jun k'ojlib'al k'o rukowilaal, toq nuub'an owi b'anatajinaq chik jun poqonaal cha utz nechajixi.

Eelik rixin tz'ilootaji: rijliik k'in rutz'ijb'axiik jani' rub'ajniik, k'aayeew k'in ruq'ixiik ja ruk'ayeewaal xuub'an kaan itzeel, njaach keewach keewach achi'ii' k'in ixoqii', kijuunaa' kixee'aal k'in jaay. (Unicef).

Raqan ya' q'aaq': jaa ri' tixoon k'ajtinaq aab'aj pejtinaq pa ruuwi' owi pa ruupoox jun juyu' ja nxule' to chi ruuwach pan ejqaal. Raqan ya' ruk'aj q'aaq': jaa ri' naquun kow paxinaq ruuwach k'iy runimaleel k'in rub'ajniik, ja nuuk'aaq to puluw juyu' jaa ri' nb'iix chi re raqan ya' ruk'aj q'aaq'.

Qa'jeem teew: jaa ri' jun nimalaj tawureem nuub'an ja ruxulaa' juyu' owi nok to tewiulaj ruxulaa' juyu' pa ruuwi' jun nimalaj uleewaal. (Chajil Winag).

Saamaaj rixin ajninaq: chojmin rii'iil k'in nuk'uj k'atziineel k'in ya'oj ejqale'n chi rusamajixiik ronojelaal ja nraajo' jun ruk'ayeewaal xuub'an jun yoojik chi re naquun, jani chi re

Eleb'al rixin ajninaq: jaa ri' jun b'eeey ja ma k'o ta nq'eto rixiin rixin eeleem ja ruk'aan pa raqan taq jaay, ok'owib'al, ruuq'a' b'eeey rixin eeleem, tz'ajpi'n, nimaq tz'ajpi'n charachik b'eeey, q'a'm, kumuk, julee' chik.

B'alooj: jaa ri' xa jani juunaam ruk'iin ja nimaq b'alooj, jun tzitilik ch'ojq'aaq' nya'owi pa ya' (chooy, alaj chooy, julee' chik). Pa nimaq taq chooy nuub'an wi k'in ja nb'anowi jaa ri' k'ooli ujl ntzajq to chi ruuwach juyu'. (Insivumeh 2020)

Rejtaliil: jaa ri' ja mookaaj tz'eteb'al, peraaj, tz'ijb' k'in nya'owi rejtalaal ronojelaal, xa naq ta ruuwach ja nk'utuwi b'eeey (kixin ch'ijch' owi winaqii').

Kaqasaq'iij: jaa ri' toq xa ti jutz'iit ja ya' ja nch'aqab'aan ruuwach uleew, nuk'ijyirisaaj chee'aal k'in k'iyilaj taq rukoojiik. (Conred, 2011) tijtob'eeneem: jaa ri' tijtob'eeneem ja nkooj wi k'iyilaj rutziijoxiik, ja npaaj wi riiij ja ruchoolajil saamaaj. Jaa ri' nkooji chi re pajooj k'in tijon rii'iil ja nb'anataji xa kani k'ooli jun ruk'ayeewaal xb'anataji pa jun uleewaal k'in ramaaj. (Conred, 2015)

K'amb'ajaaneem: jaa ri' k'ambajaaneem nb'anataji ja b'aar nb'anataj wi silooneem, rukoojiik k'atziineel k'in samajiineem, ja ya'oon pa ruchoolajiil saamaaj ja nk'ulub'ab'ax ruuwach jun ruk'ayeewaal nb'anataji. (Conred, 2015)

K'ajamb'al: elesan rachib'al jun to'oj ri'iil chi ruuwach jun ruk'ayeewaal, chomarisaan matziij ta jun nimalaj jab', ujl owi muqulel ch'ab'aq.

Koch'ooj-Kab'araqan: utzilaj b'anoj taq jaay, ja nrajob'eej chi nuchaaajij chi ruuwach kab'araqan nim ruchojq'aaq', tib'ij tziij nuchaaajij chi ruuwach nimaq kab'araqan. (Agies 2014).

Nimalaj ka'baraqan: cualquier movimiento sísmico que produce daño de importancia, y pérdidas humanas. (Insivumeh, 2015)

Kaqiq'aal jab': jaa ri' jun kaqiq'aal jab' ja nuub'an juun owi k'iy kayopa' pa ruxulaa' juyu' ja xa ti jun ti ramaaj k'in jutz'iit (kayopa') owi chaqij q'ajaniil (k'aqolijaay), xarwari ma tib'ij ruub'ii' toq npeeti jaru' ja kaqiq'aal ja taraan pi chi riiij, k'atan ja runik'aajaal xa k'a rumaal ari' nuuya' nimaq ruxulaa' juyu' nb'iyaaaji 39 k'in 73 mph.

Nimaq B'alooj: jaa ri' k'iyilaj taq nimaq b'alooj pa palow ja toq nuusil rii' ja ya'pa palow (kab'araqan nb'anowi, puluw juyu' owi ujl chi ruuxee' palow); ja nkoowini nuchijkaj rii' pa nimaq kojoliil k'in toq k'a neqaaji chi ruuchii' ja palow nuub'an nimaq b'alooj b'anol itzeel. Jaa wa k'exooj pa palow rixin ikem qas nuub'an wi. Ja tziij pa japonés tz'ujkarinaq to wi. (Conred, 2011)

Puluw q'aaq': jaa ri' k'exooj ja nel to wi chi paam ja juyu' k'ajtinaq aab'aj owi q'aaq'al juyu', taraan pi sib'iil chi riiij ja njote' pa ruxulaa' juyu'. Uleewaal chimil wi ya': uleew ja k'o chi ruuchii' ya' k'in xaq ma nim ta toq nmuqe' kaan pa ya' chi ri' chi ri'.

Muqulel ch'ab'aq: ch'ab'aq rumuulin rii' k'in nkoowiini neeruumuq winaq toq nulqaj ruramaajiiil.

Kowilaj uleewaal: k'ojlib'al k'aqoon riiij ja b'aar nkeeto' wi kii' ja winaqii' chi ruuwach ruk'ayeewaal.

8.5. B'aar xk'amar to wi

B'anatajinaq:

- i. Acuerdo Gubernativo número 49-2012, Reglamento de la Ley de la Coordinadora Nacional para la Reducción de Desastres.
- ii. Acuerdo Ministerial No.300-2020, emitido por El Ministerio de Salud Pública y Asistencia Social. "Norma Sanitaria para la Prevención y Control de Infecciones por SARS CoV-2 y otras Epidemias para los Centros del Sistema Educativo Nacional"
- iii. Acuerdo Ministerial No. 3-2021 del Ministerio de Educación.
- iv. Acuerdo Ministerial Número 247-2014 [Ministerio de Educación Guatemala, C.A.] Se acuerda crear el Sistema de Gobernanza en la Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar. (23 de enero de 2014).
- v. Ampliación del Acuerdo Ministerial 247- 2014 Sistema de Gobernanza en la Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar (Acuerdo Ministerial Número 3-2021)
- vi. Decreto Legislativo No. 58-2007 Ley De Educación Especial
- vii. Decreto Número 109-96 Ley de la Coordinadora Nacional
- viii. Cepredenac (2012). Política Centroamericana de Gestión Integral de Riesgo de Desastres -PCGIRix. Congreso de la República de Guatemala. (1985). Constitución Política de la República de Guatemala. Ciudad de Guatemala: Diario de Centroamérica.
- ix. Congreso de la República de Guatemala. (1965). Ley de Orden Público. Ciudad de Guatemala: Presidencia de la República de Guatemala.
- x. Congreso de la República de Guatemala. (1996). Ley de la Coordinadora Nacional para la Reducción de Desastres de Origen Natural o Provocado. Ciudad de Guatemala: Diario de Centroamérica.
- xi. Decreto 7-2013. Ley marco para la reducción de la vulnerabilidad, la adaptación obligatoria ante los efectos del cambio climático y la mitigación de gases de efecto invernadero. Congreso de la República de Guatemala. Guatemala.
- xii. Estrategia Internacional para Reducción de Desastres EIRD. (2015). Marco de Sendai para la Reducción del Riesgo a Desastres 2015-2030. Ginebra Suiza: RUE de Varembo CH1202.
- xiii. Ley General para la Inclusión de las Personas con Discapacidad. (2011). México.
- xiv. Ley Nacional de Educación Decreto Legislativo No. 12-91.
- xv. Norma de Reducción de Desastres – NRD2-
- xvi. ONU (2015) Marco de Sendai para la Reducción del Riesgo de Desastres (2015-2030).
- xvii. ONU (2006) Convención Internacional sobre los derechos para personas con discapacidad.
- xviii. Parada, E.T. Psicología y Emergencia. Habilidades psicológicas en las profesiones de socorro y emergencia. Bilbao, España: 2008.
- xix. Plan Nacional de Gestión de Riesgo de Desastres Guatemala 2018-2022, Libro de Actas del Consejo Nacional Acta 12-2018, Punto Resolutivo Número CN-12-06-2018.

- xx. Plan Nacional de Respuesta -PNR- (2018)
- xxi. Política Nacional para La Reducción del Riesgo a los Desastres en Guatemala Acuerdo de Consejo Nacional Número 6-2011.
- xxii. Presidencia de la República de Guatemala. (2012). Reglamento de la Ley de La Coordinadora Nacional para la Reducción de Desastres de Origen Natural o Provocado. Ciudad de Guatemala: Presidencia de la República de Guatemala.
- xxiii. Segeplan. (2015). Misión y Función de Segeplan. 07 de junio de 2016, de Segeplan.
- xxiv. Sngd. (2017). Terminología sobre gestión del riesgo de desastres y fenómenos amenazantes. Bogotá, Colombia: Unidad Nacional para la Gestión del Riesgo de Desastres.
- xxv. Unesco. (2017). El rol de la Política Social para hacer frente a los desastres. París. Francia.

Bibliográficas:

- xxvi. Cenapred. (2001). Heladas moc. Cuauht México. 1. Edición.
- xxvii. Conred. (2018). Glosario de la Secretaria Ejecutiva de la Conred, Guatemala.
- xxviii. Instituto Superior de Formación Técnica Educativa Argentino. (2013). Unidad 8 Prevención de Accidentes: Organización y Administración de los Servicios de Seguridad. Argentina. 4. Edición.
- xxix. Monzón Despang, H. (2014). Manual de diseño sismo-resistente simplificado mampostería de block de concreto para Guatemala (pp. 22 y 23). (1ra. ed.) Guatemala: Agies.
- xxx. Programa de las Naciones Unidas para

el Desarrollo. (2009). Desarrollo de Capacidades (Texto Básico del PNUD), New York, Estados Unidos de América. Editorial Kanni Wignaraja.

- xxxi. Se-conred. (2010). Manual del Centro de Operaciones de Emergencia. Ciudad de Guatemala: Se-conred.
- xxxii. Se-conred. (2010). Plan Nacional de Respuesta. Ciudad de Guatemala: Se-conred.
- xxxiii. Se-conred. (2011). Política Nacional para la Reducción del Riesgo a los Desastres en Guatemala. Ciudad de Guatemala: Diario de Centroamérica.

Digitales:

- xxxiv. Lemus Castillo, J.R. (2020). Seiches [Glosario Hidrológico]. Insivumeh. Recuperado de: <https://insivumeh.gob.gt/uncategorized/seiches/> [noviembre 2021].

K'OLIB'AL B'AAR NSAMAJIX WI' JA RUCHOLAJIIL RUKOWILAAL AJTIJAAL

RUCHOLAJIIL RUKOWILAAL AJTIJAAL

B'II'AAJ RIXIIN JA TIJOB'AL JAAY:

RAMAAJIIL:

JA K'O WI':

SIK'IB'AL:

RUB'AJNIIK:

AJILAB'AL RIXIIN TIJOB'AL:

TINAAMIT K'IN Q'IJ:

RUTZIJOXIIK RUK'ASLEEMAAL JAR AJTIJAAL:

Taya'aa' jun ti ko'l ruq'ajisaxiik ja tijob'al jaay, q'alajisaaneem rixiin ja ruwinaqiriik, ruub'ii' toq xuumaj to, nya'eel ruwujiil rixin rukowib'al ja tijob'al jaay

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

RUCHOLAJIIL RUKOWILAAL AJTIJJAAL

TAYA'AA' EEL ACHIB'AL RIXIIN JA TIJOB'AL JAAY:

B'II'AAJ, JUUCH' K'IN REJTAAL JA K'AMOL B'EEY

El director(a) firmará esta portada avalando el contenido de este plan.

B'II'AAJ, JUUCH' K'IN REJTAAL RIXIIN TZ'ETOJ AJTIJJAAL

Vo. Bo. Rixin tz'etol ajtijjaal

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijjaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijjaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Ruq'ijixiik ja tijob'al jaay

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

1. RUQ'IJIXIIK JA TIJOB'AL JAAY				
B'ii'aaj rixiin ja tijob'al jaay				
Ramaajjiil		Wi'atinaamit		
Tinaamit		Ruuq'a' tinaamit/Mookaaj Mookaaj jaay		Ja k'o wi'
Sik'ib'al	Ajilab'al taqotzii	K'amak'ojlib'al		K'amataqotzii
B'ii'aaj rixin k'amol b'eey		Ajilab'al rusik'ib'al	B'ii'aaj rixin k'amol b'eey b'anol ruchoolajiil saamaaj	
B'ii'aaj kixiin ja nek'eje chi paam rub'ajniik ja ruchoolajiil saamaaj				Ajilab'al sik'ib'al
Ee jaru' ajtijoxeelaa' ee tz'ijb'aan		Ee jaru' ajtijoneelaa'		Ee jaru' k'amol taq b'eey, nimaneeelaa'
Achi'ii'	Ixoqii'	Achi'ii'	Ixoqii'	Achi'ii'
Q'ii' ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'ii' ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Ruk'ayeewaal nxib'eeni ja tijob'al jaay

2. RUK'AYEEWAAL NXIB'EENI JA TIJOB'AL JAAY

Tajuxu' chi re jun x ja kajparaaj ja nuuk'am rii' ruk'iin ruk'ayeewaal rixin kajuuleew ja qaxinaq kaan chik k'in rub'anoon kaan rupoqonaal chi re ja tinaamit ja b'aar k'o wi ja tijob'al jaay.

Ruwach'uleewaal	Ya'ilaal	Ch'ajch'ojilaal
☐ Kab'araqan ☐ Puluw q'aaq' juyu' ☐ *ujlaal ☐ Nimaq b'aloos (palow) ☐ B'aloos (yuquyik b'aloos) *ntzajq to aab'aj, uleew, t'ab'at'ik ch'ab'aq k'in q'ayis.	☐ Jab' Q'aqal jab' ☐ Nimaq teew ☐ (teew, tewaya') ☐ Nimaq saq'iij ☐ Nimaq ruxulaa' juyu' jab' ☐ Nimako'li ruxulaa' juyu' jab' ☐	☐ Nimaq taq yaa'biil ☐ Yaab'iil nojqaani chikopiil owi q'ayisaal ☐ K'i'yachikopiil mi'xachikop
Tajuxu' chi re jun x ja ja ruk'ayeewaal k'exooj rixin kajuuleew ja qaxinaq kaan chik ☐ Chimil ya' rumal jab' owi rumaal xel to pa ruub'eey ja ya' toq nwach'ataj eel ruuchii' Ntzajq to ☐ ujl rumaal choyoj taq chee' ☐ Chimil ya' pa tinaamit, ja toq ma utz ta b'aar k'o wi ja ruub'eey, owi chi ri' ee k'o wi winaqii', owi rumaal ntzape ruub'eey ja ya' pa jab' ☐ Tz'iloreem chi re raqan taq ya', chooy k'in julee' chik. ☐ Julee' k'amb'al tzii' chik: _____		
Tajuxu' chi re jun x jar itzel k'exooj nuub'an winaq k'in b'anatajinaq kaan chik ☐ K'ajteem pa tinaamit owi pa juyu' k'ajteem nuuya' nima k'irasaaq ☐ B'ojb'o'em, eeleem, tixooj Itzel taq naquun ☐ Moloj rii'il kumaal winaqii', k'iyaa' owi nimaq taq moolooj kixin winaqii'. Sokotajik pa taq ch'ijch' aral winaqii' ☐ Julee' chik: _____ ☐ _____		
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi rii' saamaaj

Rusamajixik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtajiineem.

Rusamajixik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'al ojtajiineem.

Ko'li Chojq'aq'iil chi paan ja tijob'al jaay

Rub'eyaliil: ch'ob'ooneem chi rii ja ko'li chojq'aq'iik chi paam ja tijob'al jaay. Ja chi nok k'amb'al tzii nk'ujt opoon jun k'ojlib'al nojisaan chik chi re tzii ma qatzii ta.

3. KO'LI CHOJQ'AQ'IIL CHI PAAN JA TIJOB'AL JAAY

Ruchojliik naquun, jaay, ee jaru' ajtijoxeelaa, ajtijoneelaa k'in ee k'amol taq b'eey ee uk'a'l saamaaj

Tajuxu' chi re jun X ja kajparaaj, ja taq na'ojiil ja nuuk'am rii' ruk'iin ja nkooji chi paan ja tijob'al.

Ko'li chojq'aq'iil mokajiil

- ☐ K'oli jun mookaaj winaqii' ja nesamaj chi rii ruk'ayeewaal rixin ruchojq'aq'iil tijob'al..
- ☐ Ja k'amol b'eey, ajtijoneelaa, ajtijoxeelaa, k'in julee' winaqii' chik ee rixiin ja tijob'al nek'eje'e toq nk'amar rii'iil chi rii ja ruchojq'aq'iil k'in loq'oq'on rii'iil.
- ☐ Ee k'oli winaqii' ja k'o kinaa'ooj chi re nimaaneem k'in to'ooneem chi ke ajtijoxeelaa' ja ma ee taq tz'aqat ta.
- ☐ K'oli ruk'ojlib'al ya, ch'ijch' ya'ol k'irasaq, b'amb'al sik'iineem ja utz nkoojloxi ja toq k'o rajawaxiik rixin ajninaq.
- ☐ K'oli ruk'ojlib'al aq'oom rixin najb'eey to'ooneem, telelan ch'ajt, chupub'al q'aaq' k'in naquun rixin sik'ib'al jani chi re taluch'ijch'.
- ☐ K'oli ja na'ojiil k'in naquun rajaeaxiik ja ntab'exi ja mookaaj rixin tijob'al ja toq k'oli rajawaxiik rixin ajninaq owi ruk'ayeewaal. (jani' chi re moloj rii'iil kuk'iin k'amol b'eey) k'oli jun rucholajil saamaaj ja nmajb'ex eel chik wi jutii ja tijooneem, maski majaan qas ta utz rumaal jun ruk'ayeewaal xq'aaxi.

Ko'li chojq'aq'iil rixin ruuwach uleew (b'aar k'o wi)

- ☐ Ja tijob'al jaay taaj nimajtaj rumaal ja ruk'ayeewaal xtz'etetaj opoon.
- ☐ Ja tijob'al jaay chi ri' k'o wi' pa ruub'eey kab'araqan. Tz'etoonnee pa k'amak'ojlib'al rixin Insivumeh.
- ☐ Ja tijob'al jaay chi ri' k'o wi chi runaaqaaj npeewi ujl, nuumol rii'ya owi puluw q'aaq' juyu'.

Ko'li chojq'aq'iil rixin jaay

La k'ooli rub'iixiik chi re b'ajan k'in naq xb'ajn chi re rub'ajniik ja tijob'al jaay.

- ☐ La k'o rukowiil ja jaay ya'oon chi wach nsijl rumaal kab'araqan.
- ☐ Ja ruuwi' nuukoch' nimaq ruxulaa' juyu', nimaq jab', nuuq'i rajlaal chaaj rixin juyu' nqaaj pa ruuwi', saqb'och, julee' chik.

- ☐ Ja ruuwi', k'axtoon, ruuwach uleew, kumuk, nuk'uj k'irasaqiil, chulub'al, q'aaxal ya', ruuchii' k'in okib'al saq, ninujk'i chi ri' chi ri'.
- ☐ B'anoon chi k'exooj chi re ja jaay ja xa ruqasan chik ruchojq'aaq'.
- ☐ Ja nik'ob'al owi yojkonib'al ja b'aar nk'ojl wi aq'oom b'anoon rub'ajniik owi julee' naquun nuutz'am q'aaq' k'oli rukowilaal ya'oon.

Ko'latzii: ja wi ma k'o ta jaa wa' q'alajisaxik ri' ja CGER utz nuk'utuj to'oneem chi ke ri'jaa' pa tinaamit k'in nimaq taq ajtijoneelaa' ee rixiin ja Dideducs, ja kojtaq ja ruwinaqiriik k'in rub'ajniik ja tijob'al taq jaay.

- ☐ Ko'li chojq'aaq'iil rixin puwaq
Ja tijob'al jaay la k'o rupuwaq ja nk'aatzini nukoj la chi rii samajineem ja toq k'ooli nimaq ruk'ayeewaal.
- ☐ Ja tijob'al jaay la k'o rupuwaq ja nk'aatzini nukoj la chi ruchojmixik rii' chi nuk'ulub'a ruuwach ruk'ayeewaal rixin ajninaq.
La k'ooli puwaq kanoon kuk'iin ja mookaaj ee rixin tijooneem ja ma xa xar ta ruuyoon ja ya'oon chi re najbeey.
- ☐ Ja mookaaj ee rixin tijooneem la k'o kipuwaq ja nkitoob'eej ko'lirisan ruuwach ja ruk'ulub'axiik ja toq k'ooli nimaq ruk'ayeewaal rixin ajninaq.
- ☐ Ko'oli chojq'aaq'iil rixin nuk'uj rii'iil
- ☐ Ja pa tijob'al jaay la ee k'ooli mookaaj nkeeya' to'oneem ja toq k'ooli ruk'ayeewaal. (jani' chi re ja nepa'e chi keewach julee' chik, julee' chik mookaaj)
- ☐ Jar ee pa'l chi keewach ajtijoxeelaa' k'in julee' chik ee rixin mookaaj rixin tijooneem ja nkeeya' to'oneem, ch'ob'oj chi rii ruk'ayeewaal ja nuuya' poqon chi re ja tijob'al jaay.
- ☐ La ee k'ooli chi paam ja tijob'al jaay winaqii' nimaq k'in utz kinaa'ooj ja nekowiini netzijon kuk'iin julee' winaqii' chik ja ma ee kachib'iil ta pa mookaaj tijooneem
- ☐ Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' k'in ee pa'l chi wach ja k'ooli k'in nkeek'ut utzilaj kinaa'ooj chi re ja mookaaj tijooneem.
- ☐ Ja k'amol b'eeey, ajtijoneelaa' k'in ee pa'l chi wach la chi ri' k'o wi koochooch ja b'aar k'o wi ja tijob'al jaay.
- ☐ Ja tijob'al jaay k'ooli ronojeel ja nq'alajisaani k'in k'aak'a kixiin chi kijunjunaal jar ajtijoxeelaa' Jani' chi re, b'aar k'o wi koochooch, ajilab'al rixin sik'ib'al rixin chi koochooch, ajilab'al k'in b'aar k'o jaay rixin b'aar nesamaj wi jar ee pa'l chi kii, julee' sik'ib'al chik rixin ajninaq, k'in julee' chik.
- ☐ Ja tijobpal jaay k'ooli winaq aq'omaaneel ruk'iin ja nusamajij ch'ajch'ojiil.
- ☐ Ko'li chojq'aaq'iil naa'ojiineem
- ☐ Ja mookaaj tijooneem ee kowininaq chi ja kirajawaxiik k'in naq kik'utuun ee k'ulub'aan kumaal ja k'amol taq b'eeey.
- ☐ Ja ronojelaal ja tijooneem

- ☐ Los contenidos curriculares contribuyen a la formación de la “cultura de prevención” entre los estudiantes.

Ko'li chojq'aq'iil rixin tijooneem

- ☐ Rumaal chi ma qas k'iy ja naa'ooj ruk'aan ja ruuwach tijoone nya'taji, ma tuuya' k'aas chi nb'ajn ta ojtaqiineem chi riij ruk'ayeewal k'in julee' k'exooj chik rixin ruuwach uleew k'in qas k'ooli ruchojliik chi keewach ja winaqii'.
- ☐ Ja naa'ooj ja ruk'aaj jar ojtaqiineem rixiin ja CNB chi ronojelaal ruweqa'iil ja tijooneem ma tuuya' to'oooneem chi rij naa'ooj ja naq qas nuub'an ja ruuwach uleew k'in k'ooli xa nuuya' ruk'aayeewaal, rumaal chi ma qas ta ruk'amoon rii' chi utz. Jar ajtijoneelaa' ma ti keek'ut ja to'oooneem kixiin ja winaqii' ja kojtaq naa'ooj kixiin jar ati't mama' cha utz nesamaj kuk'iin jar ajtijoxeelaa' chi ja loq'olaj ruuwach uleew k'in ja k'amoj rii'iil nraajo' kuk'iin ja winaqii'.
- ☐ Ja tijooneem ma qas ta k'o nimaaneen nuuk'ut, loq'oq'on rii'iil k'in sijpan nimaaneem kixiin jar ajtijoxeelaa'.

Ko'li chojq'aq'iil rixin b'ajnikiil

- ☐ Ja tijooneem ma tuuya' to'oooneem chi re ja “naa'ooj tz'etoj rii'iil chi wach ruk'ayeewaal” pa tinaamit.
- ☐ Jar ee pa'l chi kii jar ajtijoxeelaa' ma ti keekoj kii' chi paam ja saamaaj chi ruko'lirisaxiik ruk'ayeewaal chi paan ja tijob'al jaay.
- ☐ K'ooli chi paam ja tijob'al owi pa tinaamit ruk'ayeewaal chi re tijoj ltzel q'ayis, ch'a'ooj owi ala'oomaa', ja xa nuko'lirisaj ruchojq'aaq' to'oj rii'iil chi wach ruk'ayeewaal rixin ruuwach uleew.

Ko'li chojq'aq'iil rixin k'aslemaliil chi wach uleew.

- ☐ Ja k'aslemaliil chi ruuwach uleew ja b'aar k'o wi ja mookaaj tijooneem xa tz'ilo'tajinaq chi utz rumaal chi ma nuk'uun ta.
- ☐ Jar ee k'o chi paan ja mookaaj tijooneem ma ti qaaj pa keewi' ja rub'eeyaal ja loq'olaj ruuwach uleew ja b'aar ee k'o wi.
- ☐ Ja b'aar k'o wi ja tijob'al jaay xa k'o tz'iil chi utz owi ma utz nb'ajn chi re ruch'axixiik ja q'ayis.

Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj

Pa'leem chi nya'taj ruk'ayeewaal chi paam ja tijob'al jaay

Rub'eyaliil: tak'utu ja ruk'ayeewaal ja jani' ja xib'iineel xel to chi rii ja tz'etooj rixin ko'li chojq'aq'iil. Ja chi nok k'amb'al tzii nk'ujt opoon jun k'ojlib'al nojisaan chik chi re tzii ma qatzii ta.

4. PA'LEEM CHI NAYA'TAJ RUK'AYEEWAAL CHI PAAM JA TIJOB'AL JAAY

Ja chi ronojisaxiik jaa wa' jun k'ojlib'al ri' nkooji ronojelaal ja kajparaaj ja xnojisax kaan tac hi paan ja k'ojlib'al 3. Nuuk'ut ja ko'li chojq'aq'iil ja k'o chi paan ja tijob'al jaay kaamiik. Nchololoxi chi junjunaal k'in nik'ujti ja naq ruk'ayeewaal nuuya' ja wi nb'anataji juun owi k'iy jaa ri' k'exooj ja nuuya' xib'iineem k'o kaan chi paam ja k'ojlib'al 2

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj

Rejtaal ruko'lirisaxiik ja ko'li chojq'aq'iil chi paan ja tijob'al jaay

5. REJTAAL RUKO'LIRISAXIIK JA KO'LI CHOJQ'AQ'IIL CHI PAAN JA TIJOB'AL JAAY

Rub'anoon ja ko'li chojq'aq'iil	Samajiineem	Ee Pa'l chi riij ja ruk'utuxiik	Ramaaj ja nsamajix wi			K'atziineel nk'utuxi
			1 iik'	1 iik'	1 juunaa'	
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eeey npa'e chi riij saamaaj		

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Nuk'uu j chi re ja mookaaj nsamaj chi riij ruk'ayeewaal –CGER-

6. NUK'UUJ CHI RE MOOKAAJ NSAMAJ CHI RIJ RUK'AYEEWAAL -CGER-

Ejqaleemaal	B'ii'aaj/sik'ib'al (k'amol b'eey)	B'ii'aaj/sik'ib'al (ruukaab')	B'ii'aaj/sik'ib'al (winaqii' ee to'oneelaa')
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj	

Q'alajisaxik: ja runujk'iik' ja CGER ya'tal k'ejxik chi riij ja naq nraajo' ja saamaaj chi riij ruk'ayeewaal ja ntz'eteri. Ja k'amol b'eey npa'e chi wach ma ruuyoon chi riij ja saamaaj, rajawaxiik nuk'utuj ruto'iik chi ke ja molaaj rixin CGERSE chi rub'ajniik ja nsamajixi.

Keed'ii' ja mookaaj ee to'oneelaa' toq k'ooli ajninaq rixiin

7. KEEB'II' JA MOOKAAJ EE TO'ONNEELAA'TOQ K'OOli AJNINAQ RIXIIN		
Moolaaj/Mookaaj		B'ii'aaj owi sik'ib'al
Q'iiij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iiij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi rii saamaaj

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

8. RUCHOLAJIIL RUYA'IIK KINA'O OJ JAR EE RIXIIN JA CGER							
Naq nk'ujti chi ya'oj naa'ooj (nk'amari ja naq kisaamaaj)	Ee jaru'winaqii' nya' kina'ooj		Moolaaj ja nya'owi ja naa'ooj	Winaq nq'ijloxi' ajilib'arl rixin sik'ib'al	Ramaaj ja nb'anataj wi	K'atz'iineel k'ooli	K'atz'iineel nk'utux na
	ACHI'II'	IXOQII'					
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'			Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj		

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

9. K'ATZIINEEL RIXIN SAMAJIB'AL JA RAJAWAXIIK NKOOJI						
Ruchololoxiik ja k'atziineel	K'ooli k'in ja wi k'a utz na ja k'atziineel		K'aatz'iineel rajawaxiik na	Pa'l chi rii rukonoxiik	Ramaaj ja nilitaj wi	Rajil ronojelaal
	Jaru'	K'a utz owi ma utz ta				
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi rii saamaaj		

K'atziineel rixin rutz'ejtiik chupuj q'aaq'

10. K'ATZIINEEL RIXIN RUTZ'EJTIK CHUJ Q'AAQ'						
Ruchololoxiik ja k'atziineel	K'ooli k'in ja wi k'a utz na ja k'atziineel		K'aatz'iineel rajawaxiik na	Pa'l chi rij rukonoxiik	Ramaaj ja nilitaj wi	Rajil ronojelaal
	Jaru'	K'a utz owi ma utz ta				
Chupub'al q'aaq' ja nuuk'am rii' ruk'iin naq ja nk'aati						
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi rij saamaaj		

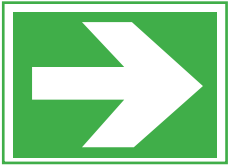
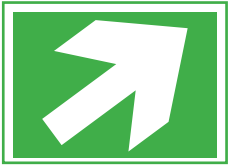
K'atziineel rixin saamaaj chi rijj najb'eeey to'oneem

11. K'ATZIINEEL RIXIN SAAMAAJ CHI RIJ NAJB'EEY TO'ONEEM						
Ruchololoxiik ja k'atziineel	K'ooli k'in ja wi k'a utz na ja k'atziineel		K'aatz'iineel rajawaxiik na	Pa'l chi rijj rukonoxiik	Ramaaj ja nilitaj wi	Rajil ronojelaal
	Jaru'	Utz owi ma utz chik ta				
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eeey npa'e chi rijj saamaaj		

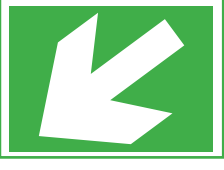
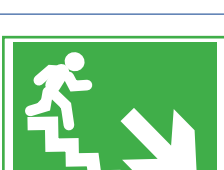
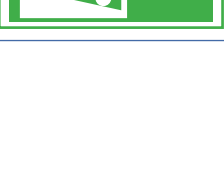
Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

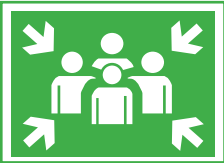
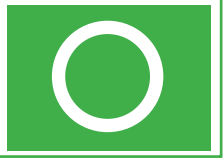
Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

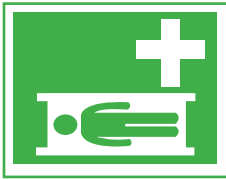
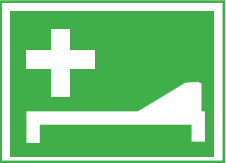
Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

12. RAJAWAXIIK RIXIN NYAB'EX REJTALIIL JA TIJOB'AL JAAY						
Naq ruuwach rejtaliil	Tib'ij tziij	Rejtaaliil k'ooli	Rejtaliil najawax na	Pa'l chi rij rukonoxiik	Ramaaj nilitaj wi	Rajil ronojeel
Rejtaliil Kowilchi'NRD2						
	B'EEY RIXIN EELEEM					
						
						
						
						
						

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

12. RAJAWAXIIK RIXIN NYAB'EX REJTALIIL JA TIJOB'AL JAAY						
Naq ruuwach rejtaaliil	Tib'ij tziij	Rejtaaliil k'ooli	Rejtaliil najawax na	Pa'l chi riij rukonoxiik	Ramaaj nilitaj wi	Rajil ronojeel
	B'EEY RIXIN EELEEM					
						
	B'EEY RIXIN EELEEM RUK'AAN KUMUK					
						
						
						
						
	ELEBAL RIXIN AJNINAQ					
						

12. RAJAWAXIIK RIXIN NYAB'EX REJTALIIL JA TIJOB'AL JAAY						
Naq ruuwach rejtaaliil	Tib'ij tziij	Rejtaaliil k'ooli	Rejtaliil najawax na	Pa'l chi riij rukonoxiik	Ramaaj nilitaj wi	Rajil ronojeel
	MOL'AL RI'IIL					
	K'OJLIB'AL KOW					
	CHUPUB'AL					
	PIRIY YA'OL RUB'IIXIIK Q'AAQ'					
Rejtaliil rixin to'oneem chi ke NRD2						
	B'EEY RIXIN EELEEM KIXIN WINAQII' MA EE TAQ TZ'AAQAT TA					
						
						
						

12. RAJAWAXIIK RIXIN NYAB'EX REJTALIIL JA TIJOB'AL JAAY						
Naq ruuwach rejtaaliil	Tib'ij tziij	Rejtaaliil k'ooli	Rejtaliil najawax na	Pa'l chi rij rukonoxiik	Ramaaj nilitaj wi	Rajil ronojeel
	TELELAN CH'AJT RIXIN NAJB'EY TO'OONEEM					
	K'OJLIB'AL RIXIN NAJB'EY TO'OONEEM					
	NAJB'EY TO'OONEEM					

Rajawaxiik rixin sik'ib'al nq'ijlob'ax rii'iil

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

13. RAJAWAXIIK RIXIN SIK'IB'AL NQ'IJLOB'AX RII'IIL						
Ruchololoxiik ja k'atziineel	K'ooli k'in ja wi k'a utz na ja k'atziineel		K'aatz'iineel rajawaxiik na	Pa'l chi riij rukonoxiik	Ramaaj ja nilitaj wi	Rajil ronojelaal
	Jaru'	Utz owi ma utz chik ta				
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj		

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Ruq'ixiik ja k'ojlib'al rixin chojmin rii'iil k'in molb'al rii'iil ja wi nb'anataj eeleeem

14. RUQ'IXIIK JA K'OJLIB'AL RIXIN CHOJMIN RII'IIL K'IN MOLB'AL RII'IIL JA WI NB'ANATAJ EELEEM

Nimalaj k'ojlib'al:

Ruukaab' k'ojlib'al:

Roos k'ojlib'al :
riij jaay

Tab'ana rachib'al ja b'aar nchojmix wi rii'iil

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Tz'ijb'an keeb'ii' ajtijoxeelaa', ajtijoneelaa' k'in rumookaaj ja tijooneem ja nk'aatzin jun nimalaj nimaaneem chi ke

15. TZ'IJB'AN KEEB'II' JAR AJTIJOXEELAA' / RI'JAA' JA NK'AATZIN JUN NIMALAJ NIMAANEEM CHI KE

Instrucciones: Tanojisaaj jaa wa' jun k'ojlib'al ri' chi re keeb'ii' ja winaqii' ja nk'aatzin jun nimalaj nimaaneem chi ke pa tijob'al jaay, ja k'a wi ee k'ooli winaqii' ee kee wa' kib'ajniik, tajuxu' k'a ja kajparaaj k'in katq'aax chi riiij ja jun k'ojlib'al chik.

KAAMIIK MA EE K'O TA WINAQII' PA TIJOB'AL JAAY JA NK'AATZIN TA NIMALAJ NIMAANEEM CHI KE

K'ooli k'in naq rub'anoon ja k'atziineel		B'aar k'o wi (tijob'al, tz'ijb'a jaay)	Nimaaneem rajawaxiik	Winaqii' ja neya'owi ja nimaaneem
Aachi'ii'	Ixoqii'			
Q'iiij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iiij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riiij saamaaj

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Ajilaaneem chi re ejqale'm

16. AJILAANEEM CHI RE EJQALE'M*							
B'aar nmojl wi rii'iil	Raub'ii' ja pa'l chi riij mookaaj kixin ajtijoxeela'	Ee jaru' jar ajtijoxeela'/winaqii' ee rajawaxiik ja b'aar nmojl wi rii'iil		Ee jaru' ajtijoxeela'/ winaqii' ne'el eel		Ee jaru' ajtijoxeela'/ winaqii' ee tzajqinaq	
		Aachi'ii'	Ixoqii'	Aachi'ii'	Ixoqii'	Aachi'ii'	Ixoqii'
Q'ii' ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'ii' ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'ee' npa'e chi rii' saamaaj			

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewa' chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewa' chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Kijajchiik ajtijoxeelaa' chi ke nepa'e chi kiij

17. KIJAJCHIIK AJTIJOXEELAA' CHI KE NEPA'E CHI KIJJ*

Ruub'iii' jar ajtijoxeel: Wachiil:H M ☐ ☐

Ruub'ii' jar ajtijooneel: _____

Ramaajiiil: Weqa': _____

Rujajchiik ajtijoxeel nk'utux rumaal: _____

Wuuj rixin b'ii'aaj: _____

Ja wi ma k'o ta ruub'ii' ja winaq tz'ijb'aan pa wuuj ja nk'utuuni ja k'o chi paam ja tijob'al jaay, jaa ri' ma ti yaa' chi re nayab'ex na kiq'ijlooxiik jar ee pa'l chi riij.

Rub'ajniik jar ajtijoxeel

Tab'ij chi re ja winaq nk'utuuni naq rub'anoon jar ajtijoxeel:

- ☐ K'ooli, utz ruuwach ma k'o ta rub'anoon
- ☐ Xya'i najb'ey to'oneem chi re Ma k'o ta, elenaq eel
- ☐ K'amoon eel pa nimalaj owi alaj aq'omab'al (nb'iix eel b'aar k'o wi) Tzajqinaq
- ☐
- ☐

Jux rixin nk'utuuni ja toq najajch eel jar ajtijoxeel:

Q'iij: _____ Ramaaj: _____

Ruub'ii' ja winaq rixin pa tijob'al jaay ja njacho eel jar ajtijoxeel:

* Nkooji' rixin ajninaq

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Pajooneem chi riij najb'eey rupoqonaal

18. PAJOONEEM CHI RIJ NAJB'EY RUPOQONAAL *	
Rupaajiik jabb'eey chi riij rupoqonaal	
Ja xb'anataj qaaj:	Q'ij:
Ruchololoxiik ja ruk'ayeewaal xb'anataj qaaj	
Poqonaal k'in tz'ilotajeem	
Ee jaru' winaqii' xe'el eel: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ajtijoneelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' Ixoqii' • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' Ixoqii' • Ee nimaneelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' Ixoqii' • Q'ijloneelaa': Achi'ii' Ixoqii'	Ee jaru' winaqii' xesokotaji: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' Ixoqii' • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' Ixoqii' • Ee nimaneelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' Ixoqii' • Q'ijloneelaa': Achi'ii' Ixoqii'
Ee jaru' winaqii' xenimaxi: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ajtijoneelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' Ixoqii' • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' Ixoqii' • Ee nimaneelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' Ixoqii' • Q'ijloneelaa': Achi'ii' Ixoqii'	Ee jaru' winaqii' ma ee k'o ta: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ajtijoneelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' Ixoqii' • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' Ixoqii' • Ee nimaneelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' Ixoqii' • Q'ijloneelaa': Achi'ii' Ixoqii'
Ee jaru' winaqii' xeekami: • Ajtijoxeelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ajtijoneelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ee k'amol b'eey: Achi'ii' Ixoqii' • Ee jachol ruuwach saamaaj: Achi'ii' Ixoqii' • Ee nimaneelaa': Achi'ii' Ixoqii' • Ajtijoxeelaa' k'in ajtijoneelaa' ma ee tz'aqat ta: Achi'ii' Ixoqii' • Q'ijloneelaa': Achi'ii' Ixoqii'	Ruchololoxiik tz'ilotajeem xuub'an ja jaay:

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlibaal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlibaal ojtaqiineem.

Ruchololoxiik ja rajawaxiik chi re nimaaneem k'in nuk'uuneem		
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'	Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi	B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj

* Nkooji' rixin ajninaq

K'ojlib'al 19

Samajiineem chi riij nuk'uuj

Rub'eyaliil: Tanojisaaj ja kajparaaj ja b'aar nuuk'ut wi ja samajiineem ja rajawaxiik chi re rukowilaal ja tijob'al jaay cha utz k'a nyaataj wi ja tijooneem ja toq q'axinaq kaan chik ja ruk'ayeewaal. Ja rajawaxiik utz nk'amar opoon nimaq taq nimaaneem chi ke ajtijoxeelaa' owi ajtijoneelaa' ja xyojtaj kaan kinaa'ooj. Ja chi nk'utb'ex opoon ja k'ojlib'al nojisaan niik'aaj chi re tziiij ma qatziiij ta.

19. SAMAJIINEEM CHI RIJ NUK'UUNEEM*				
Rajawaxiik xilitaji	Samajiineem nraajo'	¿Naq nkoowini nuub'an?	¿Naq chi ramaajii?	K'atziineel rajawaxiik
Q'iij ja xnojisaxi jaa wa' k'ojlib'al ri'		Q'iij ja toq xtik'aak'arisaxi		B'ii'aaj k'in ajilab'al sik'ib'al rixin k'amol b'eey npa'e chi riij saamaaj

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixiik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

MINISTERIO DE EDUCACION

30

Guatemala, C. A.

ACUERDO MINISTERIAL NÚMERO **247-2014**

Guatemala, **23 ENE 2014**

LA MINISTRA DE EDUCACIÓN

CONSIDERANDO:

Que, la Constitución Política de la República de Guatemala establece que el Estado garantiza y protege la vida humana desde su concepción, así como la integridad y la seguridad de la persona.

CONSIDERANDO:

Que el Decreto No.109-96 del Congreso de la República de Guatemala de fecha 12 de diciembre de 1996, crea la Coordinadora Nacional para la Reducción de Desastres de origen natural o provocado, como ente responsable de la reducción de desastres a nivel nacional y en su artículo 4º establece que todos los organismos del Estado, entidades autónomas y descentralizadas y en general los funcionarios de la administración pública, quedan obligados a participar en todas aquellas acciones que se anticipen a la ocurrencia de desastres. Por consiguiente, se hace necesario establecer en el Ministerio de Educación, una gobernanza de carácter sistemático a los procesos atinentes a la prevención, mitigación y reducción de desastres, para atender oportuna y adecuadamente a las comunidades educativas. La presente disposición es de estricto interés del Estado, por lo que su publicación se deberá realizar sin costo alguno.

POR TANTO:

En ejercicio de las funciones que le confiere el Artículo 194 literales a) y f) de la Constitución Política de la República de Guatemala; y, con fundamento en los Artículos 8 y 10 del Decreto 12-91 del Congreso de la República, Ley de Educación Nacional.

ACUERDA:

CREAR EL SISTEMA DE GOBERNANZA EN LA GESTIÓN DE RIESGO Y DESASTRES PARA LA SEGURIDAD ESCOLAR

ARTÍCULO 1. Creación. Crear el Sistema de Gobernanza para la Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar en el Sistema Educativo Nacional, con la finalidad de articular procesos y esfuerzos, para actuar como red integrada, en una lógica sucesión de intervenciones en el antes, durante y después de una emergencia o desastre.

ARTÍCULO 2. Estructura. El Sistema de Gobernanza para la Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar, tiene la estructura siguiente:

- Ministro (a) de Educación lo preside y podrá delegar en el (la) cuarto (a) Viceministro (a) de Educación la gerencia del sistema.
- Director (a) General de Coordinación de las Direcciones Departamentales de Educación coordina y enlaza las dependencias centrales con las Direcciones Departamentales de Educación, apoyado (a) por el (la) Director (a) de Comunicación Social que actúa como eje transversal en el sistema.
- Director (a) General de Currículo, Director (a) de Servicios Administrativos, Director (a) de Planificación Educativa y Director (a) General de Monitoreo y Verificación de la Calidad, coordinan las líneas de acción del Plan Estratégico
 - Línea de Acción Incidencia Curricular y Atención a Estudiantes del Sistema Educativo Nacional, coordinada por el (la) Director (a) General de Currículo, apoyado (a) por el (la) Director (a) General de Gestión de Calidad Educativa, Director (a) General de Educación Bilingüe Intercultural, Director (a) General de Educación Especial, Director (a) General de Educación Extraescolar y Director (a) General de Educación Física.
 - Línea de Acción Plan Institucional de Respuesta, coordinada por el (la) Director (a) de Servicios Administrativos, apoyado (a) por el (la) Director (a) de Informática, Director (a) General de Fortalecimiento de la Comunidad Educativa, Director (a) General de Participación Comunitaria y Servicios de Apoyo, Director (a) de Administración Financiera, Director (a) de Recursos Humanos, Director (a) de Desarrollo Magisterial y Director (a) de Cooperación Nacional e Internacional.

CM

Rusamajixik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

Rusamajixik nimaq taq ruk'ayeewaal chi paan taq ajtijaal k'in ruk'ojlib'aal ojtaqiineem.

MINISTERIO DE EDUCACION

Guatemala, C. A.

- Línea de Acción Infraestructura, coordinada por el (la) Director (a) de Planificación Educativa, apoyado (a) por el Director (a) de Asesoría Jurídica, Director (a) General de Acreditación y Certificación, y Director (a) de Adquisiciones y Contrataciones.
- Línea de Acción Monitoreo, Análisis y Sistematización de la Información, coordinada por el (la) Director (a) General de Monitoreo y Verificación de la Calidad, apoyado (a) por el (la) Director (a) General de Evaluación e Investigación Educativa, Director (a) de Comunicación Social, Director (a) de Desarrollo y Fortalecimiento Institucional, Director (a) de Auditoría Interna.
- Directores (as) Departamentales de Educación, coordinan y operativizan el Plan Estratégico en la jurisdicción departamental.
- Directores (as) de Centros Educativos de todos los niveles, modalidades, áreas y sectores realizan las acciones del Plan de Seguridad Escolar en el centro educativo.

ARTÍCULO 3. Coordinación y enlace. La Dirección General de Coordinación de Direcciones Departamentales de Educación -DIGECOR- es el ente encargado de coordinar y enlazar a las Direcciones Centrales y Direcciones Departamentales de Educación a nivel nacional, para efectivizar y efficientar la operativización del Sistema de Gobernanza en la Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar, en el marco del plan estratégico.

ARTÍCULO 4. Responsabilidades de las Dependencias Centrales del Ministerio de Educación. Para fortalecer el Sistema de Gobernanza en la Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar, las dependencias centrales deben: actualizar anualmente el plan estratégico de gestión de riesgo con base en las líneas de acción, para la sistematización y mejora continua de los procesos y acciones necesarias, antes, durante y después de una emergencia o desastre; elaborar el cronograma respectivo; y proporcionar los lineamientos necesarios, así como dar acompañamiento a las Direcciones Departamentales de Educación que se les asigne.

ARTÍCULO 5. Responsabilidades de las Direcciones Departamentales de Educación. Para que el Sistema de Gobernanza en la Gestión de Riesgo y Desastres para la Seguridad Escolar, las Direcciones Departamentales de Educación, deben: elaborar el plan departamental de gestión de riesgo; dirigir la coordinación interinstitucional necesaria para su implementación; ejecutar las acciones de prevención, reacción y atención a los estudiantes de establecimientos educativos del departamento, antes, durante y después de una emergencia o desastre; promover la verificación en cada centro educativo del plan de seguridad escolar y en el aula la implementación de los aprendizajes establecidos en el Currículo Nacional Base; coordinar los procesos de formación con los integrantes del comité de gestión de riesgos para la Seguridad Escolar de los centros educativos; integrar el Comité Departamental de Gestión de Riesgo para la Seguridad Escolar de la manera siguiente:

- Director (a) Departamental de Educación: preside el comité.
- Profesional que coordina el Área de Infraestructura o en su defecto el profesional que coordina Fortalecimiento de la Comunidad Educativa, administra el comité.
- Profesional que coordina lo técnico-pedagógico, realiza las acciones atinentes a entrega educativa.
- Supervisores (as) Educativos (as), operativizan las acciones en el nivel distrital.
- Profesional que coordina lo administrativo-financiero, prevé recursos para la ejecución de las distintas acciones en el nivel departamental.
- Profesional de Comunicación Social, encargado de publicar y comunicar todas las acciones atinentes a riesgo y desastres en sus distintas etapas.

ARTÍCULO 6. Responsabilidad de los Centros Educativos de todos los niveles, modalidades y sectores. Para alcanzar la concreción del sistema, en los centros educativos se debe: elaborar el plan de seguridad del centro educativo; coordinar la organización de comisiones, señalización, realización de simulaciones y simulacros con la participación de los miembros de la comunidad educativa; organizar actividades de formación para el personal del centro educativo, con instituciones de la comunidad y el Ministerio de Educación; coordinar la ejecución del plan de seguridad escolar, antes, durante y después de una emergencia o desastre; evaluar la aplicación de los aprendizajes según lo establecido en el Currículo Nacional Base, en los ejes: desarrollo sostenible, y seguridad social y ambiental; integrar el Comité Escolar de Gestión de Riesgo de la manera siguiente:

- Director (a) del centro educativo: preside el comité.
- Dos docentes como mínimo; coordinan las acciones para el cumplimiento del Plan de Seguridad Escolar.

ARTÍCULO 7. Delegados. Anualmente el Despacho Superior designará a los delegados ante CONRED y otras instancias, para la representación del Ministerio de Educación.

MINISTERIO DE EDUCACION

Guatemala, C. A.

ARTÍCULO 8. Coordinación Interinstitucional y Financiamiento. El Ministerio de Educación coordinará con organismos cooperantes, la disponibilidad de recursos para la ejecución del plan estratégico de gestión de riesgo, asimismo dispondrá anualmente de un monto específico para financiar lo contemplado en el plan.

ARTÍCULO 9. Casos no previstos. Los casos no contemplados en el presente Acuerdo serán resueltos por el Despacho Superior.

ARTÍCULO 10. Derogatoria. Se deroga el Acuerdo Ministerial 443 de fecha 29 de septiembre de 1997 y toda disposición que contravenga lo establecido en el presente Acuerdo.

ARTÍCULO 11. Vigencia. El presente Acuerdo empieza a regir un día después de su publicación en el Diario de Centro América.

COMUNIQUESE

CINTHYA CAROLINA DEL AGUILA MENDIZÁBAL

LOS VICEMINISTROS DE EDUCACIÓN

OLGA EVELYN AMADO JACOBO DE SAGURA

GUTBERTO NICOLÁS LEIVA ÁLVAREZ

ALFREDO GUSTAVO GARCÍA ARCHILA

ELIGIO SUCXPANCOZ

MINISTERIO DE EDUCACIÓN

ACUERDO MINISTERIAL NÚMERO 3-2021

Guatemala, 4 de enero de 2021

LA MINISTRA DE EDUCACIÓN

CONSIDERANDO

Que la Constitución Política de la República de Guatemala establece dentro de las funciones de los Ministros de Estado, la de ejercer jurisdicción sobre todas las dependencias de su Ministerio, así como dirigir, tramitar, resolver e inspeccionar todos los negocios relacionados con el mismo.

CONSIDERANDO

Que de conformidad con el artículo 6, del Acuerdo Ministerial número 247-2014, se integra el Comité Escolar de Gestión de Riesgo, conformado por el Director del Centro Educativo y dos docentes como mínimo, con el objeto de coordinar el Plan de Seguridad Escolar, para el antes, durante y después de una emergencia o desastre, así como evaluar la aplicación de los aprendizajes según lo establecido en el Currículo Nacional Base, en los ejes: desarrollo sostenible, y seguridad social y ambiental.

CONSIDERANDO

En ese orden, por medio del artículo 4 del Acuerdo Ministerial número 300-2020, emitido por el Ministerio de Salud Pública y Asistencia Social, se establece que todo centro del Sistema Educativo Nacional, en lo individual o de forma compartida deberá contar con un encargado de Salud Escolar, una Comisión de Prevención y Atención dentro de la estructura del Comité Escolar de Gestión para la Reducción de Riesgo, que atenderán la emergencia provocada por el SARS-CoV-2, quienes serán responsables de asegurar la adecuada vigilancia de la salud de los estudiantes, el personal docente, administrativo y padres de familia; detectar posibles brotes, referir al sistema de salud los casos en los que exista sospecha de infección o contagio; y, garantizar el cumplimiento de los protocolos sanitarios. Por consiguiente, es necesario emitir la presente disposición legal, para asegurar que todos los centros del Sistema Educativo Nacional cumplan con la disposición relacionada, la cual por ser de interés del Estado, su publicación deberá realizarse sin costo alguno.

POR TANTO

En ejercicio de las funciones que le confieren los artículos 194 literales a) y f) de la Constitución Política de la República de Guatemala; 23 y 27 literales a), c), f) y m) del Decreto número 114-97 del Congreso de la República de Guatemala, Ley del Organismo Ejecutivo; 10 y 11 del Decreto número 12-91 del Congreso de la República de Guatemala, Ley de Educación Nacional.

ACUERDA

Artículo 1. Todos los centros del Sistema Educativo Nacional deberán integrar el Comité Escolar de Gestión de Riesgo, conforme el artículo 6 del Acuerdo Ministerial número 247-2014, y designar al encargado de Salud Escolar y la Comisión de Prevención y Atención para atender la emergencia provocada por el SARS-CoV-2, en cumplimiento de lo estipulado en el artículo 4, del Acuerdo Ministerial número 300-2020, emitido por el Ministerio de Salud Pública y Asistencia Social, acatando las disposiciones contempladas en el mismo.

Artículo 2. Las Direcciones Departamentales de Educación velarán por la integración del citado Comité y la designación del encargado de Salud Escolar y la Comisión de Prevención y Atención para atender la emergencia provocada por el SARS-CoV-2 y procurarán su adecuado funcionamiento conforme las directrices del Ministerio de Salud Pública y Asistencia Social, así como la elaboración antes del inicio de actividades educativas presenciales del protocolo sanitario de prevención y control para COVID-19, tomando como base el Protocolo de Regreso a Clases publicado por el Ministerio de Educación.

Artículo 3. El presente Acuerdo empieza a regir inmediatamente y deberá publicarse en el Diario de Centro América.

COMUNIQUESE.

CEAUDIA PATRICIA RUIZ CASASOLA DE ESTRADA

LOS VICEMINISTROS DE EDUCACIÓN

ERICK FERNANDO MAZARIEGOS SALAS

MARÍA DEL ROSARIO BALCÁRCCEL MINCHEZ

(E-039-2021)-15-enero

TZ'UTUJIL TINAMITAAL

1^a. Av. 1-018 Zona 1 Cantón Tzanjaj. San Pedro la Laguna, Sololá tzutujil@almg.org.gt
 4288-8046 Comunidad Lingüística Tzutujil – ALMG Canal 5 Tv Maya Tzutujil

SEDE CENTRAL ACADEMIA DE LAS LENGUAS MAYAS DE GUATEMALA

3^a. Calle 00-11 Zona 10 Ciudad Guatemala www.almg.org.gt
 2503-7000 almg@almg.org.gt

Tinamit Ch'a'teem Achi
 Rabinal, Baja Verapaz.

Snaahil Kuyu Ti'e Konob' Akateko
 San Miguel Acatán, Huehuetenango.

Kmon Xhimb'il Te'j Yol Awakateko
 Aguacatán, Huehuetenango.

Kolb'il Yol Chalchiteko
 Aguacatán, Huehuetenango.

Morwa'r Ojroner Ch'oril'
 Jacotán, Chiquimula.

Smakb'enal Sil' Chonhab' Chuj
 San Mateo Ixtatán, Huehuetenango.

Ukajil Xokt'an Itza'
 San José, Petén.

Jellob'al Yolb'al K'uy Kumam Ixil
 San Juan Cotzal, Quiché.

Skonhab' Ab'xub'al Popil'
 Jacaltenango, Huehuetenango.

Kaqchikel Cholchil'
 Tecpán Guatemala, Chimaltenango.

K'iche' Mayab' Choichil'
 Santa Cruz del Quiché, Quiché.

K'ulb'il Yol Mam
 San Pedro Sacatepéquez,
 San Marcos.

Uyatachil Much'al T'an Mopan
 San Luis, Petén.

Pogom Lok'q'orb'al
 Palín, Escuintla.

Pogomchi' Molaab'
 Ixcel, Alta Verapaz.

Skonob'al Ti'e'j Q'anjob'al
 Santa Eulalia, Huehuetenango

Xmolomil Aatinob'al Maay Q'eqchi'
 Cobán, Alta Verapaz.

Kamoon Tujal Tzilj
 Sacapulas, Quiché.

Cholb'al Yolb'al Sipakapense
 Sipacapa, San Marcos.

K'ulb'il Yol Twitz B'a'aj
 Tecitán, Huehuetenango.

Tz'utujil Tinaamitaal
 San Pedro la Laguna, Sololá.

Molajilb' re Jtlijb'al Aj Tz'unun Kaab'
 San Miguel Uspantán, Quiché.

San Pedro La Laguna, Sololá, 13 de octubre de 2022.
 Tz'unun Ya', 12 Aq'ab'al
 Oficio Coord. Prog. No. 189-2022.

Respetable Licenciado

Edgar Leonel Quievac Yojcom

Pa ruub'ii' jar Ajaaw, Tz'ujkarisaneel k'in Winaqarisaneel, nya' opoon jun rutzil aawach, nwajob'eej chi qas ta pa ki'koteemaal k'in xuk'uk'eem xtuk'aan ruub'eej jar asaamaaj. En nombre del Creador y Formador, le deseo paz y felicidad en sus actividades cotidianas.

En seguimiento a su solicitud enviada con fecha 5 de octubre de 2022, en donde solicita la Comunidad Lingüística Tz'utujil de la Academia de Las Lenguas Mayas de Guatemala, apoyo para que se le haga una revisión a la traducción del documento denominado "Guía para la Gestión de Riesgo en Centros Educativos y Espacios de Aprendizajes" el cual, sin duda, beneficiará a la población escolar y a la comunidad educativa en general que haga uso de ello. Al mismo tiempo, le solicito de manera encarecida la EXONERACIÓN del pago de dicha traducción, ya que es un trabajo para fines educativos.

En virtud de lo anterior la Comunidad Lingüística de la Academia de las Lenguas Mayas de Guatemala le informa que si es procedente su petición, siempre y cuando que sea utilizada la versión corregida por la Comunidad Lingüística Tz'utujil para un trabajo eficiente y apegado a la Normativa del idioma Tz'utujil

Por cualquiera información no dude en llamarnos al 54552833 o bien escribirnos al tzutujil@almg.org.gt con copia al coordinador.cltzutujil@gmail.com

En agradecimiento por la atención, comprensión y correspondencia a la presente, me despido con afecto.

Fraternalmente:

ALMG
 COORDINADOR
 DE PROGRAMA

 Lic. Gaspar Ixcaya Batzán
 Coordinador de programa C.L. Tz'utujil

TINAAMITAAL
TZUTUJIL
ALMG
 PRESIDENTE
 COMUNITAT
 MAYAHABLANTE
 TZUTUJIL

 Juan Reanda Sapajú
 Presidente de Comunidad Mayahablante Tz'utujil

... Ojoj ojpa' i chi rilj ja runimarixalik k'in ruq'alajisalik ronojeel ja mayab' tzijob'al. (Idioma Tz'utujil) ...
 Somos la entidad rectora para la promoción y desarrollo de los Idiomas Mayas.

TZ'UTUJIL TINAMITAAL

1^a. Av. 1-018 Zona 1 Cantón Tzanjaj, San Pedro la Laguna, Sololá @ tzutujil@almg.org.gt
4288-8046 f Comunidad Lingüística Tzutujil – ALMG Canal 5 Tv Maya Tzutujil

SEDE CENTRAL ACADEMIA DE LAS LENGUAS MAYAS DE GUATEMALA

3^a. Calle 00-11 Zona 10 Ciudad Guatemala www.almg.org.gt
2503-7000 almg@almg.org.gt

Tinamit Ch'a'leem Achi
Rabinal, Baja Verapaz.

Snaahli Kuyu Ti'e Konob' Akateko
San Miguel Acatán, Huehuetenango.

Kmon Xtximb'il Te'j Yal Awakateko
Aguacatán, Huehuetenango.

Kolb'il Yal Chalchiteko
Aguacatán, Huehuetenango.

Morwa'r Ojroner Ch'orli'
Jocotán, Chiquimula.

Smakb'enal Sil' Chonhab' Chuj
San Mateo Ixtatán, Huehuetenango.

Ukajil Yok'an Itza'
San José, Petén.

Jejleb'al Yalb'al K'uy Kumam Ixil
San Juan Cotzal, Quiché.

Skonob' Ab'xub'al Popli'
Jacaltenango, Huehuetenango.

Kaqchikel Cholchil'
Tecpán Guatemala, Chimaltenango.

K'iche' Mayab' Cholchil'
Santa Cruz del Quiché, Quiché.

K'ulb'il Yal Mam
San Pedro Sacatepéquez,
San Marcos.

Uyotachil Much'at' T'an Mopan
San Luis, Petén.

Poqom Lok'q'arb'al
Palín, Escuintla.

Poqomchi' Molaab'
Tactic, Alta Verapaz.

Skonob'al Ti'e'j Q'anjob'al
Santa Eulalia, Huehuetenango.

Xmolamil Aatinob'aal Maay Q'eqchi'
Cobán, Alta Verapaz.

Kamoon Tujal Tz'ij
Sacapulas, Quiché.

Cholb'al Yalb'al Sipakapense
Sipacapa, San Marcos.

K'ulb'il Yal Twitz B'a'aj
Tectitán, Huehuetenango.

Tz'utujil Tinaamitaal
San Pedro La Laguna, Sololá.

Moloj'ib're Jtzijb'al Aj Tz'unun Kaab'
San Miguel Uspantán, Quiché.

San Pedro La Laguna, Sololá, 17 de octubre de 2022.

: Keej

Aval Técnico T. T. I. Tz'. No. 001-2022

Lic. Edgar Leonel Quievac Yojcom

Respetable Quievac:

Pa ruub'lii' Ajaaw, Tz'ujkarisaneel k'in Winaqarisaneel, ngaaya' opoon rutzil aawach, nwajob'eej chi qas ta pa ki'kotemaal k'in xuk'uk'eem xtuuk'am ruub'eej jar asaamaaj. En nombre del Creador y Formador, le saludamos y le deseamos paz y felicidad en sus actividades cotidianas.

Por este medio me dirijo a usted para hacer de su conocimiento que la Comunidad Lingüística Tz'utujil-ALMG culminó con la revisión del documento denominado "Guía para la Gestión de Riesgo en Centros Educativos y Espacios de Aprendizajes" en el idioma maya Tz'utujil, después de una minuciosa revisión, se adjunta el documento corregido en WORD por la Comunidad Lingüística Tz'utujil para ser utilizado como versión final para su publicación. Por tal circunstancia se emite el presente **AVAL**, con el cual **se autoriza** para lo que corresponda, apegado el **Acuerdo No. 16-2021** del Consejo Superior de la Academia de las Lenguas Mayas de Guatemala, en su **Artículo 11. EXONERACIÓN DE PAGO**.

Sin otro particular nos suscribimos de usted.

Lic. Juan Quiacain Navichon
Técnico Traductor e Intérprete
Comunidad Lingüística Tz'utujil

Lic. Gaspar Ixcaya Ratzam
Coordinador de Programa
Comunidad Lingüística Tz'utujil

Juan Reanda Sapalu
Presidente Mayahablante
Comunidad Lingüística Tz'utujil

pág. 1

... Ojoj ojpa'l chi riij ja runimarisaxiik k'in ruq'alajisaxiik ronojeel ja mayab' tzijob'al. (Idioma Tz'utujil) ...
Somos la entidad rectora para la promoción y desarrollo de los Idiomas Mayas.

Actividades sanitarias	Rusamajixiik ch'ajch'ojineem
Actor local	Waawe'l ajsamajeel
Advertencia	Rub'iixiik
Alarma	Yakool
Ambiente	Kajuleew
Amenaza	Xib'iineel
Anexos	Tz'aqatiil
Antropogénico	Winaqil xe'aal
Apresurar	Wanisaaneem
Articulador	Yujqaaneel
Asistencia especial	Nimalaj nimaaneem
Aspirina	Aq'oma'ojb'
Atención	Rutz'aatiik
Atención	Tz'aatik – tz'atooj
Avalancha	Jololeem
Bajalengua	Qasab'al aaq'
Banda de brazo	Tasb'al tale'k
Barreno	Tob'ib'al
Bodega	Yojkonib'al
Botiquín	Rukaxon aq'oom
Calamidad	Poqonaal
Camilla	Telelan ch'ajt
Cánula	Yab'al uxlaa'
Capital	Chapab'aal – yikib'aal
Características	Rub'ajniik
Casco	K'oxa xampare'm
Casilla	Kajparaaj
Ciclon	Kaq'iq'aal
Ciclon tropical	Nimalaj kaq'iq'aal
Ciudadano	Ajtinaamit
Clima	Yab'aal
Código Postal	Ajilab'al taqotzii
Comisiones	Ejqaleemaal
Comunicación	Tzijoool
Comunidad educativa	Mookaaj tijooneem
CONRED	K'amol Beey Amaq' rixin Ko'lirisal
	Ruk'ayeewaal rixin Kajuuleew owi Winaqa-
	risaan
Correo electrónico	K'amataqotzii
Corresponsabilidad	Kamon ejqale'n
Crema antiséptica	Q'oraaq'oom
Cuello inmovilizador	Kowil qulaaj
Curitas	Tz'apasokotajik
Dañar	Itzelaaneem – Tz'ilo'oneem
Definición	Rub'iixiik
depresión tropical	Nimako'li ruxulaa' juyu' jab'
Desastre	K'ayeewaal/Poqonaal/Tz'ilo'neem
Deslave	Jusju'em

Deslizamiento
 Diagnóstico
 Dirección
 DEDUC
 Ecología
 Ecosistemas humanos
 Educación Física
 Ejes
 Electricidad
 Emergencia
 Emergencia
 Emergencia
 Equipo (herramienta)
 Equipo
 Erupción volcánica
 Escalera
 Escombros
 Escorrentía
 Espuma
 Estado de emergencia
 Estrategia
 Evacuación
 Evacuación
 Evacuación de daños
 Evaluación
 Fenómeno
 Firma
 Flujo de lava
 Flujos piroclásticos
 Frente frío
 Funcionario
 Gasa
 Gases
 Geológicas
 Gotas de colirio
 Gradas
 Gradas de cemento
 Grupo
 Guantes
 Guía
 Habilidades
 Heladas
 Hidrometeorológicos
 Hielo
 Hundimiento
 Huracán
 Huracan
 Huracan
 Ideas

Tzajqem to
 Nik'ooneem
 Ja k'o wi'/Ochoochib'al
 K'amol beey k'ulak'ut rixin wi'atinaamit
 K'asleemaliil chi ruuwach uleew
 Kuleewaal winaqii'
 Siloj b'aaqiil
 Q'eetaal
 K'irasaq
 Ajninaq rixiin
 Ajninaq rixiin
 Chomin rii'iil – siloj rii'iil
 Samajib'al
 Mookaaj
 Puluw q'aaq' juyu'
 Q'a'm
 K'ajaal
 Jul ya'
 Wuquw
 Ramaaj rixin ajninaq
 K'uxaliil
 Eelik
 Eeleem – elik
 Eelik rixin tz'ilootaji
 Watwachiineem
 K'exooj
 Juuch'
 Raqan ya' q'aaq'
 Raqan ya' k'ajaq'aaq'
 Qa'jeem teew
 Ajnimaaneel
 Pisb'al
 Sib'iil
 Ruwach'uleewaal
 K'ajaya'
 Kumuk
 Tz'aaq'a'm
 Mookaaj
 Botzaq'ab'aa
 Q'ijob'al
 Sak'akaaneem
 Tewulaal
 Ya'ilaal
 K'oxateew
 Yob'oyo'eem
 Sutakaq'iq'aal
 Ixkomel jab' /Jun raqan
 Q'aqal jab'
 Na'oojiil

Identificador	K'utb'al
Igualdad	Junaamiil
Ilustración	Tz'ajb'aaxikiil
Incendio	K'ajtik
Incidente	B'anatajeel/K'ulwachitajik
Inestabilidad y movimientos de masas	Ujlaal
Inflamable	Tz'am q'aaq'
Instrucciones	Rub'eyaliil
Intercambio de experiencias	K'exoj na'oojiil
Inundación	Chimilik ya' jab'
Inundación	Muquunel ya'
Inventario	Elisan b'ii'aaj
Jeringa	Chuq'ab'aaq
Jornada	Ramaajiil
Laboratorio	Nik'ob'al
Lehar	T'oqot'ik
Lentes	Woopawach
Logística	Ch'ob'ooj nuk'uuj
Luz eléctrica =	k'amasaq
Magma	Q'aaq'al juyu'
Magnitud	Runimariik/yatajeem
Martillo	B'ajib'al
Máscara RCP	K'ooj
Mascarilla	B'otzachi'
Megáfono	Raqb'al chi'aaj
Merthiolate	Q'anaya' aq'oom
Micropore	Q'olatasb'al
Millar	Xo'iil
Ministerio de Educación	Chituy Ajtiii
Ministerio de Salud	Chituy Raxawinaqiil
Mitigación	Qasaxik ruuwach
Mitigación	Ruqasaxiik
Monitoreo	Ruq'utuxiik
Naciones Unidas	Mookaaj Junamaq'
Nieve	K'ajateew
Objetivo	Ch'akooj
Obligaciones	Ejqaleemaal
Observaciones	Q'alajisaxik
Paludismo	Raxateew
Pasadizo	Ok'owib'al
Pérdidas	Tz'illo'tajeem
plagas de insectos	K'iyachikopiil mi'xachikop
Plan	Chomin saamaaj
Por nivel	Pa cholochoj
Precipitación	Qa'jeem
Primeros auxilios	Najb'eeey to'oooneem
Primeros auxilios	Naab'ey to'oooneem
Prioridad	Najb'eyaliil
Procedimiento =	Rub'eyaliil
Protección	Chaqixik
Puerta	Tz'ajpi'n/Chi' jaay

Rampa	Charachik b'eey
Recomendación =	Oqxe'm – oqxe'maal
Recursos necesarios	Ik'a'tziineel chi re
Reducción	Ruq'etexiik
Réplica	Kamuluxik
Riesgo	Tuk'ayeewaal
Ruta	Rejtaliil – ejtaliil
Salida de emergencia sanitarias	Eleb'al rixin ajninaq
Sección	Ch'ajch'ojilaal
Seguridad escolar	Paraaj/Taas
Seiche	Rukowilaal ajtiijaal
Seña	B'aloos
Señalización	K'ujtik
Seres vivos	Rejtaliil
Sexo o género	Ajk'asleemaal
Simulación	Wachiil
Simulacro	Tijtobeeneem/K'amb'ajaanem
Sismo	Tijon ri'iil
Sismo-resistencia	Kab'araqn/silooneem
Sistema	Koch'oj kab'araqan
Sitio web	Nuk'uleem
Supervisión Educativa	K'amak'ojlib'al
Tamaño	Nuk'uuneel rixin ajtiijaal
Tecnología	Nimaleel
Terremoto	Na'ojib'al
Territorio	Nimalaj kab'araqan
Texto	Uleewaal
Timbre	Tz'ijb'awuuj
Timbre	K'irir ch'iich'
Tormenta tropical	K'irir ch'iich'
Tornillo	Kaqq'aal jab'
Traje protector	Sutakalaawux
Tsunami	Tziyaq to'oneel
Vegetación	Nimaq b'aloos
Vendas elásticas	Chee'aal
Ventana	Yuquq pisb'al
Ventana	Tz'api'n
Voz digitalizada	Tz'api'n –
Vulnerabilidad	K'amoj qulaaj
Vulnerable	Ruwachuleewiil
	Ko'li chojq'aq'iil

